

**PLANY EDUKACYJNO-ZAWODOWE UCZNIÓW OSTATNICH
KLAS SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH
AGLOMERACJI POZNAŃSKIEJ**

RAPORT Z BADAŃ

Centrum
Doradztwa
Zawodowego
dla Młodzieży

POZnań*

Poznań 2023

Badanie zostało sfinansowane ze środków Urzędu Miasta Poznania.

Redakcja:

dr hab. Anna Michalska (emerytowana prof. UAM)

Autorzy:

Bogna Frąszczak

Magdalena Głowacka

Arkadiusz Kąkolewski

Hanna Krocza

dr Marta Łuczak

Karolina Trochowska

Dominik Zasada

Recenzenci:

dr Olena Shelest-Szumilas

dr Mirosław Żurek

Konsultacja merytoryczna:

prof. UAM dr hab. Piotr Jabkowski

dr hab. Anna Michalska (emerytowana prof. UAM)

dr Mariusz Baranowski

dr Maciej Kokociński

dr Marcin Woźniak

WPROWADZENIE.....	5
UZASADNIENIE PODJĘCIA PROBLEMATYKI BADAWCZEJ.....	5
WYBÓR GRUP ODBIORCÓW RAPORTU Z BADAŃ.....	7
METODOLOGIA BADANIA.....	8
PROBLEMY I HIPOTEZY BADAWCZE.....	8
METODY, TECHNIKI I NARZĘDZIA BADAWCZE.....	9
DOBÓR PRÓBY BADAWCZEJ	10
CHARAKTERYSTYKA BADANEJ POPULACJI	10
CHARAKTERYSTYKA PRÓBY BADAWCZEJ	11
PRZEBIEG BADANIA	14
SPOSOBY ANALIZY MATERIAŁU EMPIRYCZNEGO	15
SPECYFICZNE WARUNKI PODCZAS BADAŃ	16
PLANY EDUKACYJNO-ZAWODOWE Z PERSPEKTYWY UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH	20
TYPOLOGIA CELÓW EDUKACYJNO-ZAWODOWYCH UCZNIÓW.....	20
PODJĘCIE PRACY ZAWODOWEJ	21
UZYSKANIE KWALIFIKACJI W ZAWODZIE	23
ZAŁOŻENIE WŁASNEJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ	24
KONTYNUOWANIE EDUKACJI	25
ŻYCIOWE SPEŁNIENIE	26
UZASADNIENIA BRAKU CELÓW EDUKACYJNO-ZAWODOWYCH.....	26
CELE EDUKACYJNO-ZAWODOWE UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH W UJĘCIU ILOŚCIOWYM	26
CELE EDUKACYJNO-ZAWODOWE UCZNIÓW CUDZOZIEMSKICH.....	30
POSTAWY UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH WOBEC PLANOWANIA PRZYSZŁOŚCI EDUKACYJNO-ZAWODOWEJ.....	31
ZASOBY WŁASNE UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH.....	35
ZASOBY OSOBISTE	35
ZASOBY EDUKACYJNE.....	37
ZASOBY INFORMACYJNE	38
ZASOBY FINANSOWE.....	40

ZASOBY SPOŁECZNE	41
WSPARCIE OTOCZENIA SZKOLNEGO W FORMUŁOWANIU I REALIZACJI PLANÓW EDUKACYJNO-ZAWODOWYCH PRZEZ UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH.....	43
PLANY EDUKACYJNO-ZAWODOWE UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH Z PERSPEKTYWY NAUCZYCIELI	47
ANALIZA WYPOWIEDZI NAUCZYCIELI NA TEMAT PLANÓW UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH.....	47
WIEDZA NAUCZYCIELI O PLANACH UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH	48
PLANY UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH Z PERSPEKTYWY NAUCZYCIELI	51
ZASOBY UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH Z PERSPEKTYWY NAUCZYCIELI	52
ROLA NAUCZYCIELA Z PERSPEKTYWY BADANYCH NAUCZYCIELI	54
ROLA NAUCZYCIELA W ŚWIELE DANYCH JAKOŚCIOWYCH	54
ROLA NAUCZYCIELA W ŚWIELE DANYCH ILOŚCIOWYCH	60
TYPY POSTAW NAUCZYCIELI ZAOBSERWOWANE W SZKOLNYCH KLASACH.....	63
ROLA SZKOŁY. WYBRANE ASPEKTY FUNKCJONOWANIA UKRYTEGO PROGRAMU W SZKOŁACH PONADPODSTAWOWYCH AGLOMERACJI POZNAŃSKIEJ NA PODSTAWIE ARKUSZY OBSERWACJI	66
WNIOSKI Z BADAŃ I REKOMENDACJE	69
BIBLIOGRAFIA	82
ZAŁĄCZNIKI. NARZĘDZIA BADAWCZE	86
ZAŁĄCZNIK NR 1 ANKIETA DLA NAUCZYCIELA.....	86
ZAŁĄCZNIK NR 2 ANKIETA DLA UCZNIĄ BRANŻOWEJ SZKOŁY I STOPNIA	92
ZAŁĄCZNIK NR 3 ANKIETA DLA UCZNIĄ TECHNIKUM.....	103
ZAŁĄCZNIK NR 4 ANKIETA DLA UCZNIĄ LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO	113
ZAŁĄCZNIK NR 5 ARKUSZ OBSERWACJI	123
SPIS TABEL	125
SPIS WYKRESÓW	126

WPROWADZENIE

UZASADNIENIE PODJĘCIA PROBLEMATYKI BADAWCZEJ

Plany edukacyjno-zawodowe uczniów oraz losy absolwentów różnych poziomów i typów szkół są przedmiotem zainteresowania indywidualnych badaczy oraz ogólnopolskich instytucji o różnym profilu (zob. Bulkowski, Grygiel, Humenny, Kłobuszewska, Sitek, Stasiowski, Żółtak, 2019; Bulkowski, Grygiel, Humenny, Sitek, Stasiowski, Żółtak, 2019; Dąbrowska-Resiak, 2018; Kamieniecka, 2015; Pachocki, 2018; Piorunek, 2004; Sitek, Stasiowski, 2019). Badania ukierunkowane na identyfikację planów edukacyjno-zawodowych uczniów różnych typów szkół były prowadzone także przez pracowników Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży. W latach 2007 i 2010 objęto nimi uczniów gimnazjów, w roku 2011 uczniów techników (CDZdM, 2010; CDZdM, 2011). Należy zaznaczyć, że obecne badanie ma charakter pilotażowy i można je traktować jako punkt wyjścia do organizacji cyklicznie realizowanego programu badawczego, służącego sporządzaniu typologii celów edukacyjno-zawodowych uczniów uczęszczających do szkół ponadpodstawowych oraz określeniu sposobów, w jakie zamierzają je osiągnąć. Prezentowany raport to dokument przede wszystkim użytkowy, a jego celem jest zwrócenie uwagi na najważniejsze zjawiska, jakie w zakresie badanej problematyki zaobserwowano wśród młodzieży wchodzącej na rynek pracy aglomeracji poznańskiej. Wszystkie dane ilościowe zgromadzone w trakcie badania zostaną zaprezentowane w odrębnym raporcie. Zebrane informacje będą też poddawane ponownym analizom w wybranych aspektach i z uwzględnieniem zmiennych niezależnych (typu szkoły, płci, miejsca zamieszkania) m.in. w ramach planowanych artykułów.

U podstaw realizacji badania będącego przedmiotem niniejszego raportu leży twierdzenie, że człowiek tworzy scenariusze własnej przyszłości, zwłaszcza gdy znajduje się w przełomowych momentach swojego życia wynikających z dorastania. Jednym z nich jest czas kończenia szkoły ponadpodstawowej (Timoszyk-Tomczak, 2003, s. 43). Ten moment zalicza się do etapu realizmu w życiu młodej osoby (od 17 do 25 roku życia), kiedy to bierze ona pod uwagę wszystkie czynniki podczas badania źródeł informacji i dochodzi do pierwszej poważnej decyzji edukacyjno-zawodowej, poszukuje optymalnego planu przygotowania kariery, próbuje dopasować swoje cele do istniejącej rzeczywistości związanej z pracą zawodową (Paszowska-Rogacz, Wójtowicz, 2012). W literaturze opisywane są różne sposoby i strategie działania przyjmowane przez jednostki na tym etapie m.in. Celina Timoszyk-Tomczak dokonała typologii strategii przyszłościowych (op. cit., s. 44-49):

- realistyczna – odwołująca się do krytycznej obserwacji nie tylko siebie, ale i otaczającego świata w różnych obszarach, w których jednostka potrafi się odnaleźć dzięki swoim kompetencjom;
- autorytetu – nastawiona na pozyskiwanie wszelkich rad od osób cechujących się większym doświadczeniem;

- życzeniowa – zazwyczaj nieuwzględniająca możliwości jednostki oraz realności planów, obejmująca jedynie kreowanie fantazji na temat własnej przyszłości;
- carpe diem – koncentruje się na czerpaniu radości z mających miejsce wydarzeń bez ich wcześniejszego planowania;
- przymusu – dotycząca tworzenia planów uwzględniających opinie innych osób, które przybierają formę nakazową;
- oczekiwania – zakłada bierną postawę jednostki uznającej, że planowanie nie ma większego znaczenia, gdyż przyszłość jest zależna od przeznaczenia.

Choć zróżnicowane strategie mogą się wiązać z różnymi trajektoriami losów edukacyjno-zawodowych oraz różnym stopniem powodzenia w realizacji celów, to badacze zauważają, że młode osoby często nie wiedzą, jak realizować swoje plany edukacyjno-zawodowe – uczniom brakuje pomysłów oraz wiedzy. Znaczna część nie ma sprecyzowanych planów dotyczących najbliższej przyszłości (Bobek, 2018), a decyzje edukacyjne o dalszym etapie kształcenia podejmuje pod wpływem „mody” na dany kierunek (Kukla, 2016). Dla wielu z nich myślenie o przyszłości wiąże się z lękiem i niepokojem, który zazwyczaj wynika z niewiedzy oraz braku umiejętności planowania i szacowania ryzyka (Frąszczak, Ksenycz, Woźny, 2019). W momencie podejmowania decyzji następuje konfrontacja własnych marzeń i aspiracji z uwarunkowaniami zewnętrznymi, w tym z potrzebami rynku pracy (Ciereszko, Kęsek, 2019). Wyniki badań pokazują, że istnieje pewna grupa osób, dla których wybór kierunku dalszego kształcenia wiąże się z potrzebą rozwijania własnych zainteresowań. Szansa na otrzymanie pracy stanowi jednak główny czynnik wyboru kierunku rozwoju (Pawlak, Grzesiuk, 2016; Kucharski, Ligocka, 2012).

Z przeprowadzonych analiz wynika, że kluczowe znaczenie dla formułowania planów edukacyjno-zawodowych przez uczniów aglomeracji poznańskiej ma wsparcie nauczycieli. Nie jest to odkrycie nowe ani oryginalne – w literaturze od lat podkreśla się wagę wspólnego „przeżywania” relacji uczeń-nauczyciel przez jej uczestników podczas zwykłych, codziennych interakcji. „W tej przeżywanej relacji dziecko doświadcza fundamentalnego poczucia wsparcia i bezpieczeństwa, które ostatecznie pozwala mu stać się osobą dojrzałą i niezależną, (...) doświadcza pewności siebie i zaufania dorosłego, bez których trudno cokolwiek osiągnąć” (van Manen, 1990, s. 106). Badacze piszą wprost, że „rolą nauczyciela we współczesnej szkole jest przede wszystkim pomoc w kształtowaniu własnych, autonomicznych planów edukacyjnych i życiowych uczniów. Nauczyciel powinien być »drogowskazem«, doradcą, partnerem w poszukiwaniu wartości i rozwoju umiejętności ucznia” (Welskop, 2013, s. 129). Nauczyciele wskazują kierunki rozwoju oraz weryfikują cele osiągnięte przez młodych ludzi (Samujło, Sokołowska-Dzioba, 2019, s. 149), mają największy wpływ na osiągnięcia uczniów. Inne czynniki, jak środki finansowe, sposób zarządzania szkołą, decyzje rządu, warunki społeczne czy charakter samego ucznia są mniej istotne. Badacze dostrzegają znaczenie efektu bliskości – im bliżej ucznia jest nauczyciel, tym większy jest jego wpływ na sukces podopiecznego (Petty,

2018). Stąd niebezpieczne jest oczekiwanie, że wychowawca będzie pełnił szczególną rolę przewodnika w wytyczaniu zawodowych dróg swoich wychowanków jako ten, który może nawiązać z uczniami bliższe relacje niż nauczyciele przedmiotowi. Wychowawca ma szansę nieść wsparcie emocjonalne, doradzać, pomagać na bieżąco w problemach, towarzyszyć w podejmowaniu decyzji (Piorunek, Werner, 2014).

WYBÓR GRUP ODBIORCÓW RAPORTU Z BADAŃ

Wyniki badań i wnioski oraz powstałe na ich bazie rekomendacje kierowane są do grup mających wpływ na kształtowanie wsparcia dla młodzieży na terenie aglomeracji poznańskiej. Wśród nich wyróżnia się zwłaszcza:

- przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego (m.in. Wydział Oświaty Urzędu Miasta Poznania, Wydział Edukacji Starostwa Powiatowego w Poznaniu, Wydział Rozwoju Miasta i Współpracy Międzynarodowej Urzędu Miasta Poznania, Wydział Działalności Gospodarczej i Rolnictwa Urzędu Miasta Poznania) odpowiedzialnych za politykę edukacyjną i rozwój przedsiębiorczości w mieście i powiecie;
- dyrektorów szkół podstawowych oraz ponadpodstawowych Miasta Poznania i Powiatu Poznańskiego, nauczycieli, doradców zawodowych, koordynatorów WSDZ oraz organizatorów pomocy psychologiczno-pedagogicznej zatrudnionych w tych placówkach;
- rodziców i opiekunów prawnych uczniów szkół podstawowych oraz ponadpodstawowych;
- specjalistów zatrudnionych w Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży w Poznaniu;
- przedsiębiorców, zwłaszcza młodych oraz u których realizowana jest praktyczna nauka zawodu.

METODOLOGIA BADANIA

PROBLEMY I HIPOTEZY BADAWCZE

Głównym problemem badawczym było poznanie planów edukacyjno-zawodowych uczniów aglomeracji poznańskiej kończących kształcenie ponadpodstawowe w 2022 roku.

Uszczegółowienie głównego problemu badawczego sprowadza się do następujących problemów:

PROBLEM 1. Jakie cele edukacyjno-zawodowe stawiają przed sobą uczniowie po ukończeniu szkoły ponadpodstawowej?

PROBLEM 2. Podejmowanie jakich działań służących osiągnięciu określonych przez siebie celów edukacyjno-zawodowych deklarują uczniowie szkół ponadpodstawowych?

PROBLEM 3. Dysponowanie jakimi zasobami niezbędnymi do realizacji celów edukacyjno-zawodowych (osobistymi, edukacyjnymi, społecznymi, finansowymi, informacyjnymi) deklarują uczniowie szkół ponadpodstawowych?

PROBLEM 4. Jakie motywacje uczniowie szkół ponadpodstawowych przypisują własnym wyborom celów edukacyjno-zawodowych?

PROBLEM 5. Czego oczekują uczniowie szkół ponadpodstawowych od nauczycieli w obszarze planowania dalszej ścieżki edukacyjno-zawodowej?

PROBLEM 6. W jakim zakresie wiedza nauczycieli na temat planów edukacyjno-zawodowych uczniów szkół ponadpodstawowych jest zgodna z tym, co zamierza młodzież?

PROBLEM 7. Jaka rola nauczycieli ujawnia się na podstawie ich deklaracji dotyczących działań w obszarze planowania dalszej ścieżki edukacyjno-zawodowej przez uczniów szkół ponadpodstawowych?

W odniesieniu do pytań badawczych sformułowano następujące hipotezy badawcze:

HIPOTEZA 1. Celem większości badanych uczniów ze wszystkich typów szkół ponadpodstawowych jest podjęcie pracy, która umożliwi uzyskanie wysokiego wynagrodzenia.

HIPOTEZA 2. Badani uczniowie ze wszystkich typów szkół ponadpodstawowych twierdzą, że nie podejmują działań służących osiągnięciu określonych przez siebie celów edukacyjno-zawodowych wykraczających poza formalną edukację.

HIPOTEZA 3. Badani uczniowie ze wszystkich typów szkół ponadpodstawowych wyrażają przekonanie, że dysponują głównie zasobami edukacyjnymi – wiedzą dotyczącą wykształcenia i kwalifikacji niezbędnych do zatrudnienia w wybranym miejscu pracy.

HIPOTEZA 4. Badani uczniowie ze wszystkich typów szkół ponadpodstawowych twierdzą, że motywacją do realizacji ich celów edukacyjno-zawodowych jest urzeczywistnienie własnych marzeń.

HIPOTEZA 5. Badani uczniowie ze wszystkich typów szkół ponadpodstawowych oczekują od nauczycieli praktycznych informacji o możliwych kierunkach i sposobach kształcenia.

HIPOTEZA 6. Wiedza nauczycieli szkół ponadpodstawowych na temat planów edukacyjno-zawodowych uczniów jest przynajmniej częściowo zgodna z tym, co zamierza młodzież.

HIPOTEZA 7. Z deklaracji nauczycieli szkół ponadpodstawowych aglomeracji poznańskiej dotyczących działań w obszarze planowania dalszej ścieżki edukacyjno-zawodowej ich uczniów wynika, że najczęściej przyjmują oni rolę informatora.

METODY, TECHNIKI I NARZĘDZIA BADAWCZE

W celu kompleksowej analizy przedmiotu badań zastosowano triangulację metod badawczych, a tym samym wykorzystano metody o charakterze ilościowo-jakościowym. W pierwszej kolejności dokonano analizy danych zastanych, w ramach której zostały przeprowadzone studia literaturowe. Następnie zrealizowano badania sondażowe przy pomocy kwestionariuszy ankiet skierowanych do uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych oraz ich nauczycieli, przede wszystkim wychowawców. Treść powstałych narzędzi badawczych była dostosowana do typu szkoły, w której edukację realizowali uczniowie – liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły I stopnia.

Zarówno na etapie doprecyzowania założeń badawczych, jak i w toku konstruowania adekwatnych narzędzi w prace zespołu włączono zewnętrznych ekspertów – doktorów i profesorów (zob. s. 2 niniejszego raportu) z doświadczeniem w realizacji badań ilościowych i jakościowych w obszarze edukacji. Dzięki przeprowadzonym konsultacjom dokonano modyfikacji ankiet audytoryjnych dla uczniów oraz nauczycieli. W miejsce niektórych pytań zamkniętych wprowadzono pytania otwarte, w odpowiedzi, na które uczniowie samodzielnie formułowali własne plany edukacyjno-zawodowe, a ich nauczyciele – ocenę tych planów według określonych kryteriów. Do wszystkich wersji ankiet dla ucznia dodano Blok VI: Przyszłość, w ramach którego dokonano rozpoznania odczuć, jakie uczniowie mają względem własnej przyszłości oraz wartości, jakie są dla nich w tej perspektywie kluczowe. Ankiety w nowym kształcie umożliwiły zgromadzenie obszernego materiału o charakterze ilościowo-jakościowym, w którym można poszukiwać odpowiedzi nie tylko na pytanie o to, co planują uczniowie różnego typu szkół ponadpodstawowych, ale też w jaki sposób i pod wpływem jakich uwarunkowań formułują swoje zamiary. W narracji prowadzonej w raporcie badacze próbują podążyć za formą narzuconą przez charakter narzędzia, w pierwszej kolejności odwołując się do tego, w jaki sposób badani uczniowie samodzielnie formułują swoje plany, a następnie przedstawiając dodatkowe informacje, wywołane doprecyzowującymi pytaniami zamkniętymi.

Utworzono cztery rodzaje kwestionariuszy ankiet: ogólny skierowany do nauczycieli ze wszystkich typów szkół oraz trzy różne, skierowane odpowiednio do uczniów z liceów ogólnokształcących, techników i branżowych szkół I stopnia (zob. Załączniki nr 1-4). Pierwszy z nich podzielony był na 3 bloki: 1 – plany edukacyjno-zawodowe, 2 – otoczenie szkolne i 3 –

metryczka. Podczas badania nauczyciele zostali poproszeni o sprecyzowanie planów swoich wychowanków. Dodatkowo zapytano ich o praktyki udzielania wsparcia w zakresie planowania ścieżki edukacyjno-zawodowej przez uczniów. Realizacja badania umożliwiła również diagnozę potrzeb w obszarze podziału kompetencji i ewentualnej współpracy z innymi specjalistami.

Kwestionariusze ankiet skierowane do uczniów składały się z większej liczby bloków: 1 – cele edukacyjno-zawodowe, 2 – zasoby do realizacji celów, 3 – sposoby do realizacji celów, 4 – edukacja, 5 – otoczenie szkolne, 6 – przyszłość oraz 7 – metryczka. Odpowiedzi na zadane pytania umożliwiły utworzenie typologii celów edukacyjno-zawodowych młodzieży. Zdiagnozowano również sposoby ich osiągnięcia oraz zasoby wykorzystywane podczas tego procesu. Warto również nadmienić, że poszczególne kwestionariusze ankiet skierowane do uczniów szkół ponadpodstawowych nieznacznie różniły się. W przypadku narzędzi badawczych przeznaczonych do badań w technikach i branżowych szkołach I stopnia zostały umieszczone dodatkowe pytania dotyczące zamiaru wykonywania wyuczanego zawodu oraz podejścia do egzaminów zawodowych. Z kolei pytanie dotyczące chęci podejścia do egzaminów maturalnych nie było zaadresowane do respondentów z branżowej szkoły I stopnia. Ponadto ankietowani z tego typu placówki edukacyjnej mieli możliwość wyboru spośród większej liczby sposobów kontynuowania edukacji. Oprócz opcji podjęcia nauki w branżowej szkole II stopnia lub liceum dla dorosłych, mogli wybrać kwalifikacyjny kurs zawodowy (KKZ) a w dalszej perspektywie edukację w szkole policealnej lub wyższej.

Techniką uzupełniającą powyższe metody i techniki badawcze była obserwacja sytuacji panującej podczas przeprowadzania ankiety audytoryjnej w klasach. Ankieterzy wykorzystali specjalnie przygotowany arkusz obserwacji (zob. Załącznik nr 5 do niniejszego raportu), w którym zapisywali swoje spostrzeżenia, odczucia i opinie na temat wyglądu sal, atmosfery spotkań oraz zachowań ich uczestników. Analiza treści arkuszy umożliwiła pogłębienie odpowiedzi na ważne pytania, czyli o to, jakie są postawy uczniów wobec własnej przyszłości i konieczności jej planowania? Jakie postawy wobec planów i nastawienia uczniów przyjmują nauczyciele, wychowawcy klas? Co determinuje określone postawy uczniów względem własnych planów edukacyjno-zawodowych, jak i sposoby ich formułowania? Jaką rolę pełni otoczenie szkolne (nauczyciele, instytucja szkoły, koledzy), a także otoczenie pozaszkolne (rodzice, bliscy) w procesie planowania własnej przyszłości przez uczniów? Jakie czynniki sprzyjają spokojnej refleksji nad własną przyszłością, a jakie przyczyniają się do niepokoju uczniów?

DOBÓR PRÓBY BADAWCZEJ

CHARAKTERYSTYKA BADANEJ POPULACJI

Badaną populację stanowili uczniowie ostatnich klas trzech typów szkół ponadpodstawowych: liceów ogólnokształcących, techników oraz branżowych szkół I stopnia z obszaru aglomeracji

poznajskiej. Jednocześnie badaniu została poddana populacja nauczycieli, przede wszystkim wychowawców. W przypadku małej liczby godzin lekcyjnych realizowanych w danej klasie przez wychowawcę, badaniem zostali objęci nauczyciele przedmiotów zawodowych (w przypadku techników i branżowych szkół I stopnia) lub nauczyciele przedmiotów wiodących w klasach profilowanych (w przypadku liceów ogólnokształcących). W fazie przygotowawczej zostały pozyskane dane z Systemu Informacji Oświatowej dotyczące liczebności i struktury badanej populacji. Na ich podstawie było możliwe wylosowanie próby badawczej.

Badana populacja została podzielona na sześć warstw, zgodnie z typem szkoły oraz lokalizacją w Poznaniu lub powiecie poznańskim. Zastosowany został schemat jednostopniowego doboru warstwowego proporcjonalnie do udziału wyróżnionych warstw w populacji, z losowaniem zespołów (klasy w szkołach) proporcjonalnym do ich liczebności. Założono 95% poziomu ufności i 2% błędu maksymalnego.

CHARAKTERYSTYKA PRÓBY BADAWCZEJ

Badana populacja liczyła 7670 uczniów. Do próby badawczej zostały zakwalifikowane 1342 osoby, co stanowiło 17% ogółu. Wśród nich było: 604 kobiety i 733 mężczyzn, a 5 osób nie wskazało swojej płci¹. W badaniu wzięli udział uczniowie z wylosowanych oddziałów klasowych: 41 klas licealnych, 24 klasy technikum oraz 21 klas branżowych szkół I stopnia. Ankietę wypełniło 699 uczniów liceów ogólnokształcących, 382 uczniów techników oraz 261 uczniów branżowych szkół I stopnia. Z uzyskanych danych wynika, że 1145 ankietowanych uczyło się w Poznaniu, a 197 uczęszczało do szkół zlokalizowanych na terenie powiatu poznańskiego. Udział procentowy uczniów uczących się w poszczególnych typach szkół (liceach ogólnokształcących, technikumach i szkołach branżowych I stopnia) był zbliżony do proporcji zachowanych w poszczególnych warstwach badanej populacji (zob. Tabela 1 oraz Wykres 1).

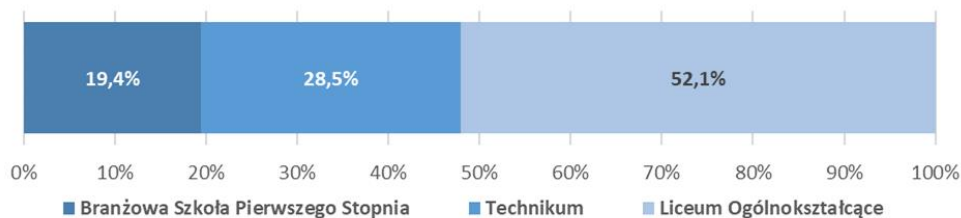
¹ Odpowiedzi tych osób zostały wyłączone z analiz porównawczych dotyczących płci, analizowane były jednak w odniesieniu do ogółu oraz w podziale uwzględniającym typ i lokalizację szkoły.

Tabela 1. Dobór próby z podziałem na warstwy

Warstwa populacji	Populacja generalna badania		Próba rekomendowana do losowania		Próba zrealizowana	
	Liczebność	Rozkład warstw	Liczebność	Rozkład warstw	Liczebność	Rozkład warstw
Miasto Poznań razem	6715	87,5%	1601	87,5%	1145	85,3%
Miasto Poznań LO	3782	49,3%	902	49,3%	647	48,2%
Miasto Poznań T	1894	24,7%	452	24,7%	325	24,2%
Miasto Poznań B1S	1039	13,5%	248	13,5%	173	12,9%
powiat poznański razem	955	12,5%	228	12,5%	197	14,7%
powiat poznański LO	289	3,8%	69	3,8%	52	3,9%
powiat poznański T	293	3,8%	70	3,8%	57	4,2%
powiat poznański B1S	373	4,9%	89	4,9%	88	6,6%
OGÓŁEM	7670	100,0%	1829	100,0%	1342	100,0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych SIO.

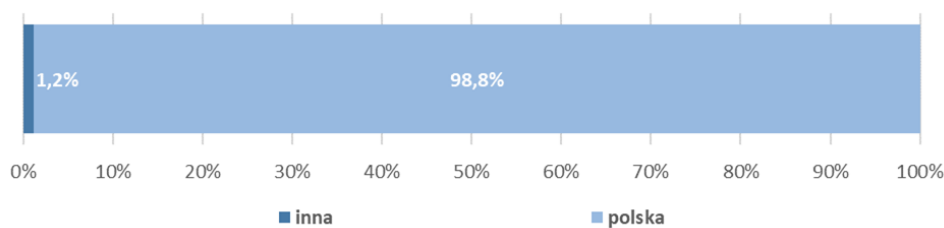
Wykres 1. Typy szkół badanych uczniów

Źródło: Badania własne (n=1342).

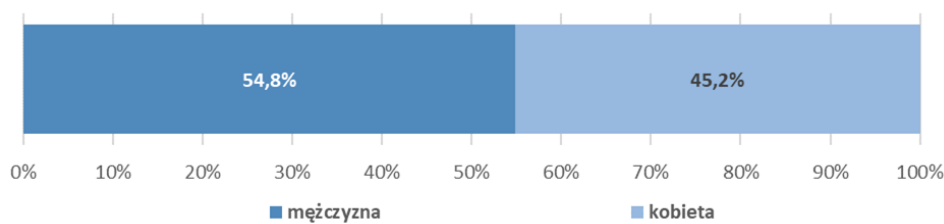
W badaniu wzięli udział przede wszystkim uczniowie posiadający obywatelstwo polskie (1291 osób, tj. 98,8%). Część respondentów przypisała własną przynależność do innych narodowości (11 osób, tj. 0,8%), jak również narodowości podwójne (5 osób, tj. 0,4%). Wśród uczniów innych narodowości dominowała młodzież z Ukrainy (7 osób). Pod względem płci grupę badanych stanowiło 54,8% mężczyzn i 45,2% kobiet. Nieco ponad połowa badanych (51,1%) zamieszkiwała teren powiatu poznańskiego, a miasto Poznań 40,1% osób. Uczniowie wskazujący inne niż aglomeracyjne miejsce zamieszkania (118 osób, tj. 8,8% badanych) najczęściej wymieniali miejscowości położone na terenie województwa wielkopolskiego. Zdecydowana większość, bo 85,3% respondentów, w chwili badania uczęszczała do placówek edukacyjnych położonych w Poznaniu. W konsekwencji wśród badanych uczniów szkół poznańskich przeważały osoby zamieszkujące poza terenem miasta Poznań. Ponadto ponad połowa grupy ankietowanych (52,1%) uczyła się w liceum ogólnokształcącym, prawie co trzeci ankietowany (28,5%) w technikum, a prawie co piąty uczeń (19,4%) w branżowej szkole I stopnia. Powyższe charakterystyki są zaprezentowane na wykresach 2-6.

Wykres 2. Narodowość badanych uczniów

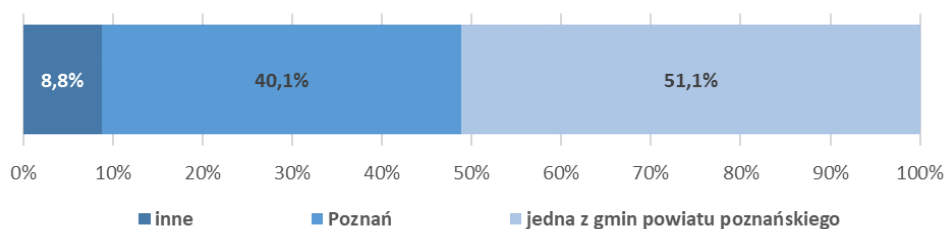
Źródło: Badania własne (n=1307).

Wykres 3. Płeć biologiczna badanych uczniów

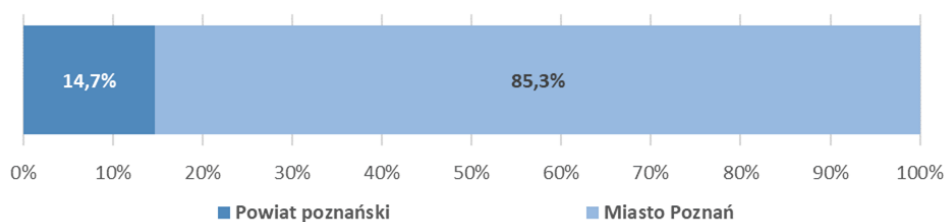
Źródło: Badania własne (n=1337).

Wykres 4. Miejsce zamieszkania badanych uczniów

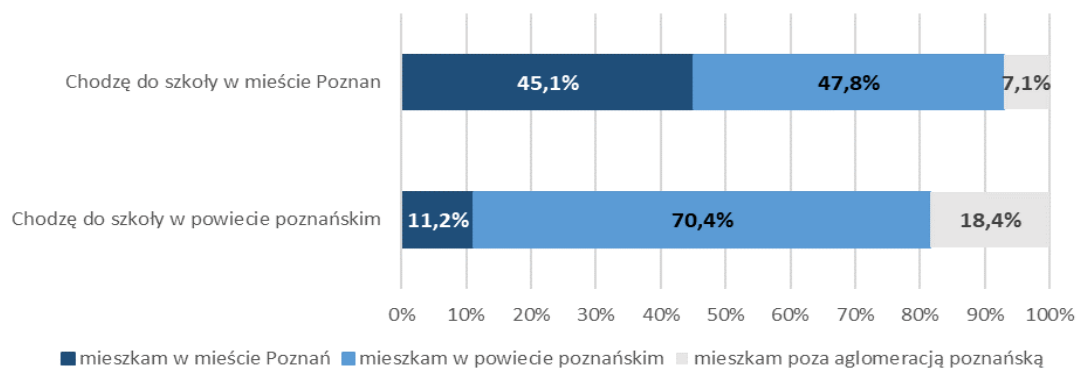
Źródło: Badania własne (n=1336).

Wykres 5. Lokalizacja szkół badanych uczniów

Źródło: Badania własne (n=1342).

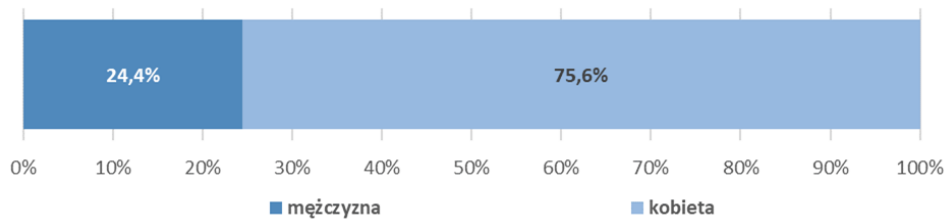
Wykres 6. Lokalizacja szkół a deklarowane miejsce zamieszkania badanych uczniów

Źródło: Badania własne (n=1336).

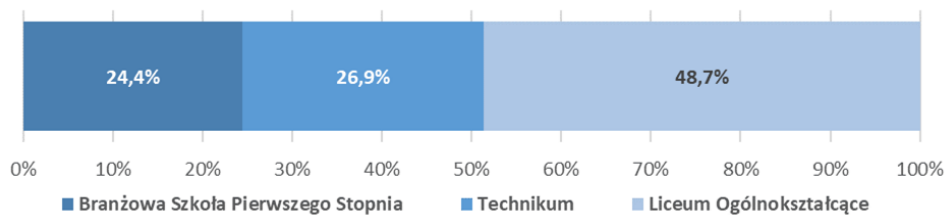
Odpowiednio do liczby wylosowanych klas, w badaniu wzięło udział 78 nauczycieli – 59 (tj. 75,6%) kobiet i 19 (tj. 24,4%) mężczyzn. Badani nauczyciele pracowali w różnych typach szkół: 38 (tj. 48,7%) respondentów w liceach ogólnokształcących, 21 (tj. 26,9%) nauczycieli w technikach i 19 (tj. 24,4%) jednostek w branżowych szkołach I stopnia. Badani nauczyciele w zdecydowanej większości (66 osób, tj. 84,6%) uczyli w szkołach zlokalizowanych w Poznaniu. Powyższe charakterystyki są zaprezentowane na wykresach 7-9.

Wykres 7. Płeć biologiczna badanych nauczycieli

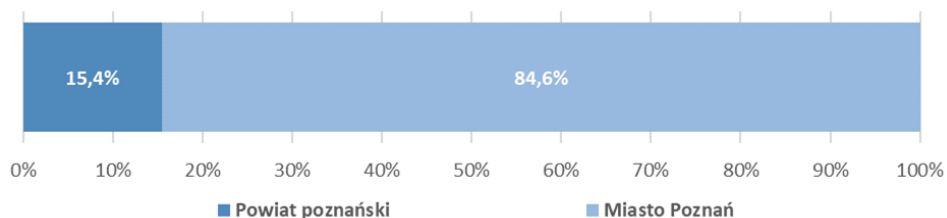
Źródło: Badania własne (n=78).

Wykres 8. Typy szkół badanych nauczycieli

Źródło: Badania własne (n=78).

Wykres 9. Lokalizacja szkół badanych nauczycieli

Źródło: Badania własne (n=78).

PRZEBIEG BADANIA

Właściwe badanie terenowe zostało poprzedzone badaniem pilotażowym, które miało charakter dwuetapowy. W pierwszej fazie wzięli w nim udział doradcy zawodowi z Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży w Poznaniu, a w drugiej uczniowie i nauczyciele z poszczególnych typów szkół, dobrani w sposób celowy.

Założono, że większość ankietowanych ma ukończone 18 lat. W innym przypadku przed przystąpieniem do wypełnienia kwestionariusza ankiety, wymagana była zgoda rodzica lub opiekuna prawnego. Badanie miało charakter anonimowy, co oznacza, że nie było możliwe zidentyfikowanie respondenta na podstawie informacji zebranych w czasie jego realizacji.

Przeprowadzeniem badania terenowego zajęł się specjalnie powołany i odpowiednio przeszkolony zespół ankieterów składający się z pracowników i współpracowników Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży w Poznaniu. Badanie było realizowane w okresie marzec-maj 2022 roku, podczas lekcji odbywających się stacjonarnie na terenie placówek edukacyjnych. W ramach badań ankietowych o wypełnienie wersji papierowych kwestionariuszy byli proszeni zarówno uczniowie, jak i nauczyciele. Dodatkowo ankieterzy wypełniali w międzyczasie arkusze obserwacji.

SPOSOBY ANALIZY MATERIAŁU EMPIRYCZNEGO

Dane pozyskane po przeprowadzeniu badań ankietowych audytoryjnych zostały w odpowiedni sposób zakodowane przez przygotowany do tego działania zespół. Następnie utworzono w zespole dwie grupy, które zajęły się opracowaniem materiału o charakterze ilościowym i jakościowym. W pierwszym przypadku wykorzystano adekwatne oprogramowanie komputerowe. Dzięki niemu możliwe było utworzenie tabel częstości w ramach każdego zadanego pytania. Następnie utworzono tabele krzyżowe zawierające informacje o częstości poszczególnych typów odpowiedzi z podziałem na zmienne niezależne takie jak: płeć, typ szkoły oraz jej lokalizacja. Zmienne te wykorzystano w analizie danych pozyskanych zarówno od uczniów jak i nauczycieli. Obliczono również statystyki chi-kwadrat i V-Cramera przy uwzględnieniu poziomu istotności. W ramach analizy materiału o charakterze jakościowym zdecydowano się na rekodowanie i utworzenie kategorii, które umożliwiły zgrupowanie podobnych odpowiedzi. Zdecydowano się także na przeprowadzenie analizy czynnikowej danych mieszanych (FAMD).

SPECYFICZNE WARUNKI PODCZAS BADAŃ

Koncepcja badania została opracowana w specyficznych warunkach, czyli podczas pandemii koronawirusa (COVID-19). Dzieci i młodzież, mimo iż były mniej narażone na zakażenie oraz ciężki przebieg infekcji niż osoby dorosłe (Ludvigsson 2020; Su, Ma, Yu, Zhang, Bian, Han, 2020: za Dąbkowska, 2020), były bardziej podatne na psychospołeczne (zob. Suchodolska, 2008) konsekwencje pandemii. Młodzież szkolna doświadczała konieczności stałego przebywania w domach, kwarantanny, nauczania zdalnego, zamknięcia szkół, utrudnień w podejmowaniu aktywności fizycznej (także na świeżym powietrzu). Zamknięcie placówek edukacyjnych i nauczanie zdalne oparte o technologie teleinformatyczne spowodowały, że połowa uczniów korzystała z Internetu w dni robocze ponad 6 godzin, a 30% z nich czyniła tak również w dni wolne (Ptaszek, Bigaj, Dębski, Pyżalski, Stunża, 2020). Korzystanie z Internetu przez tak wiele godzin dziennie prowadziło do pogorszenia nastroju, zwiększenia niestabilności emocjonalnej, wywoływało stany depresyjne i lękowe (Kocur, Trendak, 2016: za Przybysz, 2021). Funkcjonowanie w warunkach pandemii i ograniczenie bezpośrednich interakcji społecznych stały się przyczyną zakłócenia cyklu dobowego, poczucia monotonii, niepokoju, niecierpliwości, irytacji oraz innych objawów z zakresu psychopatologii (Fauci, Lane, Redfield, 2020; Kickbusch, Leung, Bhutta, Matsoso, Ihekweazu, AbbasiK, 2020: za Dąbkowska, 2020).

W tej sytuacji istotnym wydaje się oszacowanie na ile i w jaki sposób okres pandemii wpłynął na młodzież szkolną będącą obiektem zainteresowania w niniejszym badaniu. Z pomocą przychodzą dwa opracowania o podobnym zakresie tematycznym. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę postanowiła oszacować zarówno skalę krzywd i przemocy doświadczanych przez młodzież w okresie zamknięcia szkół, jak również dobrostan młodzieży, jej samopoczucie, zadowolenie z życia i uzyskiwane wsparcie społeczne (Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, 2020). Wybrane wyniki badania można podsumować następująco:

- w pierwszym okresie pandemii połowa badanych była zadowolona ze swojego życia, co trzecia osoba oceniała je negatywnie (chłopcy częściej niż dziewczęta byli zdecydowanie zadowoleni ze swojego życia);
- ponad 30% uczestników badania uznało, że w badanym okresie jego samopoczucie się pogorszyło, niemal co piąty stwierdził, że poprawiło się, a prawie połowa badanych nie zauważyła zmiany;
- dziewczęta częściej niż chłopcy skarżyły się na gorsze samopoczucie;
- niemal 90% badanych miała w swoim otoczeniu przynajmniej jedną osobę, do której mogła się zwrócić w trudnej sytuacji: co szesnasty respondent (6,4%) wskazał na nauczyciela lub nauczycielkę a 5,2% na psychologa lub pedagoga.

Natomiast „Ogólnopolskie badania jakości życia dzieci i młodzieży w Polsce” (Rzecznik Praw Dziecka, 2022) przyniosły następujące wyniki:

- 87% uczniów liceum i technikum określiło swoje samopoczucie psychiczne jako w normie, a 13% badanych uznało je za obniżone. Uczniowie pochodzący z miast

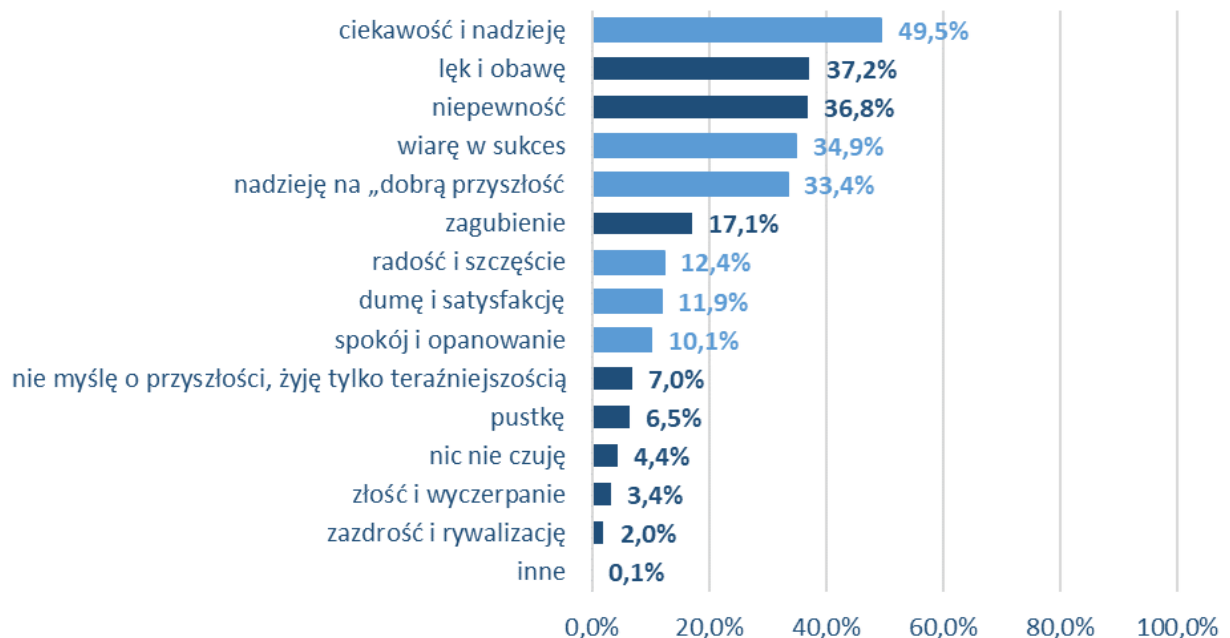
- powyżej 500 tysięcy mieszkańców częściej określali swoje samopoczucie jako obniżone (18%);
- połowa młodzieży twierdziła, że odczuwa radość z życia. Młodzież z technikum była bardziej zadowolona z życia i czerpała z niego więcej radości niż uczniowie liceum;
 - młodzież ze szkół ponadpodstawowych deklarowała, że „dość często” i „bardzo często” odczuwa pozytywne emocje (widoczna była różnica na korzyść uczniów technikum);
 - więcej niż połowa uczniów szkół ponadpodstawowych twierdziła, że nie odczuwa żadnych negatywnych emocji lub zdarza się to rzadko. Jednocześnie jedna czwarta (24%) badanych nie miała na nic ochoty. 23% ankietowanych deklaroowało, że bardzo często lub zawsze ma wszystkiego dość (23%), a 22% uczniów czuło się przytłoczonych;
 - przekonanie o tym, że bardzo często i zawsze robi wszystko źle, miało 20% przebadanych dziewcząt. Uczennice istotnie częściej niż ich koledzy deklaroowały, że czują się przytłoczone problemami (28% vs. 14%) i mają wszystkiego dość (29% vs. 17%);
 - większe problemy w zakresie samopoczucia psychicznego zaobserwowano wśród uczniów liceów. Istotnie częściej młodzież ta ma wszystkiego dość, czuje się samotna i przytłoczona problemami.

Badanie „Plany edukacyjno-zawodowe młodzieży ostatnich klas szkół ponadpodstawowych aglomeracji poznańskiej” zostało zrealizowane nie tylko w warunkach pandemii COVID-19, ale również w cieniu otwartego konfliktu zbrojnego za wschodnią granicą Polski. Badanie stało się okazją do zarejestrowania wpływu istniejących zagrożeń na młodych ludzi dokonujących wyboru swojej przyszłości w sytuacji podwójnie wyjątkowej: pandemii i wojny. Oddziaływanie wojny rosyjsko-ukraińskiej na edukację nie doczekało się jeszcze analiz tak licznych jak wątek pandemiczny, niemniej związane z wojną konsekwencje geopolityczne i ekonomiczne, mogą posłużyć za uzupełniającą perspektywę, pozwalającą patrzeć na uzyskane wyniki. Badani uczniowie nie byli wprost pytani o wpływ tych czynników. Kwestie pandemii i wojny zostały uwzględnione w pytaniu dotyczącym potencjalnych utrudnień w realizacji celu edukacyjno-zawodowego.

Uczniowie, pytani o przeszkody w realizacji swoich celów edukacyjno-zawodowych, równie rzadko wskazują na pandemię COVID-19 (zaledwie 7,4% badanych uznało ją za istotną), jak i wojnę w Ukrainie (8,3% badanych). Uczniowie branżowych szkół I stopnia uznają je za istotniejsze niż uczniowie dwóch pozostałych typów szkół ponadpodstawowych (na COVID-19 wskazywało 13,8%, na wojnę 15,4% uczniów). Badani niepokoją się głównie możliwymi niepowodzeniami szkolnymi i egzaminacyjnymi (53%), dużą liczbą kandydatów na jedno miejsce w wybranej szkole (43,6%) oraz wysoką konkurencją na rynku pracy, tj. małą liczbą miejsc pracy w wybranym zawodzie (24,5%).

Negatywne konsekwencje pandemii i wojny mogą być jednak nieuświadomionym tłem kondycji psychospołecznej badanych. Na podstawie powyższych analiz można uznać, że odczucia mogące być powiązane zarówno z pandemią, wojną jak również innymi kryzysami doświadczanymi we współczesnej codzienności (odpowiedzi: złość i wyczerpanie, nic nie czuję, pustka, zagubienie, niepewność, lęk i obawa) są obecne w doświadczeniu uczniów, ale nie są dominujące. W nastawieniu badanych uczniów do przyszłości ujawnia się raczej pewna ambiwalencja postaw. Wśród pięciu najczęściej wskazywanych (to znaczy przez więcej niż 30% badanych) odczuć znajdują się bowiem takie, które można zaklasyfikować jako elementy pozytywnego nastawienia: ciekawość i nadzieja (49,5%), wiara w sukces (34,9%) oraz nadzieja na „dobrą przyszłość” (33,4%), ale i te kojarzone raczej negatywnie: lęk i obawa (37,2%) oraz niepewność (36,8%). Dodatkowa analiza opisów arkuszy obserwacji sytuacji badawczej ujawnia ambiwalencję obecną również w zachowaniu uczniów podczas wypełniania ankiet.

Wykres 10. Odczucia związane z przyszłością

Źródło: Badania własne (N=1337), możliwe wielokrotne odpowiedzi.

Interesującym uzupełnieniem w poszukiwaniu podstaw niejednoznacznego nastawienia młodzieży względem własnej przyszłości mogą być wnioski z przeprowadzonej analizy czynnikowej. Analiza ta wykazała, że o ile w ramach poszczególnych typów szkół uczniowie odpowiadali na ogół podobnie, o tyle wyraźnie różnią się w obszarze, który można nazwać orientacją przyszłościową na pracę lub edukację. Różnice te dotyczą nie tylko określonych wyborów związanych z podjęciem pracy lub dalszej edukacji, ale też rodzaju nastawienia do planowania swojej przyszłości, do kwestii odpowiedzialności za swój los i utrzymania się, do odczuwania niepokoju bądź bezpieczeństwa w związku z realizacją określonej ścieżki kariery. Szczególnie wyraźna różnica dotyczy odpowiedzi uczniów liceów oraz branżowych szkół I stopnia – plany pierwszych koncentrują się wokół edukacji wyższej, a plany drugich wokół

pracy. Odpowiedzi uczniów techników zostały usytuowane gdzieś pomiędzy tymi dwoma typami szkół, co jest związane z ich przygotowaniem się do realizacji dwóch zadań – do matury i do wejścia na rynek pracy.

Uczniowie szkół branżowych wykazują większą obawę o własną przyszłość niż uczniowie pozostałych typów szkół. Są bardziej ukierunkowani na pracę i mają w związku z tym konkretne oczekiwania i potrzeby wsparcia, które artykułują bardziej jednoznacznie niż uczniowie techników i liceów. To może oznaczać, że z jakichś powodów trudno jest lub będzie je zaspokoić w zadowalającym stopniu. W porównaniu z uczniami innych typów szkół wyróżnia ich też wyraźna troska o własne bezpieczeństwo finansowe i jako jedynym towarzyszem im „obawy o przyszłość w wymiarze zawodowym (kombinacja zmiennych dotyczących odczuć, przeszkód i gotowości do zmiany celu)” (Woźniak, 2022, s. 26). W związku z sytuacją instytucji edukacyjnych aglomeracji poznańskiej istnieją przesłanki, by ich niepokój wiązać m.in. z brakiem uruchamiania oddziałów w branżowych szkołach II stopnia z uwagi na zbyt małą liczbę chętnych i różnice w podstawach programowych pomiędzy absolwentami szkół branżowych I stopnia, którzy ukończyli gimnazjum a tymi, którzy ukończyli szkołę podstawową. W trakcie realizacji badań w jednej z klas szkoły branżowej badaczka zaobserwowała niepokój, jaki w uczniach wzbudza ten problem: „Pytanie dotyczące dalszej nauki wzbudziło poruszenie, uczniowie byli rozżaleni, że nie została otwarta szkoła branżowa II stopnia” (B1S/8).

PLANY EDUKACYJNO-ZAWODOWE Z PERSPEKTYWY UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH

Przedmiotem badania były plany edukacyjno-zawodowe uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych zlokalizowanych na terenie aglomeracji poznańskiej w 2022 roku. Na podstawie szerokiej analizy literatury przedmiotu uznano, że zasadnym dla celów badania będzie zdefiniowanie planu edukacyjno-zawodowego ucznia jako ogółu przewidywanych w określonej przez ucznia perspektywie czasowej sposobów realizacji celu edukacyjno-zawodowego (wejścia oraz zafunkcjonowania na rynku pracy) oraz ich uwarunkowań: motywacji, dostępnych zasobów oraz potrzeb rynku pracy.

W literaturze przedmiotu istnieje wiele definicji, które mogą posłużyć do operacjonalizacji pojęcia planów edukacyjno-zawodowych uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych. Według „Europejskiej klasyfikacji umiejętności/kompetencji, kwalifikacji i zawodów” (ESCO), autorstwa Komisji Europejskiej, definicja planowania odnosi się do „zarządzania harmonogramem i zasobami w celu terminowej realizacji zadań” (Komisja Europejska, 2021). Z kolei Czesław Plewka (2015, s. 325-326) zauważa, że planowanie jawi się jako proces służący określaniu celów oraz aktywności pozwalających na osiągnięcie pożądanych efektów. Tworzenie planów umożliwia diagnozę sposobów realizacji zamierzeń, a w ostateczności refleksję oraz dokonanie wyboru optymalnego rozwiązania (Plewka, 2015, s. 329). W związku z tym niezbędne „(...) staje się rozwijanie u uczniów własnej perspektywy postrzegania czasu, budowanie świadomości upływającego czasu i konieczności maksymalnego wykorzystania go w różnych sytuacjach życiowych i w przestrzeni” (Samujło, Sokołowska-Dzioba, 2019, s. 151). Jak zauważa Celina Timoszyk-Tomczak (2003, s. 26), pojęcia planu nie można utożsamiać z pojęciem celu: „cel bowiem określa tylko efekt końcowy, natomiast plan – chociaż w zarysie – drogi dojścia do wyniku”.

TYOLOGIA CELÓW EDUKACYJNO-ZAWODOWYCH UCZNIÓW

Analiza odpowiedzi respondentów pozwala sporządzić typologię celów edukacyjno-zawodowych określonych na podstawie: interpretacji celów, które stawiają przed sobą uczniowie szkół ponadpodstawowych, działań jakie podejmują, aby osiągnąć cel oraz motywacji przypisywanych wyborom. Wyodrębniono sześć typów celów edukacyjno-zawodowych. W kolejności od najczęściej pojawiających się w odpowiedziach badanych są to:

- podjęcie pracy zawodowej;
- uzyskanie kwalifikacji w zawodzie;
- założenie własnej działalności gospodarczej;
- kontynuowanie edukacji;
- życiowe spełnienie;
- brak celu.

Badani w większości opisują swoje cele w dłuższej perspektywie czasu, określając poszczególne działania prowadzące do ich osiągnięcia. Bardziej szczegółowe opisy celów dotyczą działań jakie uczniowie różnego typu szkół ponadpodstawowych chcą podjąć. Odpowiedzi badanych wskazują na to, że rozumieją oni konieczność podejmowania poszczególnych działań, które w ich perspektywie pozwolą im osiągnąć cel. Uczniowie deklarują, że podejmują różnorodne aktywności (odbycie kursów, rozwój umiejętności językowych, zdobycie doświadczenia poprzez podjęcie pracy dorywczej lub realizację wolontariatu) przydatne w osiągnięciu założeń. Badani formują swoje cele edukacyjno-zawodowe z różnym stopniem precyzyjności. Większość planów opisywanych jest w klarowny, skrupulatny sposób. Uczniowie uwzględniają również plany alternatywne oraz różne drogi ich realizacji.

PODJĘCIE PRACY ZAWODOWEJ

Najwięcej badanych wskazuje, że ich głównym celem edukacyjno-zawodowym jest podjęcie aktywności zawodowej (43,3%). Ze względu na to, w jaki sposób uczniowie opisywali swój cel, którym jest podjęcie pracy zawodowej, wyszczególniono trzy podtypy odpowiedzi: po uzyskaniu odpowiednich kwalifikacji; w określonym zawodzie/branży; odpowiadającej potrzebom badanych.

Badani dla których celem jest podjęcie pracy zawodowej, precyzyjnie opisują swoje plany, wskazując na konkretne działania, które zamierzają podjąć, by je zrealizować. Ich plany są pragmatyczne.

Podjęcie pracy po uzyskaniu odpowiednich kwalifikacji

Uczniowie, którzy zamierzają podjąć pracę po uzyskaniu odpowiednich kwalifikacji, opisują ścieżkę kształcenia pozwalającą zrealizować ten plan. Cel formułowany w ten sposób jest charakterystyczny dla większości osób badanych. Oto przykładowe wypowiedzi:

Chciałbym pracować jako administrator sieci. Mam plany by pójść na Politechnikę Poznańską lub Politechnikę Wrocławską. Po studiach mam zamiar zacząć pracę jako administrator sieci (12/JT/06042022).

Chciałbym pracować jako grafik komputerowy. Chcę się dalej kształcić w szkole branżowej II stopnia lub w liceum zaocznym (12/JT/25042022).

Ukończenie zawodówki i pójście dalej do liceum zaocznego, aby po jego ukończeniu pójść do studium kosmetycznego. Te szkoły pozwolą mi na pracę w salonach kosmetycznych (4/MŁ/04042022).

W celu podjęcia pracy uczniowie liceum i technikum najczęściej wybierają studia. Młodzież z branżowych szkół I stopnia deklaruje chęć dalszego kształcenia się w branżowych szkołach II stopnia, liceach dla dorosłych, szkołach policealnych. Młodzież z branżowych szkół I stopnia w mniejszym stopniu niż uczniowie liceów i techników biorą pod uwagę studiowanie

w przyszłości. W wypowiedziach uczniów branżowych szkół I stopnia studia pojawiają się na dalszym etapie planu edukacyjno-zawodowego i nie są opisywane jako sposób wejścia na rynek pracy o czym świadczą typowe wypowiedzi:

Chcę wykonywać pracę w zawodzie mechanika albo elektromechanika samochodowego, równocześnie kształcić się w liceum zaocznym, a następnie pójść na studia (30/JT/25042022).

Mechatronik lub mechanik. Dalej chcę się kształcić w zawodzie, jak dobrze pójdzie to zrobię studia (10/JN/20042022).

Badani w szczegółowy sposób opisują swoje plany. Poszerzone opisy często zawierają: nazwę uczelni, kierunki studiów, szkoleń, kursów, które uczniowie chcą odbyć, aby zyskać wiedzę i umiejętności. Odpowiedzi badanych wskazują, że tym co motywuje ich do dalszego kształcenia jest znajomość wymagań rynku pracy. Respondenci nazywają stanowiska, na których chcieliby pracować. Dokonują ich opisu i wskazują określone elementy, które są dla nich istotne w przyszłej pracy:

Chcę kontynuować edukację na Politechnice Poznańskiej w celu uzyskania kwalifikacji potrzebnych do pracy w IT, najlepiej powiązanej z projektowaniem oprogramowania, ale jestem otwarta na inne możliwości. Chciałabym również zdobyć kurs tłumacza specjalistycznego, aby tłumaczyć dokumenty/artykuły naukowe na zlecenie (18/AK/13042022).

Podjęcie pracy w określonym zawodzie/branży

Druga grupa badanych, która zamierza podjąć pracę, określa zawód, jaki chciałaby wykonywać lub charakteryzuje preferowaną branżę. Plany tej grupy są opisane w sposób ogólny. Młodzież precyzując swoje plany, posługuje się nazwami branż i zawodów, jakie chciałaby wykonywać. W wypowiedziach pojawia się słownictwo specjalistyczne wybranej branży:

Praca w środowisku artystycznym, szeroko pojęty rozwój w kręgach kreatywnych jako fotograf. Praca związana z modą szeroko pojętą (11/KT/04042022).

Pracować w branży samochodowej jako elektromechanik pojazdów samochodowych (9/JT/25042022).

Podjęcie pracy odpowiadającej potrzebom badanych

Trzecia grupa uczniów planujących podjąć pracę, wskazuje na potrzeby, którymi kieruje się w precyzowaniu swoich oczekiwań, czyli praca z ludźmi, możliwość pracy zdalnej, praca umożliwiająca podróże, praca w dobrej atmosferze:

Bycie kosmetyczką po ukończeniu kierunku kosmologii, szkoleniach i kursach. Chciałabym pracować z doświadczonymi ludźmi, od których będę mogła się dużo nauczyć. Chciałabym, aby stwarzali przyjazną atmosferę (1/MB/20042022).

Badani opisują swoje plany w sposób ogólny, najczęściej podając tylko nazwę stanowiska bądź miejsce przyszłej pracy. Uczniowie wymieniają stanowiska kierownicze, dyrektorskie. Zaznaczają, że chcieliby zarządzać większą grupą osób. W ich wypowiedziach pojawiają się takie określenia jak: przewodniczenie grupie, kierowanie, zarządzanie grupą, praca na stanowisku menedżera:

W przyszłości chcę wykonywać zawód związany z informatyką w firmie zatrudniającej sporą liczbę osób na stanowisku dyrektorskim (18/JT/12042022).

Niektórzy badani w tej grupie odpowiedzi podają więcej szczegółów na temat swoich potrzeb. Na przykład zwracają uwagę na istotne dla nich elementy, tj. wymagające zadania, praca dająca poczucie odpowiedzialności. Badani opisują swoją przyszłą pracę charakteryzując czynności, jakie chcieliby wykonywać:

W firmie konserwująco-czyszczącej elektronikę. Konserwować, czyścić, sprzedawać, serwisować w różnych firmach. Rozważam dalsze kształcenie (12/UJ/21042022).

W opisach przyszłego miejsca pracy badani często zwracają uwagę na możliwość zarobienia pieniędzy i osiągnięcia stabilizacji finansowej. W wypowiedziach badanych określenie „dobrej pracy” często jest równoznaczne z pracą, która zapewnić ma satysfakcję finansową. Opisując warunki finansowe, używają takich określeń jak: praca, która da mi odpowiednią ilość pieniędzy, praca z dużymi zarobkami, praca o dobrych warunkach finansowych.

UZYSKANIE KWALIFIKACJI W ZAWODZIE

Drugi typ celu edukacyjno-zawodowego wyróżniony na podstawie zebranych odpowiedzi dotyczy uzyskania kwalifikacji w zawodzie (18,4%). Badani, którzy wskazują na ten cel, udzielają dokładnie sprecyzowanych odpowiedzi, zazwyczaj opisując działania, jakie planują podjąć.

Respondenci zazwyczaj deklarują chęć dalszej edukacji w celu uzyskania kwalifikacji w zawodzie. Uczniowie liceów i techników wskazują uczelnie wyższe, na których chcieliby studiować:

Chcę się dalej kształcić, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu na zawód ekonomisty/finansisty (24/DZ/05042022).

Ukończyć studia prawnicze, aby w dalszej kolejności móc dążyć do specjalizacji adwokata, najlepiej na arenie międzynarodowej (18/KT/04042022).

Pójście na studia medyczne, aby w przyszłości zostać lekarzem psychiatrą (24/JT/04042022).

Młodzież ucząca się w branżowych szkołach I stopnia uwzględnia w swoich planach dalszą edukację: w branżowych szkołach II stopnia (uzyskanie zawodu, podejście do matury), liceum dla dorosłych (podejście do matury, której zdanie jest konieczne do podjęcia studiów).

W opisie swojego celu edukacyjno-zawodowego, badani nie uwzględniają wątku przyszłej pracy zawodowej, z wyjątkiem aspektu stabilizacji finansowej. Respondenci zazwyczaj dokładnie określają zawód jaki chcieliby wykonywać, lecz nie opisują motywacji stojącej za takim wyborem.

ZAŁOŻENIE WŁASNEJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

Trzeci typ celu, formułowany przez badanych dotyczy założenia własnej działalności gospodarczej (15%).

Uczniowie, których celem jest otwarcie własnej firmy opisują swoje plany w długiej perspektywie czasu, dość skrupulatnie formułując poszczególne elementy planu edukacyjno-zawodowego. W większości odpowiedzi pojawia się warunek nabywania doświadczenia jako niezbędnej części planu. Badani częściej deklarują chęć kontynuowania edukacji w celu uzyskania odpowiedniej wiedzy potrzebnej do założenia własnej działalności. Równolegle chcą podjąć pracę zawodową u jakiegoś pracodawcy, by uzyskać doświadczenie i potrzebne umiejętności. Wszystko po to, by ostatecznie otworzyć własną firmę, o czym świadczą poniższe wypowiedzi:

W przyszłości chcę być dietetykiem. Pracować jako dietetyk w prywatnej instytucji, a z biegiem czasu założyć własną. Również chciałabym założyć własną działalność internetową w tej dziedzinie. Chcę iść na Uniwersytet Medyczny w Poznaniu na studia magisterskie z dietetyki, a po studiach dalej się kształcić samodzielnie i np. na różnych kursach w dziedzinie dietetyki i języka angielskiego (11/NK/04042022).

Oczywiście w przyszłości chcę pracować dla siebie, chcę być swoim szefem, nie mieć nikogo nad sobą. Otworzę swój własny gabinet optometrysty. Żeby to osiągnąć początkowo będę pracować w szpitalach lub większych firmach optometrycznych. Najpierw pójdę na studia (64/NK/04042022).

Określenie, które powtarza się w wypowiedziach badanych deklarujących chęć otwarcia własnej działalności jest praca na stanowisku kierowniczym. Respondenci wspominają o niej zarówno jako sposobie na zdobycie doświadczenia, jak również traktując ją jako element planu alternatywnego.

Badani deklarujący otwarcie własnej działalności, w niektórych przypadkach wymieniają niezależność jako element, z którym utożsamiają prowadzenie własnego biznesu, pracę „u siebie”. W wypowiedziach badanych pojawiają się takie określenia jak: „praca na własnych zasadach”, „nie mieć nikogo nad sobą”, „chcę pracować dla siebie”.

KONTYNUOWANIE EDUKACJI

Uczniowie, którzy określają swój cel jako dalsza edukacja, precyzują krótkoterminowe plany na podjęcie dalszego kształcenia lub ukończenie szkoły, studiów, zdanie egzaminów zawodowych, zdania matury (14,4%).

Generalnie badani formułują swoje cele edukacyjno-zawodowe ukierunkowane na podjęcie dalszego kształcenia w sposób ogólny. Deklarowane plany nie zawsze są opisywane szczegółowo i jednoznacznie. Respondenci podkreślają, że ich aktualne decyzje edukacyjne nie muszą być tożsame z wykonywanym zawodem czy podjęciem pracy zgodnej z wybranym kierunkiem kształcenia. W niektórych odpowiedziach pojawia się wątpliwość, czy samo sprecyzowanie planu dotyczącego dalszej nauki można nazwać planem edukacyjno-zawodowym (7,8%).

Opisy planów w większości zawierają sprecyzowane kierunki studiów, które badani chcą podjąć w niedalekiej przyszłości. Pojawiają się też odpowiedzi, w których badani deklarują, że nie są jeszcze ostatecznie zdecydowani, w jakim kierunku będą się kształcić. W opisach tych uczniowie wymieniają różne kierunki rozwoju bądź ogólnie określają obszar dalszej nauki.

Badani deklarują, że nie precyzują swoich planów pod względem podjęcia pracy czy zdobycia zawodu, gdyż najważniejszy jest dla nich rozwój, zdobycie nowych umiejętności. Badani, którzy w swoich planach deklarują podjęcie studiów, zaznaczają, że ich głównym celem jest dostanie się na wybrany kierunek, uczelnię:

Nie do końca wiem, czy też jestem określona co do zawodu, który chciałabym wykonywać. Na ten moment chciałabym dalej rozwijać swoje umiejętności językowe i artystyczne, dzięki którym otworzą się drzwi na nowe doświadczenia. Planuję uczęszczać na UAM w Poznaniu (53/NK/04042022).

Większość badanych z branżowych szkół pierwszego stopnia zakłada konieczność ukończenia szkoły i zdania egzaminów zawodowych. Najczęściej deklarują dalszą chęć nauki w branżowej szkole II stopnia w celu uzyskania kwalifikacji zawodowych i zdania matury.

Ankietowani, którzy precyzują swój cel w formie dalszej nauki wymieniają też nieformalne sposoby kształcenia. Wśród nich najczęściej pojawia się wymiana poglądów z osobami bardziej doświadczonymi w danej branży:

Poznawanie ludzi w branży IT i uczenie się od nich, aby później mieć dużą wiedzę w tej dziedzinie (19/KT/12042022).

Zdobycie wiedzy, doświadczenia i kontaktów, które wykorzystam w przyszłości (25/DZ/1204202).

Dalsza praca nad samorozwojem i wykształceniem. Rozwijanie pasji poprzez zrealizowanie rozmaitych kursów: agent nieruchomości, barman, barista, kucharz.

Zapisanie się na studia, może zaoczne. Chcę spróbować kilku rzeczy, aby mieć szersze perspektywy i łatwiejszą decyzję, gdzie mi najlepiej (11/PW/12042022).

ŻYCIOWE SPEŁNIENIE

Ostatnim wyróżnionym typem celu edukacyjno-zawodowego jest spełnienie, utożsamiane z osiągnięciem satysfakcjonującej pracy, rozwojem zainteresowań, zdobywaniem doświadczeń (4,7%). Spełnienie rozumiane jest jako osiągnięcie szczęścia i niezależności. W kilku wypowiedziach (6) pojawia się stwierdzenie „osiągnąć sukces”, „zdobyć coś wielkiego”. W odpowiedziach uczestników badania nie pojawiają się opisy działań, jakie planują podjąć, aby osiągnąć cel. Sformułowane przez badanych opisy są ogólne, czego przykładem są niżej zamieszczone wypowiedzi:

Robienie czegoś w czym czuję się spełniona i wykorzystuje swój potencjał (4/KT/0804202).

Zapewnienie sobie jak najlepszych warunków do życia, spełnienie swoich pasji i marzeń. Bycie szczęśliwą, niezależną od nikogo osobą (59/NK/04042022).

Być mądrym i szczęśliwym człowiekiem, pracując w jeszcze nieokreślonym zawodzie (24/KT/08042022).

UZASADNIENIA BRAKU CELÓW EDUKACYJNO-ZAWODOWYCH

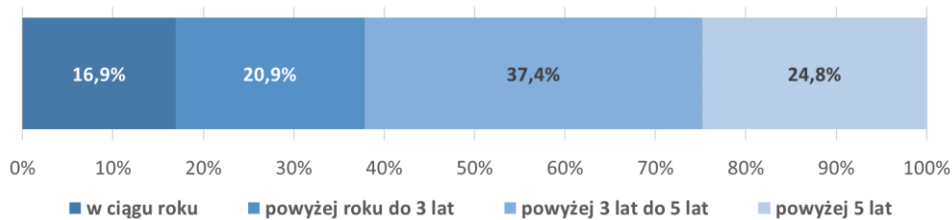
Zaledwie 4,2% respondentów odpowiedziało, że nie ma celu. W tym 1,2% uczniów nie udziela odpowiedzi na pytanie o cel edukacyjno-zawodowy. Uczniowie z tej grupy wpisują, że nie mają celu bądź nie wiedzą, jak go sprecyzować. Kilku respondentów deklaruje wprost brak celu, zwracając uwagę na to, że ostatecznie nie wiedzą jaką pracę lub zawód chcą wykonywać w przyszłości. Z odpowiedzi badanych wynika, że brak decyzji odnośnie przyszłej pracy, kształcenia w zawodzie, spowodowany jest brakiem celu edukacyjno-zawodowego. Jeden z respondentów zaznaczył, że nie ma celu edukacyjno-zawodowego, przy czym brak celu utożsamia z decyzją o niekontynuowaniu kształcenia w wybranym zawodzie. Inny z badanych uczący się w liceum utożsamia brak celu z niepewnością w zakresie wyboru przyszłego kierunku studiów. W kilku wypowiedziach uczniowie zwracają uwagę na to, że dopiero gdy będą im znane wyniki z matury, będą mogli planować swoje dalsze kształcenie.

CELE EDUKACYJNO-ZAWODOWE UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH W UJĘCIU ILOŚCIOWYM

Wyniki analizy danych z pytań zamkniętych pozwalają zebrać informacje o planach edukacyjno-zawodowych uczniów, których nie uwzględniają oni w opisach swoich celów. Wskazane przez uczniów odpowiedzi potwierdzają ogólne wnioski wynikające z analizy pytań otwartych o cel edukacyjno-zawodowy.

Uczniowie najczęściej wskazują, że są zainteresowani osiągnięciem swoich celów w dłuższej perspektywie. Wśród nich 37,4% uczniów chce to uczynić w ciągu 3-5 lat, a 24,8% badanych powyżej 5 lat. Najmniej ankietowanych (16,9%) planuje zrealizować swoje założenia w ciągu roku.

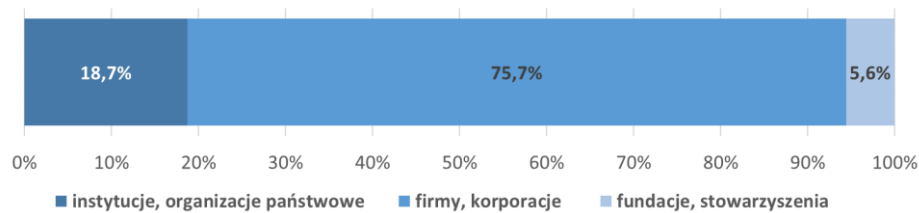
Wykres 11. Planowany czas osiągnięcia celów

Źródło: Badania własne (n=1338).

Badani uczniowie najbardziej zainteresowani są pracą w sektorze prywatnym, aż 75,5% z nich wskazuje przedsiębiorstwa prywatne jako miejsce swojego przyszłego zatrudnienia. Najmniejszym zainteresowaniem cieszy się praca w organizacjach pozarządowych (5,6%).

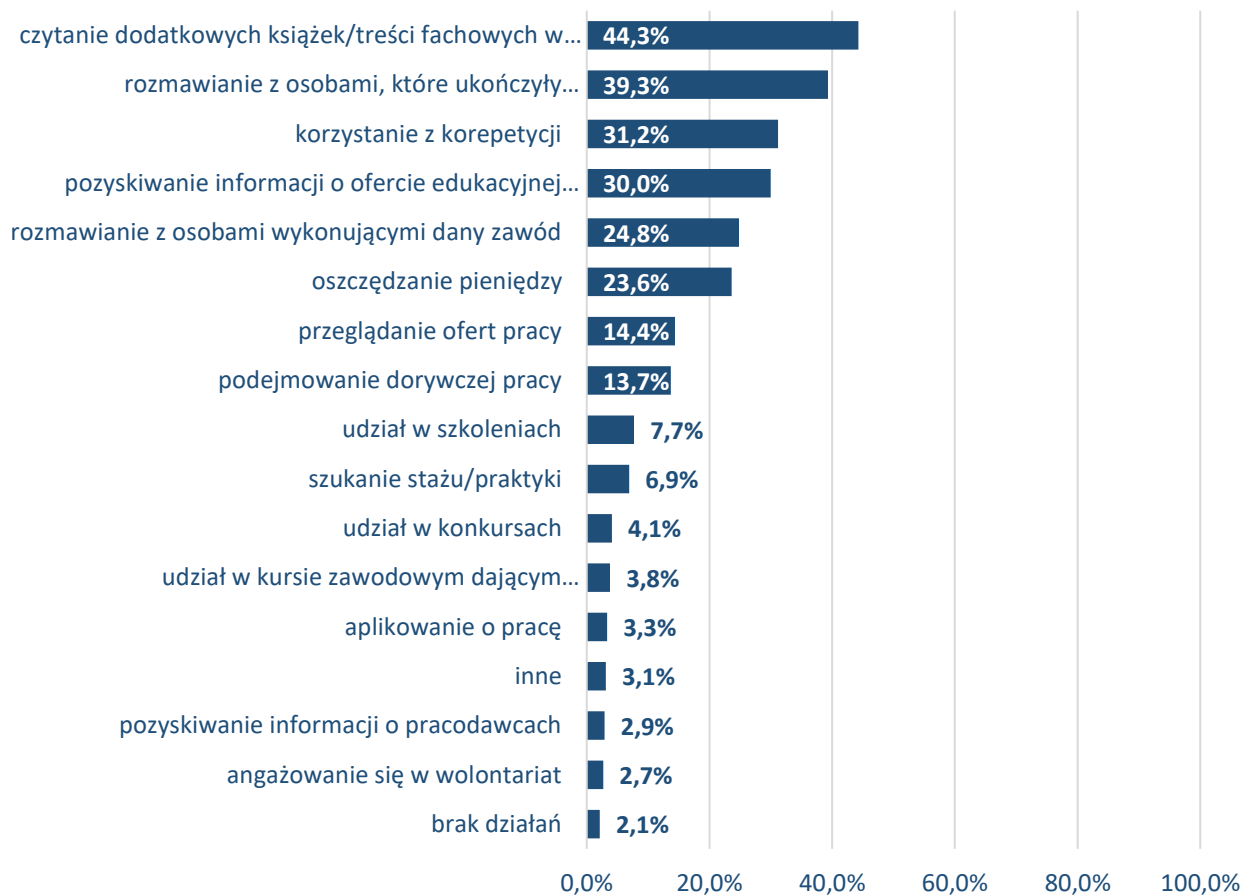
Wykres 12. Preferowany sektor zatrudnienia

Źródło: Badania własne (n=1329).

Uczniowie decydują się na różnorodne aktywności pomocne w osiągnięciu swoich założeń. Część uczniów (44,3%) zapoznaje się z treściami zamieszczonymi w książkach lub Internecie. Nieznacznie rzadziej 39,2% badanych decyduje się na rozmowy z osobami, które ukończyły interesujący je kierunek. Prawie jedna trzecia – 31,2% respondentów wskazuje na korzystanie z korepetycji. Zdaniem 3,3% badanych aplikowanie o pracę przybliży do osiągnięcia celów. Bardzo rzadko uczniowie postrzegają wolontariat jako szansę na nabycie kompetencji. Tego typu stwierdzenie wskazuje 2,6% ankietowanych.

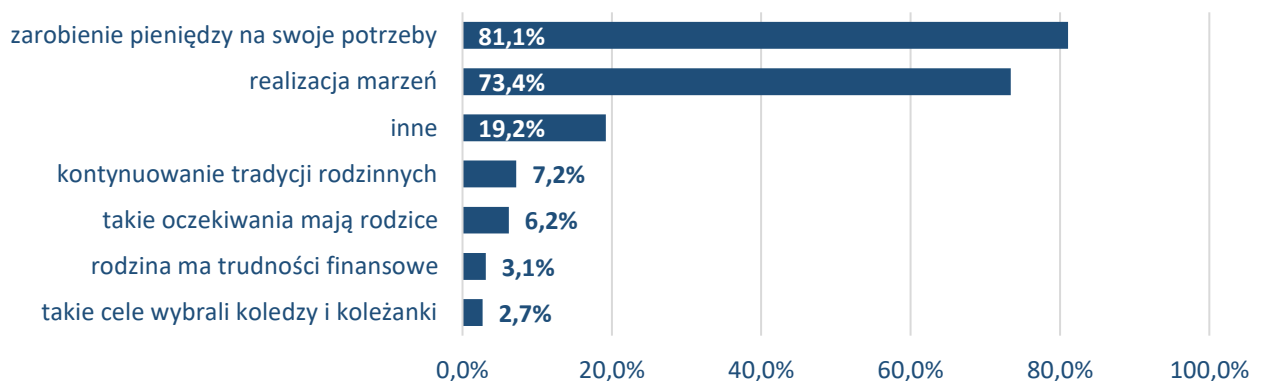
Wykres 13. Działania podejmowane przez uczniów

Źródło: Badania własne (n=1320).

Czynnikami determinującymi wybory celów są chęć zarobienia pieniędzy na swoje potrzeby (81,1%) oraz realizacja marzeń (73,4%).

Wykres 14. Powody wyborów celów przez uczniów

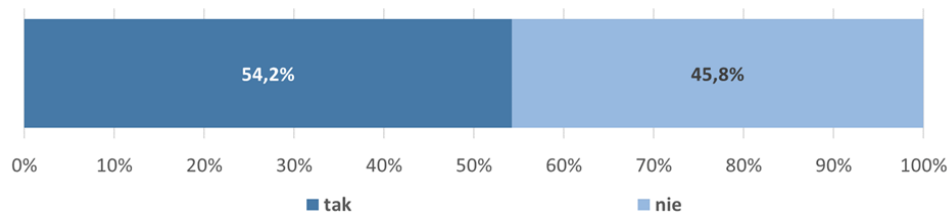

Źródło: Badania własne (n=1336).

Uczniowie techników oraz szkół branżowych I stopnia nie są w pełni przekonani do pracy w swoim zawodzie, dlatego 45,8% osób chce wybrać inną branżę. Jednak ponad połowa

zamierza wykonywać zawód zgodny z wykształceniem uzyskany w szkole ponadpodstawowej.

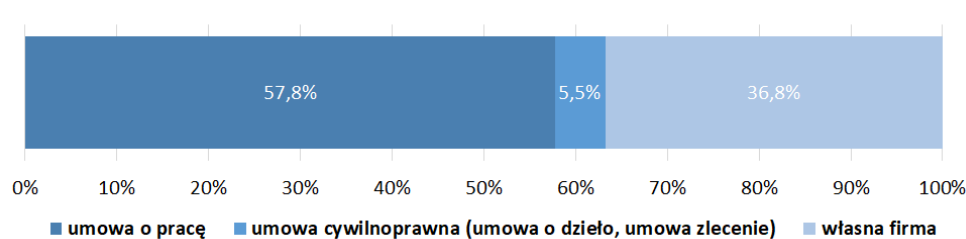
Wykres 15. Chcę wykonywać zawód zgodny z wykształceniem

Źródło: Badania własne (n=640).

Uczniowie zainteresowani są stabilnym zatrudnieniem w ramach umowy o pracę (57,8%). Ponadto więcej niż jedna trzecia – 36,8% badanych rozważa otwarcie własnej działalności gospodarczej. Najmniej osób, gdyż zaledwie 5,5% preferuje wykonywanie zadań w oparciu o umowę cywilnoprawną.

Wykres 16. Preferowany rodzaj zatrudnienia

Źródło: Badania własne (n=1335).

Dla 57,5% uczniów istotną wartością w wyobrażeniach o przyszłej pracy jest możliwość uzyskania wysokiego wynagrodzenia. Nieco mniej ważny, ale wysoko plasuje się (wskazany przez 44,3% respondentów) rozwój wiedzy i umiejętności. Na trzecim miejscu (38,1%) w odpowiedziach ankietowanych pojawia się kreatywność i innowacyjność. Natomiast 37% uczniów marzy o podjęciu spokojnego zatrudnienia.

Wykres 17. Jak uczniowie wyobrażają sobie przyszłą pracę

Źródło: Badania własne (n=1340).

Analiza danych w podziale na typ szkoły ujawniła istnienie różnic w wyobrażeniach na temat przyszłej pracy pomiędzy uczniami. Dla uczniów ze wszystkich typów szkół najważniejsza okazała się chęć otrzymania pracy umożliwiającej rozwój wiedzy i umiejętności, a także potrzeba uzyskania wysokiego wynagrodzenia. Większość uczniów branżowych szkół I stopnia chciałaby, aby przyszła praca nie wiązała się z nadmiernym stresem (57,7% osób z tej grupy). Uczniowie liceów określili ten aspekt jako mniej ważny (27,4% osób z tej grupy), natomiast ważniejsze dla nich jest to, by ich praca służyła dobru innych ludzi (32,2% osób z tej grupy).

CELE EDUKACYJNO-ZAWODOWE UCZNIÓW CUDZOZIEMSKICH

W wylosowanej próbie badawczej znajduje się 12 uczniów cudzoziemskich: 5 osób kształci się w szkolnictwie zawodowym, 7 w liceum ogólnokształcącym. W tej grupie przeważa młodzież z Ukrainy (7 respondentów).

Cele edukacyjno-zawodowe tej grupy uczniów są podobne do tych opisywanych przez innych uczestników badania: podjęcie pracy zawodowej, uzyskanie kwalifikacji w zawodzie, założenie własnej działalności gospodarczej, kontynuowanie edukacji, życiowe spełnienie. Celem respondentów jest: podjęcie studiów, otrzymanie pracy, założenie własnej firmy, zarabianie pieniędzy, rozwój pasji lub „osiągnięcie sukcesu i bycie szczęśliwym”. Jedna z osób ankietowych o narodowości ukraińskiej określa za cel „życie w Polsce”.

Wskazując powody wyboru własnych celów, badani deklarują, że chcą realizować marzenia (10 respondentów) oraz zarobić pieniądze na własne potrzeby (8 respondentów).

8 ankietowanych zamierza pracować za granicą, 2 w Poznaniu, 1 w aglomeracji poznańskiej, 1 osoba jeszcze nie wie, czy zostanie w Polsce, czy wyjedzie do innego kraju.

Wojna w Ukrainie jest postrzegana jako trudność w realizacji celu przez 4 osoby (w tym 3 osoby pochodzące z tego kraju). Natomiast niewystarczającą znajomość języka polskiego wskazuje 1 respondent. Myśląc o przyszłości, 7 osób (w tym 6 osób z Ukrainy) wskazuje, że odczuwa lęk i obawę. W przypadku osób z Ukrainy poczuciu lęku i obawy towarzyszy np. ciekawość i nadzieja lub przeciwnie np. rezygnacja i pustka.

POSTAWY UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH WOBEC PLANOWANIA PRZYSZŁOŚCI EDUKACYJNO-ZAWODOWEJ

Analiza odpowiedzi na pytania otwarte ankiety ujawnia nie tylko różnorodność planów uczniów, ale także określone sposoby ich formułowania oraz przyjmowane względem nich postawy. Większość uczniów ma trudności z opowiadaniem o swoich celach edukacyjno-zawodowych. Wypowiadają się lakonicznie, koncentrują się na wybranych aspektach kariery (stąd opracowane typy celów – albo zdobycie pracy, albo nauka, albo coś jeszcze innego). Rzadko kiedy prezentują kompleksowe pomysły na organizację własnej przyszłości w czasie i przestrzeni – choć powinna skłaniać do namysłu dłuższa perspektywa czasowa, do której przecież w większości się odwołują (> 3 lata). Jednocześnie, choć w zdecydowanej większości deklarują, że motywacją do realizacji planów są dla nich własne marzenia, to rzadko w pytaniach otwartych posługują się językiem typowym dla określenia marzeń i planowania samorealizacji. Prawie połowa z nich nie jest przywiązana do sformułowanych planów i już w punkcie wyjścia wyraża gotowość do ich zmiany. Także pytania i wątpliwości uczniów na temat kwestionariusza, jakie opisali badacze w arkuszach obserwacji, najczęściej dotyczą trudności z udzielaniem odpowiedzi na pytanie otwarte o cel edukacyjno-zawodowy (w kilku arkuszach odnotowano takie komentarze uczniów jak: „ale ja nie mam planów, ja nie wiem jeszcze, co chcę robić, a jak mam być zdecydowany, jak mam inne problemy na głowie”).

W parze z dezorientacją i niekonsekwencją dotyczącą planowania własnej kariery idzie ambiwalencja nastawienia, jaką zaobserwowano w odpowiedziach uczniów dotyczących odczuć związanych z przyszłością (najczęściej uczniowie wskazywali zarówno pozytywnie, jak i negatywnie kojarzone odczucia) i która znajduje również wyraz w ich zachowaniu w trakcie wypełniania ankiet. Część z nich wykazywała postawy otwarte, proaktywne, zaciekawione względem przedmiotu spotkań. W kilku klasach badacze spotkali się z dużym zrozumieniem i aprobatą dla realizowanego badania i jego problematyki. Jak zauważyła jedna z badaczek w klasie licealnej: „pojawiły się pytania o sens badań i ich wpływ na decyzję danych uczniów oraz uwaga, że takie badania powinny być realizowane o wiele szybciej” (LO/7). W większości arkuszy pojawiły się jednak wzmianki o obserwowanych przez badaczy zachowaniach, które świadczą o zdystansowaniu do formułowania własnych planów na przyszłość. Co ciekawe, postawę niechętną wobec ankiety przejawiali też niektórzy nauczyciele, namawiając uczniów

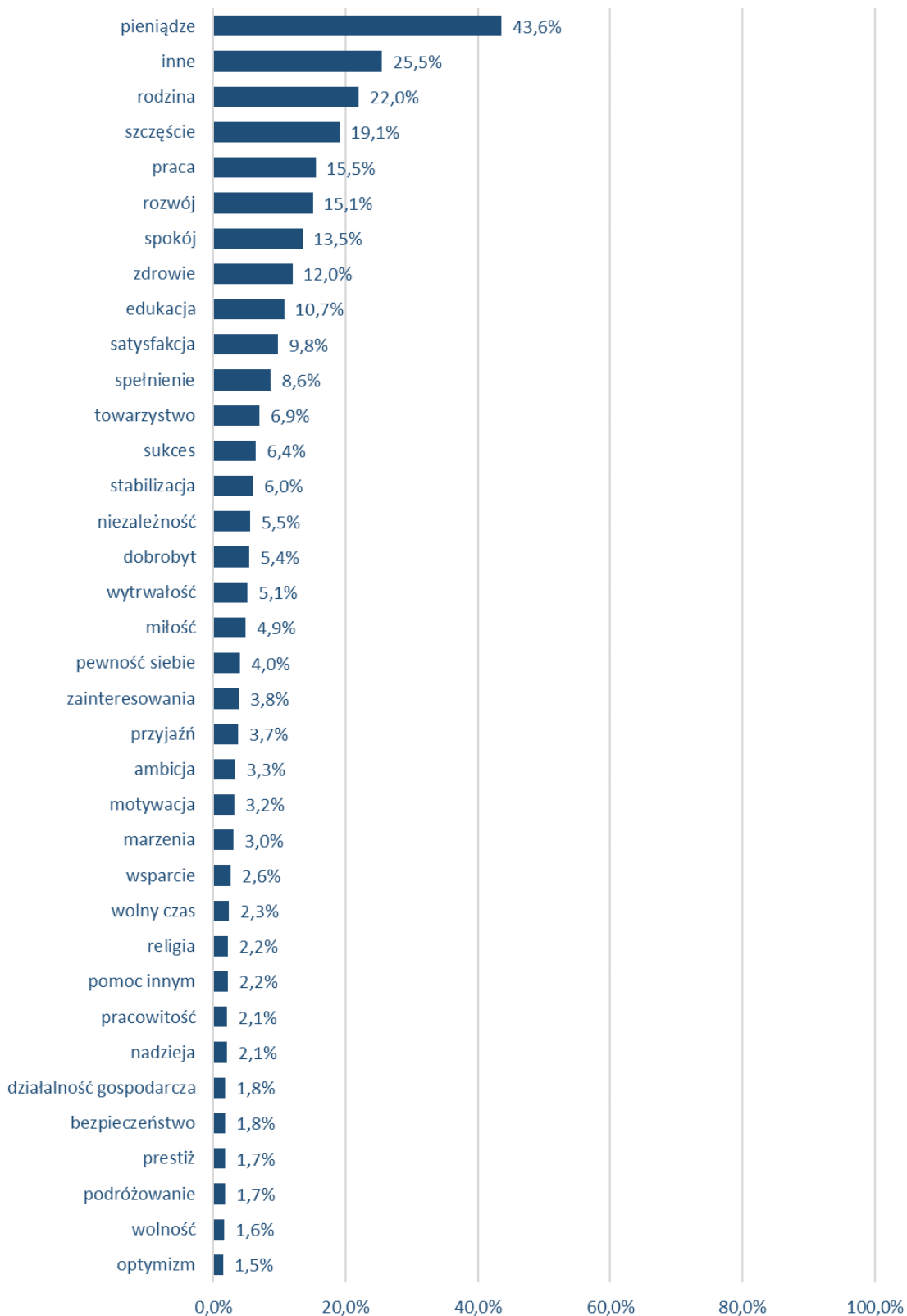
do jak najszybszego oddania arkuszy, zajmując ich uwagę innymi sprawami. Ankieterzy na ogół oceniali atmosferę spotkań oraz przyjęcie ich osoby przez badane grupy jako przyjazne, a obserwowane przejawy niechęci odnosili raczej do narzędzia ankiety i problematyki badania.

W arkuszach obserwacji powtarzały się opisy takich zachowań jak:

- okazywanie obawy przed ujawnieniem odpowiedzi udzielonych w ankiecie:
„Kilkakrotnie uczniowie, pomimo zapewnienia na samym początku badania, dopytywali, czy ankieta jest anonimowa” (LO/9);
- okazywanie zniecierpliwienia z powodu konieczności wykonania kolejnego zadania i przyjmowanie „zadaniowej” postawy (m.in. koncentracja na jak najszybszym wypełnianiu ankiety bez komentowania, niekiedy wsparta podobną postawą nauczyciela, werbalne wyrazy niechęci, przewracanie oczami);
- bagatelizowanie sytuacji oraz problematyki badania m.in. poprzez żarty skierowane do badacza albo wymieniane między uczniami, próbę skierowania uwagi innych uczestników sytuacji na nieistotne, w domyśle żartobliwe tematy;
- niejasność wynikająca z doświadczanych życiowych trudności o różnej randze, sygnalizowana pytaniami m.in. o to, jakie odpowiedzi z arkusza wybierać, gdy oboje rodzice nie żyją, co pisać, gdy priorytetem w danym momencie jest rozwiązanie problemów zdrowotnych lub opieka nad członkiem rodziny;
- okazywanie frustracji i zniecierpliwienia w związku z poczuciem braku gotowości do planowania własnej przyszłości edukacyjno-zawodowej, a w kilku przypadkach nawet przekonania o bezsensowności opisywania własnych planów w ankiecie;
- w ekstremalnych przypadkach rezygnacja z udziału w badaniu: demonstrowanie niechęci przez uczniów (uczennica ostentacyjnie odłożyła ankietę na stół), nauczyciele, którzy wychodzili z sali jeszcze na początku badania i już nie wracali, nie wypełniali ankiety albo odmawiali wypełnienia pozostając w klasie.

Interesującym uzupełnieniem dla tych obserwacji może być to, co wynika z analizy pytań o wartości oraz mocne strony uczniów. W pierwszym przypadku, gdzie uczniowie mieli własnymi słowami opisać maksymalnie 3 wartości, które są dla nich aktualnie ważne, gdy myślą o swojej przyszłości, pojawia się tak duże zróżnicowanie, że odpowiedzi co czwartej osoby nie mieszczą się w wyszczególnionych przez badaczy 35 kategoriach. W kilku arkuszach obserwacji badacze odnotowali trudności uczniów z rozumieniem oraz odnoszeniem się do wartości. Najwięcej badanych za jedną ze swoich kluczowych wartości uznaje pieniądze (43,6%), a drugą najczęściej opisywaną wartością jest rodzina, ale uznaje ją za ważną niemal o połowę mniejsza grupa badanych (22%). O szczęściu jako jednej z kluczowych wartości pomyślała mniej niż co piąta osoba badana (19,1%). Na uwagę zasługuje to, jak niewielki procent badanych wskazuje na inne wartości związane z osobistym spełnieniem, satysfakcją, prestiżem, wolnym czasem i rozwojem zainteresowań itp.

Wykres 18. Wartości ważne w kontekście przyszłości

Źródło: Badania własne (n=1004).

To co w świetle wniosków płynących z analizy czynnikowej najbardziej różni postawy uczniów poszczególnych typów szkół, można określić jako orientację przyszłościową. Licealiści najmniej ze wszystkich koncentrują się na przyszłej pracy, kładą za to nacisk na odczucia związane z własną przyszłością, zasoby, jakimi dysponują oraz status materialny rodziców. Uczniowie techników, dla kontrastu, mają bardziej sprecyzowane plany na przyszłość, koncentrują się na celu edukacyjno-zawodowym oraz przyszłej pracy.

Wyniki obserwacji korespondują z wnioskiem płynącym z analizy danych ilościowych, że o ile branżowe szkoły I stopnia i technika przygotowują bezpośrednio do podjęcia pracy, o tyle licea przygotowują do zdania matury, a sprawę podjęcia pracy i zabezpieczenia własnego bytu materialnego odsuwają na dalszy plan. Istnieje ryzyko, że uczniowie liceum do tej pory nie nawykli do myślenia o sobie jako o osobach dorosłych, wchodzących na rynek pracy. Może to korespondować z utrzymywaniem archaicznego wzorca charakteryzowania liceum, którego uczniowie dopiero po zdaniu „egzaminu dojrzałości” rytualnie wchodzi w dorosłość – co jest zagrażające dla licealistów w obliczu konieczności dostosowania się do reguł i warunków współczesnej gospodarki i wymogów rynku pracy.

ZASOBY WŁASNE UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH

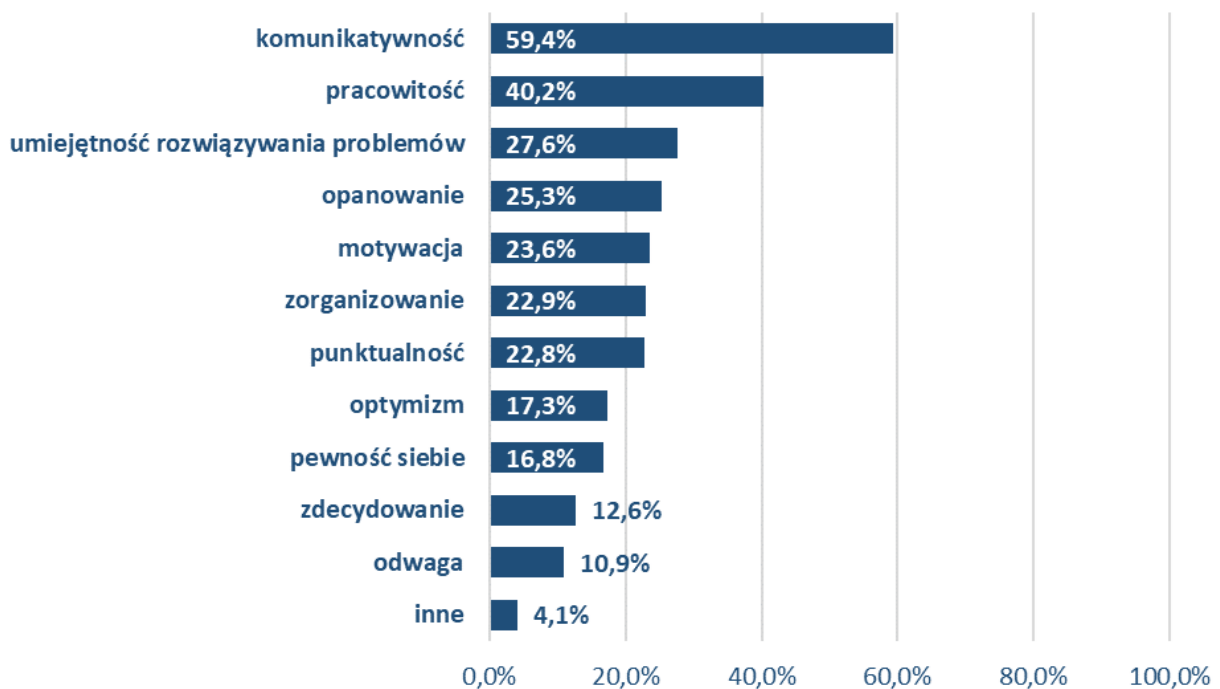
Świadomość uczniów na temat własnych zasobów pozwala młodzieży wyznaczać cele bardziej realne do osiągnięcia, jak również podejmować adekwatne działania służące ich realizacji. W badaniu skupiono uwagę na pięciu najważniejszych zasobach ucznia: osobistych, edukacyjnych, informacyjnych, finansowych i społecznych.

ZASOBY OSOBISTE

Z badań CDZdM jasno wynika, że pracodawcy przywiązują aktualnie nieco mniejszą wagę do wykształcenia formalnego na rzecz doświadczenia gromadzonego w różny sposób oraz postaw proaktywnych, chęci do pracy, zaangażowania osób zatrudnionych. Nie oznacza to bynajmniej, że kwalifikacje zawodowe przestały być ważne, jednak pracownik bez kompetencji miękkich nie zawsze jest w stanie właściwie wypełnić stawiane przed nim zadania zawodowe (CDZdM, 2021). Zasoby osobiste, takie jak m.in. mocne strony (kompetencje miękkie), stanowią kluczowe elementy tworzonych przez uczniów planów edukacyjno-zawodowych (Frąszczak i in., 2019). W opinii pracodawców najważniejsze przy wyborze pracownika są: komunikatywność (68,4%), umiejętność analitycznego myślenia (49,6%) i otwartość na ludzi (47,5%) (CDZdM, 2020). Zdaniem pracodawców młodym absolwentom szkół aglomeracji poznańskiej drogę do rozwoju często blokuje zamknięcie w sobie oraz trudności z odnajdowaniem się w relacjach społecznych i konfrontacji z oczekiwaniami innych (CDZdM, 2021).

Uczniowie szkół ponadpodstawowych postrzegają siebie inaczej. W prezentowanym badaniu młodzież wskazuje na rozmaite, mocne strony, które ułatwiają im realizację celów. Najczęściej uczniowie wybierają komunikatywność (59,4%). Za komunikatywne uważają się najczęściej osoby uczęszczające do liceów ogólnokształcących (62%) w porównaniu do respondentów z techników (58,4%) i szkół branżowych I stopnia (53,7%). Z kolei 40,2% młodzieży uważa, że ich zasobem jest pracowitość. W ten sposób określają siebie częściej uczniowie ze szkół branżowych I stopnia (44,4%) i techników (42,9%) niż licealiści (36,9%). Pracowitość deklarują częściej kobiety (45,2%) niż mężczyźni (35,9%). Nieco rzadziej respondenci wskazują na umiejętność rozwiązywania problemów (27,6%). Młodzież licealna (31,2%) i technicy (29,5%) wybierają tę mocną stronę znacznie częściej niż uczniowie szkół branżowych (15,2%). Tę cechę deklarują częściej mężczyźni (29,8%) niż kobiety (24,7%).

Wykres 19. Mocne strony uczniów

Źródło: Badania własne (n=1326).

Inne znaczące różnice w deklaracjach pomiędzy uczniami różnych typów szkół dotyczą następujących cech:

- zorganizowania (25,8% licealistów i 22,4% młodzieży z technikum w porównaniu z 16% uczniów szkół branżowych);
- punktualności (28,4% uczniów szkół branżowych i 28,2% uczniów techników w porównaniu z 17,7% uczniów liceów);
- pewności siebie (23,3% uczniów szkół branżowych w porównaniu z 16,1% uczniów techników i 14,8% licealistów).

Analiza częstości pokazuje, że chłopcy znacznie częściej niż ich koleżanki wskazują jako swoją mocną stronę: pewność siebie, opanowanie, umiejętność rozwiązywania problemów. Dziewczęta natomiast znacznie częściej niż ich koledzy deklarują: zorganizowanie, pracowitość i punktualność. Dodatkowo analiza najrzadziej wybieranych odpowiedzi na pytanie zamknięte o mocne strony ujawnia, że badani uczniowie w większości nie uważają się za zdecydowanych (12,6%) ani odważnych (10,9%), a żadne z nich nie postrzega siebie jako osoby wytrwałej. Rzadkie wybieranie tych cech można powiązać z zaniżoną oceną decyzyjności młodzieży, ujawniającą się w innych odpowiedziach zebranych w tym badaniu.

Na uwagę zasługuje również fakt, że 15,3% uczniów wskazuje swoje cechy charakteru jako potencjalną trudność w realizacji celu. Częściej robią to uczniowie (18,2%) niż uczennice (11,6%), młodzież szkół branżowych (19,3%) niż jej rówieśnicy z techników (16%) i liceów (13,4%), młodzi z aglomeracji (18,3%) niż z miasta (14,7%).

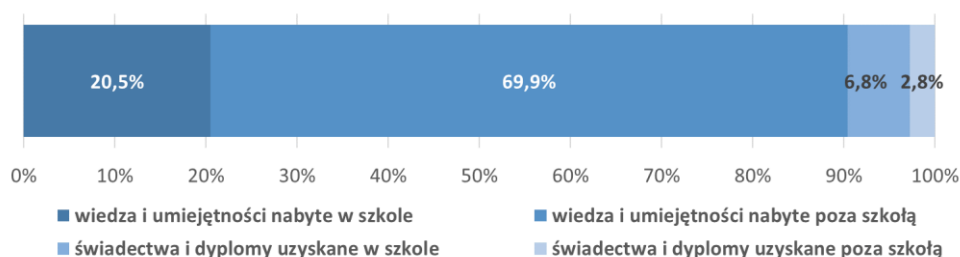
ZASOBY EDUKACYJNE

Zasoby edukacyjne odnoszą się w dwojaki sposób do wiedzy i umiejętności ucznia (w tym zawodowych) niepotwierdzonych formalnie oraz potwierdzonych dyplomami i certyfikatami.

Pracodawcy wskazują, że najważniejsze przy zatrudnianiu nowego pracownika, obok doświadczenia zawodowego i znajomości branży, są ukończone przez kandydata kursy i szkolenia (CDZdM, 2020). Te dodatkowe formy doskonalenia zawodowego są mile widziane u kandydatów do pracy, ale pod warunkiem, że są dobierane z rozmysłem i efektem jest zdobyta wiedza i umiejętności, które kandydat jest w stanie wykorzystać podczas wykonywania zadań zawodowych. To samo dotyczy uprawnień, z którymi przychodzą do pracy absolwenci szkół i kierunków technicznych. Pracodawcy coraz większą wagę przykładają także do zauważalnych efektów samokształcenia, praktykowania czynności zawodowych we własnym zakresie, np. realizowanego w czasie wolnym jako pasja, będącego dowodem na chęć rozwijania się w obranym kierunku zawodowym (CDZdM, 2021).

Badani uczniowie jednak w osiągnięciu celów zdecydowanie mniej cenią świadectwa i dyplomy. Tylko 2,8% uczniów wskazuje na świadectwa i dyplomy uzyskane poza szkołą i 6,8% badanych na te, które uzyskują w szkole. Wśród ankietowanych wskazujących na certyfikaty ze szkoły było 12,3% młodzieży z technikum, 4,9% licealistów i 3,8% uczniów ze szkół branżowych.

Wykres 20. Zasoby edukacyjne najbardziej pomocne w realizacji celów

Źródło: Badania własne (n=1338).

Aby osiągnąć swoje cele 7,6% badanych uczniów bierze udział w szkoleniach, a 3,7% w kursie zawodowym dającym uprawnienia/kwalifikacje. Odpowiedź brzmiącą „udział w kursie zawodowym dającym uprawnienia/kwalifikacje” częściej wybierają mężczyźni (4,6%) niż kobiety (2,7%), uczniowie techników (6,1%) i szkół branżowych (5,1%) niż liceów (1,9%), młodzież aglomeracji poznańskiej (8,3%) niż miasta (2,9%).

Wiedza i umiejętności nabyte w placówkach szkolnych są postrzegane jako pomocne w realizacji celów przez 20,5% badanych. Z kolei zdecydowana większość – 70% badanych uczniów uważa, że w osiągnięciu celów są pomocne wiedza i umiejętności, które mają okazję nabyć poza systemem szkolnym. Takie przekonanie reprezentują częściej respondenci z liceów ogólnokształcących (73,3%) i szkół branżowych (70%) niż uczniowie z techników (63,6%).

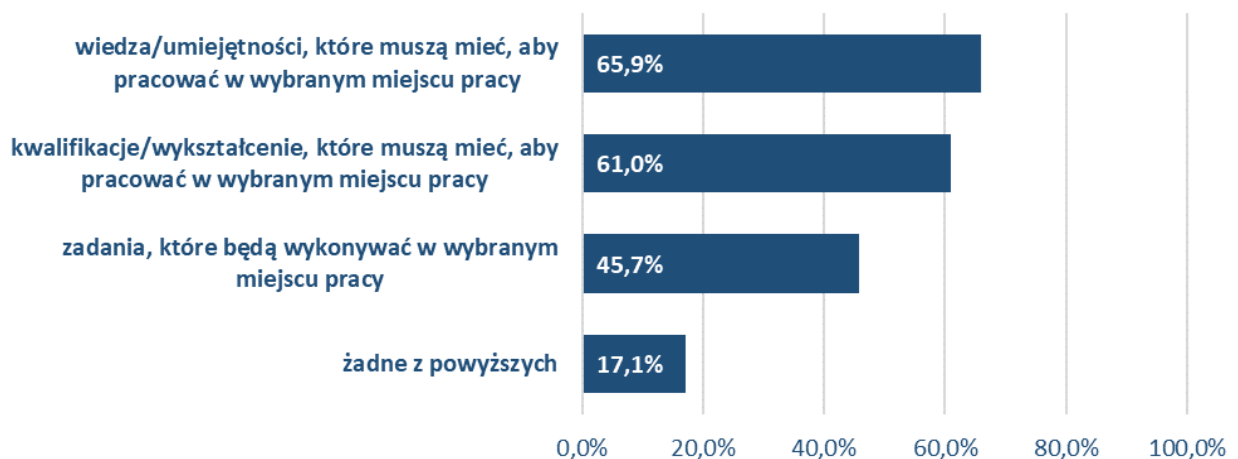
Zasoby edukacyjne poddane walidacji są wiarygodnym dowodem, który kandydaci do pracy mogą przedstawić przyszłemu pracodawcy. Uczniowie szkół ponadpodstawowych, jak już wspomniano wcześniej, nie postrzegają świadectw, dyplomów, certyfikatów jako przepustek, które pomagają im osiągnąć zakładany cel w sferze zawodowej. Wydaje się, że nieprzywiązywanie znaczenia do formalnych potwierdzeń swoich kompetencji, wynika z kolei z niewystarczającej wiedzy na temat funkcjonowania rynku pracy i wymagań pracodawców.

ZASOBY INFORMACYJNE

Jak wynika z innych badań, powodem odrzucenia kandydatury młodych osób przez pracodawców jest często ich nierealne wyobrażenie o zadaniach, które będą realizowali na danym stanowisku, a także brak postawy otwartej na wykonywanie różnego rodzaju prac, również tych wymagających pewnego wysiłku (CDZdM, 2021). Młodzież nie zawsze dysponuje wystarczającymi zasobami informacyjnymi dotyczącymi wiedzy na temat systemu edukacji i rynku pracy.

Wyniki badania „Plany edukacyjno-zawodowe uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych aglomeracji poznańskiej” pokazują, że wiedzę o przyszłych zadaniach deklaruje 45,7% młodzieży. Znajomość swoich przyszłych obowiązków zawodowych potwierdzają częściej mężczyźni (49,4%) niż kobiety (41,2%), uczniowie szkół branżowych (62,3%) niż liceów (41,5%) i techników (42,1%) oraz młodzież z aglomeracji (54,8%) niż z miasta (44,1%).

Wykres 21. Co uczniowie wiedzą na temat przyszłego miejsca pracy

Źródło: Badania własne (n=1338).

Większość uczniów zdaje sobie sprawę z niezbędnych kwalifikacji potrzebnych do pracy w wybranym miejscu (61%). Młodzież z liceów (62,2%) i techników (64,4%) częściej niż uczniowie szkół branżowych (52,9%) deklaruje wiedzę na ten temat. Warto ten wynik zestawić z opisanymi wcześniej danymi na temat zasobów edukacyjnych uczniów. Uczniowie szkół ponadpodstawowych deklarują, że mają wiedzę na temat potrzebnych kwalifikacji,

a równocześnie nie przywiązują wagi do dysponowania w swoim portfolio dodatkowymi świadectwami, dyplomami, certyfikatami.

Najwięcej respondentów potwierdza, że dysponuje wiedzą i umiejętnościami, które należy mieć, aby móc pracować w wybranym miejscu. Takiego zdania jest 65,9% badanych. Płeć badanych nie ma tutaj istotnego znaczenia – mężczyźni (69,1%) wykazują nieco większą od kobiet (62,4%) świadomość na temat wiedzy i umiejętności niezbędnych w nowym miejscu zatrudnienia. Takie podejście jest również charakterystyczne dla uczniów techników oraz uczniów uczęszczających do placówek na terenie powiatu poznańskiego.

Zdecydowana mniejszość, bo zaledwie 17,1% ankietowanych uznało, że nie ma żadnej wiedzy na temat swojego przyszłego miejsca pracy. Niektórzy badani postrzegają deficyt zasobów informacyjnych jako potencjalną przeszkodę w realizacji planu. Na brak informacji o rynku pracy i sposobach poszukiwania pracy wskazuje 10,3% badanych. Z kolei 7,1% badanych twierdzi, że brak informacji na temat oferty edukacyjnej, gdzie można kontynuować naukę, może im utrudnić wdrożenie ich zamiarów w życie. Ten problem dotyczy częściej uczniów ze szkół terenu powiatu poznańskiego (11,2%) niż młodzieży z miasta (6,3%). Taki wynik może być wskazówką dla nauczycieli uczących w szkołach powiatu, aby podjęli działania wspierające młodzież zainteresowaną kontynuowaniem nauki w pozyskaniu informacji o ofercie edukacyjnej.

Badani deklarują, że podejmują działania służące realizacji ich celów, zwiększając tym samym swoje zasoby informacyjne poprzez:

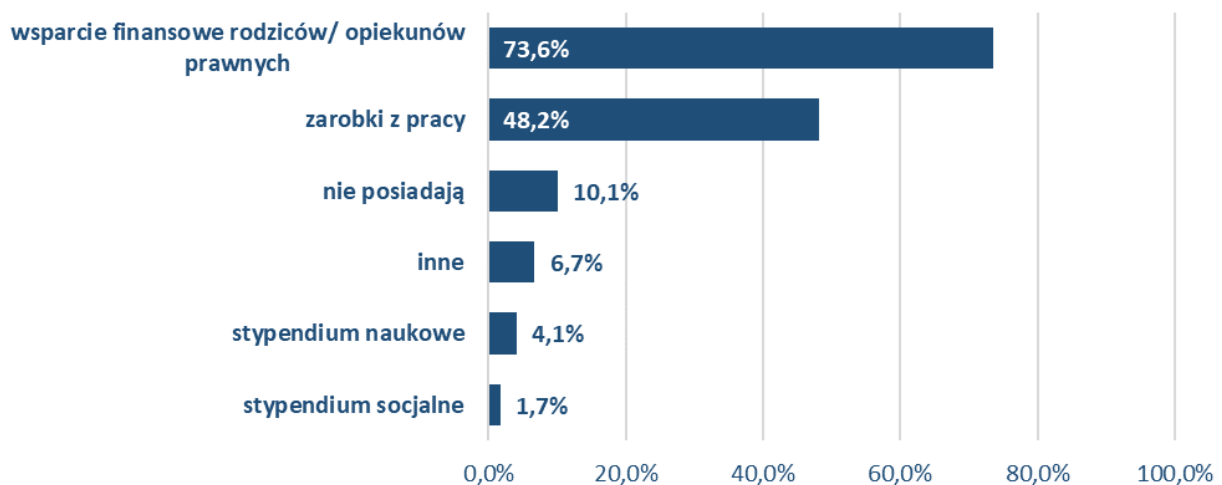
- pozyskiwanie informacji o ofercie edukacyjnej placówek edukacyjnych (30% badanych). Takie działania podejmują częściej kobiety (38,9%) niż mężczyźni (22,1%), uczniowie liceów (38,6%) niż techników (24,2%) i szkół branżowych (13,8%), młodzież z miasta (30,5%) niż z aglomeracji (24,9%);
- rozmowę z osobami, które ukończyły interesujący ich kierunek edukacyjny (39,3% badanych). Podejmowanie tego działania deklarują znacznie częściej uczniowie szkół branżowych (52,4%) niż młodzież z liceum (34,8%) i technikum (38,3%);
- rozmowę z osobami wykonującymi dany zawód (24,8%). Prowadzenie takich rozmów deklarują częściej mężczyźni (28,1%) niż kobiety (20,6%), uczniowie szkół branżowych (36,6%) niż techników (29,5%) i liceów (18%), młodzież z aglomeracji (29%) niż z miasta (24,1%);
- zdobywanie informacji o pracodawcach (zaledwie 3% badanych). Podejmowanie tego działania deklarują częściej mężczyźni (3,6%) niż kobiety (2,2%) oraz uczniowie techników (4,5%) i szkół branżowych (4,7%) niż liceów (1,4%).

ZASOBY FINANSOWE

Zasoby finansowe są definiowane na potrzeby badania jako zaplecze finansowe ucznia w postaci stypendiów, środków otrzymywanych od rodziców/opiekunów, pochodzących z pracy lub innych źródeł.

Zdecydowana większość, bo 73,6% uczniów otrzymuje wsparcie finansowe od swoich opiekunów. Ponadto prawie połowa młodzieży (48,2%) deklaruje uzyskiwanie zarobków z wykonywanej pracy. Wśród badanych znajduje się również grupa uczniów (10,1%), która twierdzi, że nie dysponuje żadnymi środkami finansowymi.

Wykres 22. Źródła zasobów finansowych uczniów

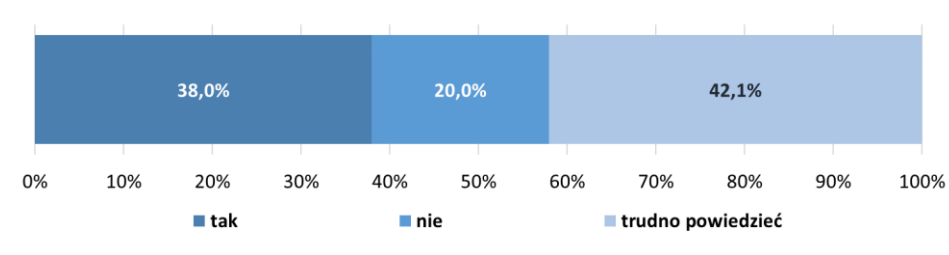

Źródło: Badania własne (n=1322).

Udzielone odpowiedzi pokazują, że wsparcie finansowe od rodziców częściej jest istotne dla uczennic (78,9%) niż uczniów (68,8%). Mężczyźni są bardziej zainteresowani uzyskiwaniem środków finansowych w ramach wykonywanej pracy. Licealiści częściej deklarują wsparcie od rodziny (82,2%) niż uczniowie szkół branżowych I stopnia (52,9%). Ci ostatni natomiast znacznie częściej potwierdzają uzyskiwanie pieniędzy z pracy (66,4%) niż ankietowani z liceów ogólnokształcących (38,5%). Jest to zrozumiałe, gdyż uczniowie branżowych szkół od pierwszej klasy pracują na podstawie umowy o pracę z pracownikiem młodocianym. Analiza wyników pod kątem lokalizacji szkoły wskazuje, że uczniowie z placówek z powiatu poznańskiego częściej korzystają z zarobków z pracy (64,3%) niż młodzież z miasta (46%).

Respondenci różnie oceniają wysokość zasobów finansowych, którymi dysponują: 38% badanych uznaje je za wystarczające, a co piąty respondent jest przeciwnego zdania. Jednocześnie 42,1% uczniów nie jest w stanie ocenić na ile ich zasoby finansowe są odpowiednie, aby możliwa była realizacja ich planów edukacyjno-zawodowych.

Wykres 23. Ocena wystarczalności posiadanych zasobów

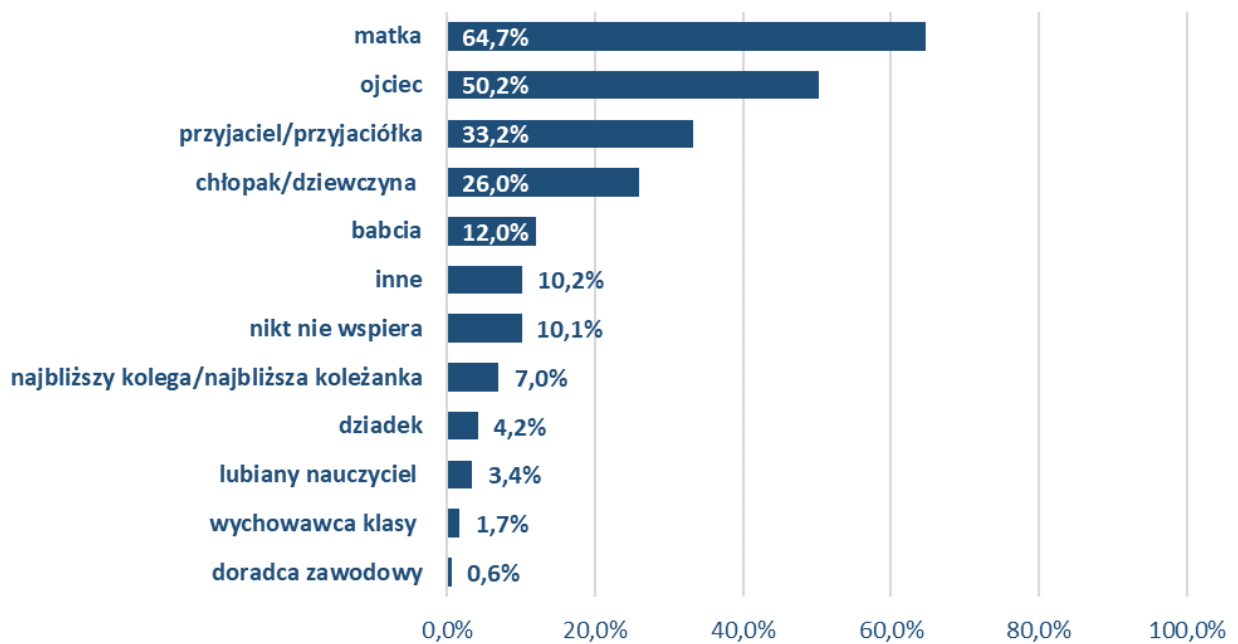
Źródło: Badania własne (n=1341).

18,3% badanych wskazuje niewystarczające środki jako przeszkodę w realizacji celu: częściej uczniowie ze szkół branżowych (23,6%) niż uczniowie techników (18,4%) i liceum (16,4%).

ZASOBY SPOŁECZNE

W odpowiedzi na pytanie „Realizację mojego celu edukacyjno-zawodowego mogą utrudniać przede wszystkim...” żaden ankietowany nie wskazał wprost braku wsparcia ze strony innych osób, ale z analizy wielu innych danych wynika, że w formułowaniu planów młodzieży kluczowe znaczenie odgrywiają relacje międzyludzkie, a ściślej wsparcie otoczenia szkolnego i pozaszkolnego. Ważne jest zarówno wsparcie, jakie uczniowie szkół ponadpodstawowych otrzymują i od kogo, jak i to, jakiego nie otrzymują, od kogo i z jakich przyczyn. Badani najczęściej (choć, co istotne, nie w zdecydowanej większości) czują się wspierani przez rodziców (64,6% ankietowanych wskazało matkę, 50,9% – ojca). Kolejne ważne osoby na liście wspierających badaną młodzież to przyjaciel/przyjaciółka (wskazanie co trzeciego ankietowanego – 33,2%) oraz chłopak/dziewczyna (wskazanie co czwartego ankietowanego – 25,9%). Okazuje się, że uczniowie szkół ponadpodstawowych czują się najmniej wspierani przez nauczycieli (3,3%) i wychowawców (1,7%). Co niezwykle istotne z perspektywy celów niniejszego badania, nikt w całej badanej grupie uczniów aglomeracji poznańskiej nie czuje się wspierany przez doradcę zawodowego. Niepokojącym sygnałem może być również to, że co dziesiąta osoba badana przyznaje, że nie otrzymuje wsparcia od kogokolwiek.

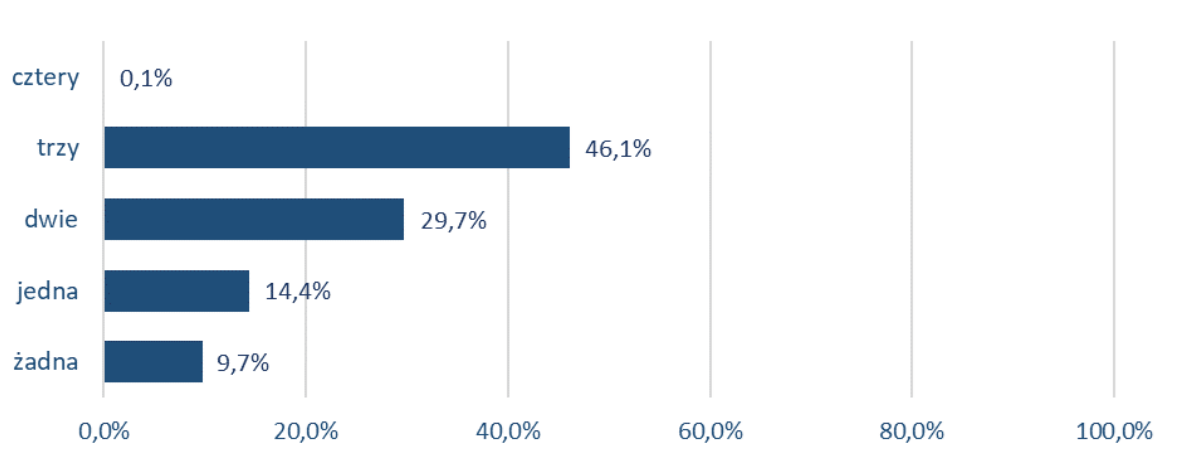
Wykres 24. Osoby wspierające uczniów

Źródło: Badania własne (n=1321).

Warto zaznaczyć, że uczniowie szkół ponadpodstawowych mieli możliwość wyboru do trzech osób, których wsparcie jest dla nich ważne w toku realizacji planów edukacyjno-zawodowych. Największy odsetek dotyczy uczniów, którzy wskazują trzy osoby, jednak jest to niecała połowa badanych (46,1%). Mniej niż co trzeci badany wskazuje dwoje istotnych wspierających (29,7%), a co siódmy jednego ważnego człowieka pod tym względem na swojej ścieżce kariery (14,4%).

Wykres 25. Liczba osób wspierających w realizacji celów wskazywana przez uczniów

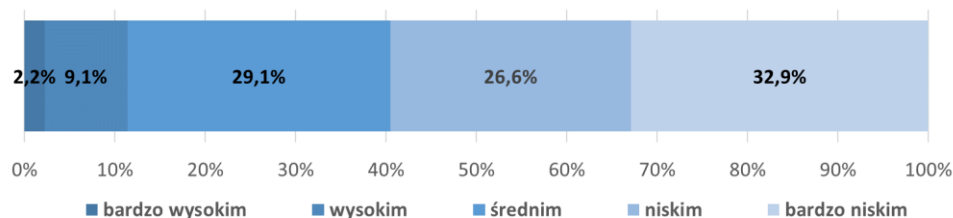

Źródło: Badania własne (N=1328).

WSPARCIE OTOCZENIA SZKOLNEGO W FORMUŁOWANIU I REALIZACJI PLANÓW EDUKACYJNO-ZAWODOWYCH PRZEZ UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH

Wnioski z analizy odpowiedzi na inne pytania ankiety, a także informacje z arkuszy obserwacji potwierdzają, że uczniowie szkół ponadpodstawowych czują, iż nie są wspierani w odpowiednim stopniu, w odpowiedni sposób ani w odpowiednich formach przez otoczenie szkolne i nauczycieli. Większość badanych ocenia stopień wsparcia własnych planów edukacyjno-zawodowych przez nauczycieli jako niski i bardzo niski (59,5%), a mniej niż co trzeci jako średni (29,1%). Tylko co dziewiąta osoba badana (11,3%) uznaje stopień wsparcia kadry nauczycielskiej za wysoki lub bardzo wysoki.

Wykres 26. Dostrzegany stopień wsparcia nauczyciela

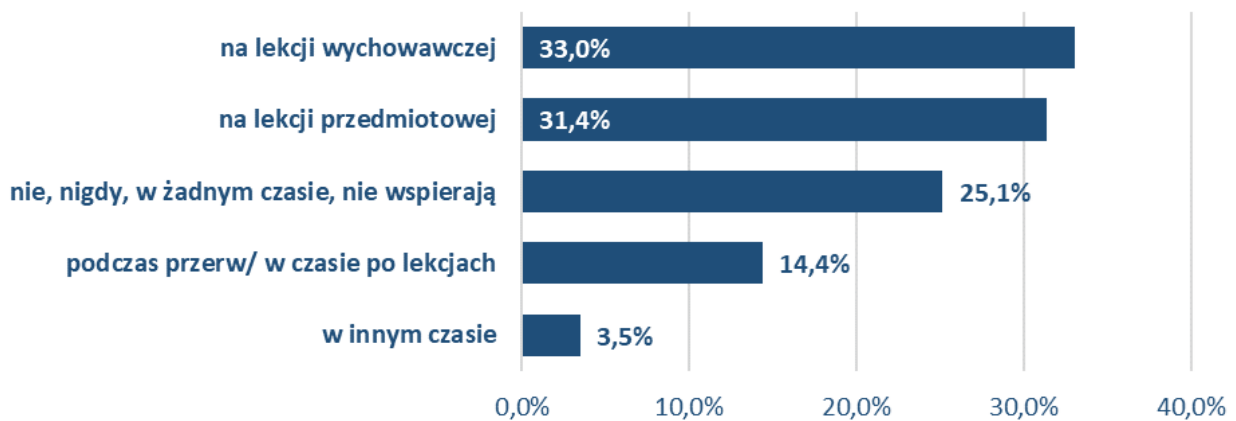

Źródło: Badania własne (n=1337).

Potwierdzają to odnotowane przez ankieterów wypowiedzi, jakie czasem padały z ust uczniów wszystkich typów szkół w trakcie realizacji badania. Część z tych, którzy mieli ulubionego, wspierającego nauczyciela, głośno wyrażała aprobatę względem niego, przy jednoczesnym zaznaczeniu, że w skali szkoły jest to ewenement („Nie mogę zaznaczyć, że wsparcie jest wysokie, jeżeli tylko nauczycielka matematyki nas wspiera”). Niektórzy uczniowie szkół ponadpodstawowych wprost komentowali, że nauczyciele ich nie wspierają, a w sytuacji wyjątkowo trudnych relacji nauczyciel-uczeń zdarzało się, że ankieter odnotował otwarte przyznawanie się uczniów do złego kontaktu z wychowawcą.

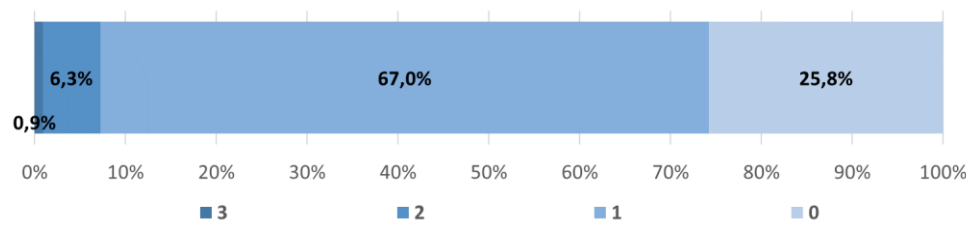
Poczucie braku wsparcia ze strony nauczycieli okazało się na tyle silne, że również w kolejnym pytaniu – w jakich sytuacjach nauczyciele wspierają uczniów w planowaniu przyszłości edukacyjno-zawodowej, konieczne okazało się wyłonienie dodatkowej kategorii „inne”: „nie, nigdy”, „w żadnym czasie”, „nie wspierają”. Takiej odpowiedzi udzielił co czwarty badany (25,1%). Jedynie 14,4% uczniów wskazało, że nauczyciele udzielają uczniom szkół ponadpodstawowych wsparcia w trakcie przerw i po lekcjach, co pozwala przypuszczać, że wśród kadry szkół ponadpodstawowych aglomeracji poznańskiej nie ma wypracowanych zwyczajów prowadzenia swobodnych, ale konstruktywnych rozmów „o życiu” z uczniami. Ponadto w opinii uczniów zazwyczaj nauczyciele udzielają wsparcia w jednej ze wskazanych sytuacji (67%), bardzo rzadko w dwóch lub trzech.

Wykres 27. Momenty, w których nauczyciele wspierają uczniów (wg uczniów)

Źródło: Badania własne (n=1342).

Wykres 28. Liczba momentów, w których nauczyciele wspierają

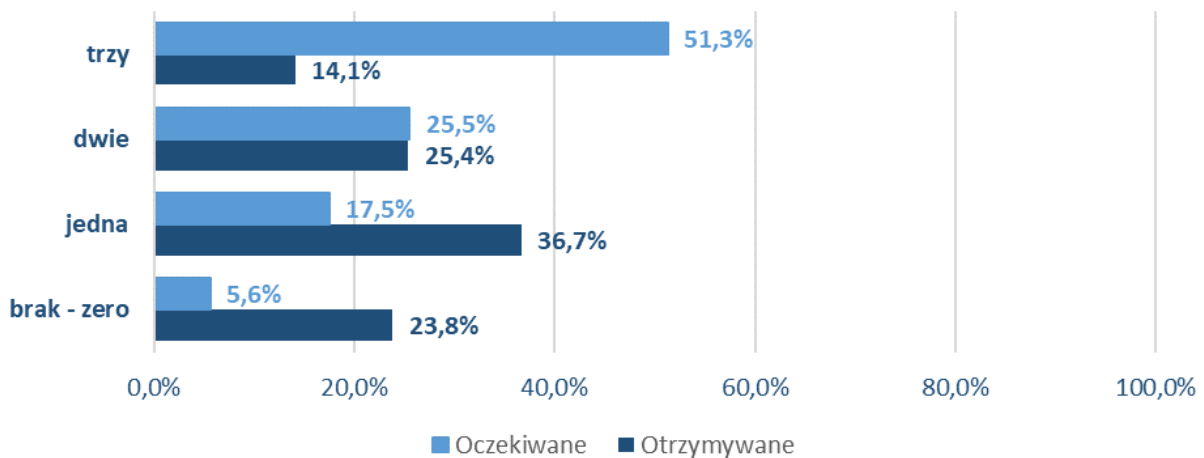

Źródło: Badania własne (n=1342).

Zdaniem uczniów nauczyciele wspierają ich w rozwoju edukacyjno-zawodowym najczęściej na jeden (36,7%), a rzadziej na dwa sposoby (25,4%). Tymczasem ponad połowa z nich oczekuje, aby wsparcie było im udzielane na trzy sposoby (51,3%), co czwarty chciałby, aby były to dwa sposoby (25,5%), a tylko prawie co piątą osobę badaną satysfakcjonowałoby otrzymywanie wsparcia w jednej wybranej formie (17,5%). Wbrew negatywnej opinii uczniów o wsparciu

nauczycieli w formułowaniu przez nich planów kariery, tylko 5,6% z nich nie jest zainteresowanych otrzymywaniem żadnej formy wsparcia.

Wykres 29. Liczba form wsparcia otrzymywana i oczekiwana przez uczniów

Źródło: Badania własne (otrzymywane n=1000, oczekiwane n=1329).

Z analizy czynnikowej wynika też, że uczniowie techników i liceów ogólnokształcących są do siebie podobni pod względem oceny wsparcia otrzymywanego od nauczycieli w procesie planowania ścieżki edukacyjno-zawodowej – oceniają je gorzej niż uczniowie szkół branżowych I stopnia.

Tabela 2. Dostrzegany stopień wsparcia nauczyciela a zmienne metryczkowe*

	Płeć		Typ szkoły			Lokalizacja	
	kobieta	mężczyzna	LO	T	BIS	Poznań	powiat poznański
Poziom istotności **	**		***			*	
V Kramera	0,111		0,179			0,095	
bardzo wysoki	1,7%	2,7%	0,9%	1,8%	6,6%	2,1%	3,1%
wysoki	7,6%	10,3%	6,3%	9,7%	15,8%	8,6%	12,3%
średni	25,7%	31,9%	24,8%	32,0%	36,3%	27,9%	35,9%
niski	27,2%	26,2%	28,1%	26,8%	22,4%	27,1%	24,1%
bardzo niski	37,7%	28,9%	39,9%	29,7%	18,9%	34,3%	24,6%

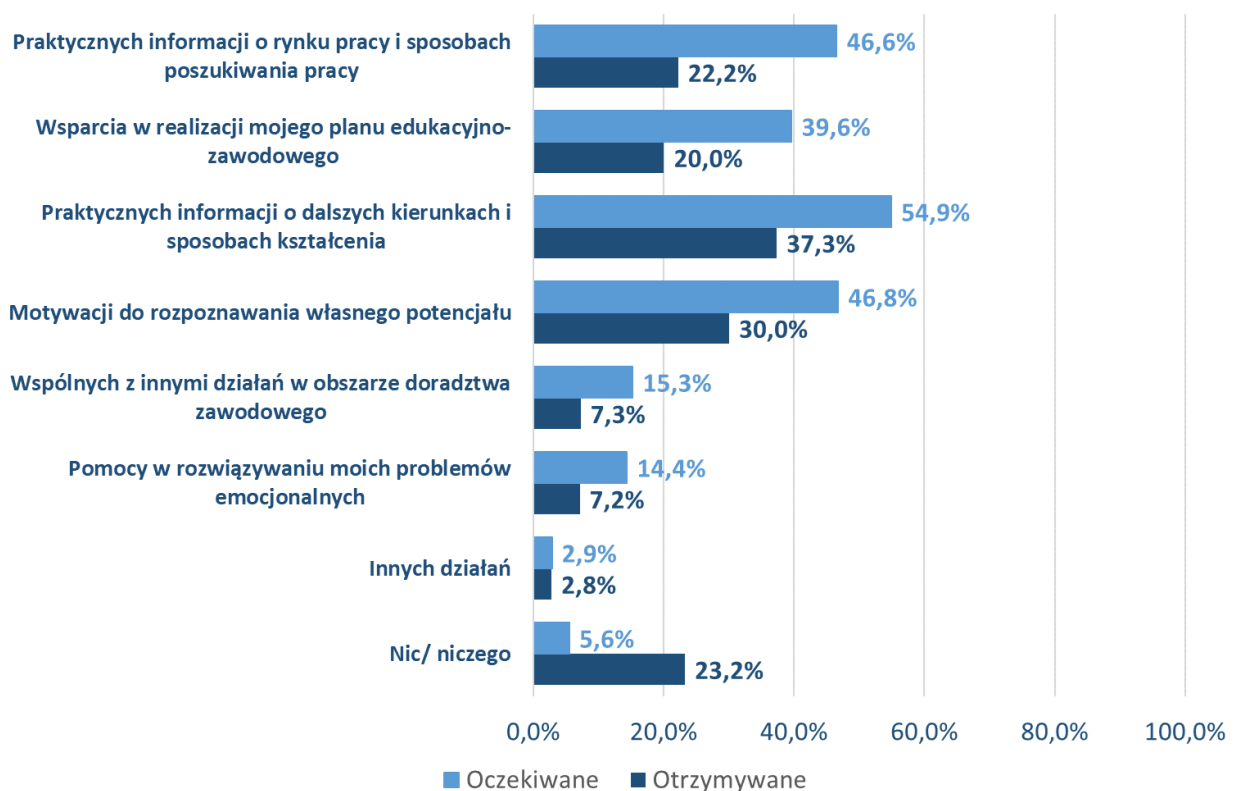
* od lewej: płeć ucznia, typ szkoły, lokalizacja szkoły
 ** oznaczenia poziomu istotności: ≤0.1 (.); ≤0.05 (*); ≤0.010 (**); ≤0.001 (***)

Źródło: Badania własne (n=1337).

Uczniowie liceów z jednej strony czują się mniej wspierani przez nauczycieli niż uczniowie techników i szkół branżowych I stopnia. Z drugiej strony w ich przypadku ankieterzy najczęściej odnotowywali postawy antagonizujące, jeżeli ich relacja z nauczycielem nie była oparta na szacunku i porozumieniu. W kilku arkuszach obserwacji wypełnionych w liceach pojawiły się komentarze ankieterów, że pomimo mało zaangażowanej postawy nauczyciela, uczniowie chętnie wypełniali kwestionariusze, sami zadawali ankieterowi pytania dotyczące badania i planów edukacyjno-zawodowych, a nawet aranżowali dyskusję.

Interesujących wniosków dostarcza również analiza sposobów wspierania uczniów przez nauczycieli w planowaniu kariery, zarówno tych realizowanych, jak i oczekiwanych przez uczniów. Kolejność realizowanych oraz oczekiwanych form w porządku od najczęściej wskazywanej przez uczniów do najmniej jest zasadniczo taka sama w obu przypadkach (poza kategorią w „żaden sposób nie wspierają”, którą analogicznie do wcześniej omawianych pytań wskazał co czwarty badany). Uwagę zwracają różnice w odsetkach uczniów, którzy wskazali daną formę wsparcia – znacząco więcej osób chciałoby, aby każda z tych form była realizowana w ich otoczeniu szkolnym. Ponad połowa badanych oczekuje od nauczycieli udzielania praktycznych informacji o dalszych kierunkach i sposobach kształcenia, a blisko połowa chciałaby być motywowana do rozpoznawania własnego potencjału i rzetelnie informowana w zakresie rynku pracy oraz sposobów poszukiwania pracy.

Wykres 30. Formy wsparcia otrzymywane i oczekiwane przez uczniów (wg malejącej różnicy między wskazaniami)

Źródło: Badania własne (n=1342).

PLANY EDUKACYJNO-ZAWODOWE UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH Z PERSPEKTYWY NAUCZYCIELI

Wnioski z analizy odpowiedzi uczniów oraz informacje z arkuszy obserwacji potwierdzają, że młodzież szkół ponadpodstawowych czuje, iż nie jest wystarczająco wspierana przez otoczenie szkolne. Objęcie badaniem także nauczycieli pozwoliło porównać ich opinie z ocenami uczniów.

ANALIZA WYPOWIEDZI NAUCZYCIELI NA TEMAT PLANÓW UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH

Nauczyciele liceów ogólnokształcących

Znaczna część badanych nauczycieli liceów ogólnokształcących wspomina wyłącznie o planach edukacyjnych swoich uczniów. Wśród respondentów zatrudnionych w mieście jest to szczególnie zauważalne. W ich wypowiedziach perspektywa czasowa planów jest ograniczona tylko do kolejnego etapu kształcenia. Aspekt życia zawodowego jest pominięty. Edukacja jest postrzegana jako cel sam w sobie, a nie jako środek do realizacji celów zawodowych. Tylko nieliczni nauczyciele liceów wspominają o planach zawodowych lub edukacyjno-zawodowych swoich uczniów.

Cele edukacyjne są rozumiane przez nauczycieli liceów jako podjęcie studiów. Badani koncentrują się w swoich wypowiedziach na tym, czy wybrane przez uczniów kierunki są zgodne lub niezgodne z profilem klasy i zainteresowaniami uczniów. W opinii nauczycieli decyzje młodzieży zazwyczaj są zgodne z przedmiotami realizowanymi na poziomie rozszerzonym i pasjami uczniów. W wypowiedziach badanych brakuje informacji, czy ich zdaniem wybrany kierunek studiów jest zgodny lub nie z potrzebami rynku pracy. Nauczyciele nie wskazują do jakiego zawodu młodzież będzie przygotowana dzięki ukończeniu studiów na uczelniach wyższych. W wypowiedziach nielicznych badanych pojawia się nazwa branży np. medyczna lub nazwa zawodu np. lekarz.

Nauczyciele techników i branżowych szkół I stopnia

W wypowiedziach nauczycieli techników plany edukacyjne przeplatają się z planami zawodowymi. Żaden nauczyciel nie pisze tylko o planach zawodowych. W każdej wypowiedzi pojawia się informacja o zamiarze kontynuowaniu edukacji przynajmniej przez część uczniów, zazwyczaj w połączeniu z pracą zawodową. Wyjątek stanowi czworo nauczycieli z poznańskich placówek, którzy opisują wyłącznie plany edukacyjne uczniów, pomijając plany związane z pracą zawodową. Jest to zaskakujące, ponieważ technikum z zasady przygotowuje uczniów do wykonywania określonego zawodu.

Nauczyciele branżowych szkół I stopnia opisują albo tylko plany zawodowe uczniów, albo łączą je z zamiarami dalszego kształcenia. Te pierwsze przeważają w opisach nauczycieli

z poznańskich szkół branżowych, te drugie w wypowiedziach nauczycieli aglomeracji poznańskiej.

W swoich wypowiedziach badani nauczyciele techników i szkół branżowych koncentrują się głównie na tym czy plany są zgodne z zawodem wyuczonym.

WIEDZA NAUCZYCIELI O PLANACH UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH

Niektórzy badani wymieniają szczegółowe informacje na temat planów swoich uczniów. Na przykład nauczyciele liceów wskazują konkretnie ilu uczniów zamierza aplikować na dany kierunek studiów. Niestety wśród badanych są też i tacy nauczyciele, którzy nie znają planów swoich uczniów. Odpowiedzialnością za ten fakt obarczają młodzież. Wypowiedzi ankietowanych sugerują, że przyjęli oni postawę dystansującą wobec problemów swoich wychowanków. Świadczą o tym wypowiedzi:

Nie wiem, ponieważ oni sami nie wiedzą (1/AK/01042022).

Szczerze mówiąc uczniowie szczególnie się nie zwierniają, więc trudno mi odpowiadać na to pytanie (3/NK/04042022).

Każdy z uczniów powinien stwierdzić, jakie ma swoje mocne i słabe strony. Dodatkowo powinien napisać, jakie ma swoje cele życiowe i powinien pod tym kątem dalej się rozwijać (1/DZ/05042022).

Nauczyciele z aglomeracji poznańskiej swoją niewiedzę tłumaczą tym, że uczniowie szkół ponadpodstawowych nie chcą ujawniać swoich planów, co może z kolei sugerować istnienie trudności w relacjach nauczyciel-uczeń (brak zaufania, chęć zachowania prywatności):

Uczniowie niechętnie dzielą się takimi informacjami, z zasłyszanych mimochodem rozmów wiem, że niektórzy chcą kontynuować naukę, ale na kierunkach innych niż wyuczony i nie w Poznaniu, kilkoro chce podjąć pracę (1/MB/25042022).

Moi uczniowie są zabobonni. Boją się ujawnić swoje plany życiowe (1/HK/12042022).

Warto zwrócić uwagę na wypowiedź innej osoby, która pomimo, że dobrze ocenia swoich uczniów, nie podejmuje działań, aby udzielić wsparcia tym osobom, które mają trudności z zaplanowaniem przyszłości:

To solidna, w większości dobrze zmotywowana młodzież. Niektóre osoby „nie mają pojęcia”, co chciałyby robić dalej. Mówiłam im, że to także naturalny stan i czasami te plany życiowe precyzują się później (1/NK/31032022).

Wypowiedź osoby badanej sugeruje istnienie niedojrzałości młodzieży w planowaniu i podejmowaniu decyzji odnośnie przyszłości. Problem ten jest sygnalizowany także w wypowiedziach innych osób. Niedojrzałość młodzieży ich zdaniem przejawia się brakiem planów i uzależnieniem dalszych wyborów od wyników matury. Z niedojrzałością łączy się brak gotowości do rozpoczęcia dorosłego życia i wejścia na rynek pracy.

W przypadku nauczycieli liceów przekonanie o braku gotowości jest zdecydowanie częstsze niż w przypadku wypowiedzi badanych z innych typów szkół. Oprócz braku kompetencji zawodowych, doświadczenia życiowego i zawodowego, zdaniem badanych o braku gotowości świadczą także:

- niedojrzałość emocjonalna i zbytnia wrażliwość:

Wydaje mi się, że wejście na rynek pracy w tej chwili i rozpoczęcie dorosłego życia byłoby/będzie dla znacznej większości bardzo trudnym doświadczeniem, do którego nie są przygotowani psychicznie i emocjonalnie (1/NK/05042022).

- sugerowanie się opinią rówieśników;
- brak wyobrażeń lub błędne wyobrażenia o planowanej pracy zawodowej;
- niedojrzałość przejawiająca się brakiem odpowiedzialności za siebie i swoje decyzje;
- brak samodzielności (zachowania „dużych dzieci”):

Moim zdaniem (...) część to takie duże dzieci prowadzone przez rodziców za rączkę (3/NK/04042022).

- zmienianie decyzji, brak zdecydowania;
- wygodnictwo, lenistwo;
- nierealna ocena własnych możliwości, brak pokory;

Nie uważam jednak, że będą gotowi wejść na rynek pracy. Uczniowie mojej klasy potrzebują więcej pokory i realnej oceny własnych możliwości, żeby mogli swobodnie wchodzić w życie zawodowe, czego mam nadzieję nabiorą na studiach (3/KT/12042022).

Tylko dwoje nauczycieli techników mówi o braku gotowości. Taka ocena jest uzasadniana:

- brakiem konkretnej wiedzy na temat swoich możliwości, brakiem zdecydowania (zmiennosc planów);
- przeżywanym przez uczniów lękiem przed przyszłością:

Po praktykach zawodowych mówili, że obawiają się wejścia w dorosłość, że cieszyło ich to doświadczenie, dowiedzieli się więcej o swoich możliwościach, ale jednocześnie nie zmniejszyło to obaw przed przyszłością (2/WW/08042022).

Z kolei nauczyciele ze szkół branżowych I stopnia często wspominają o braku gotowości, która przejawia się:

- pozostawaniem na utrzymaniu rodziców;
- niepodejmowaniem żadnej pracy, nawet dorywczej;
- nieodpowiedzialnością:

Myślę, że wielu z nich nie jest na tyle dojrzała, żeby wejść na rynek pracy – część tak, ale większość np. nie odbiera/nie kontroluje maili obecnie, rodzice muszą być informowani o wszystkim, bo niekiedy nie pamiętają, nie wiedzą o tym, co się dzieje (1/WW/29032022).

- nieprzyzwyczajeniem do wysiłku;
- brakiem motywacji i chęci działania:

Uważam, że uczniowie będą mieli trudność z rozpoczęciem dorosłego życia. Wielu z nich nie jest przyzwyczajona do wkładania wysiłku w swoją edukację i pracę. Brak im motywacji i chęci działania, zdobywania nowych umiejętności i doświadczeń. Robią tylko to, „co muszą”, po „najniższej linii oporu” (1/UJ/05042022).

- przekonaniem, że praca „sama się znajdzie”;
- brakiem doświadczenia w samodzielnym życiu:

Moim zdaniem uczniowie są gotowi do rozpoczęcia pracy zawodowej, lecz rozpoczęcie dorosłego życia to inny problem. Uczniom brak doświadczenia, aby rozpocząć dorosłe życie. Czeka ich z pewnością okres adaptacyjny w koegzystencji z rodziną i osiągnięciem niezależności finansowo-społecznej (2/HK/19052022).

Obserwacje na temat postrzegania uczniów oraz relacji z nimi, pisanie i mówienie w trakcie badania o uczniach w trzeciej osobie, używanie dystansującego języka, a także powtarzające się w arkuszach obserwacji zapisy o atmosferze formalizmu i obcości odczuwanej w niektórych klasach, pozwalają wysnuć wniosek, że wielu nauczycieli nie spełnia swojej roli tak, jak charakteryzują ją badacze w dostępnej literaturze. Choć nie dotyczy to wszystkich badanych, nauczyciele niejednokrotnie przypisują uczniom określone cechy (np. że są trudni, leniwi, niedojrzali, niegotowi do wejścia w dorosłość), obarczają ich winą za własne niepowodzenia. Rzadko kiedy zdają się dostrzegać wagę własnego udziału w kierowaniu ich ku zmianie postaw, przypisując odpowiedzialność za wprowadzanie młodzieży w dorosłe życie, np. pracodawcom, u których odbywają praktyki.

Z kolei gotowość do wejścia na rynek pracy i rozpoczęcia dorosłego życia jest oceniana przez badanych nauczycieli głównie przez pryzmat doświadczenia zawodowego. Praca świadczona w czasie praktyki szkolnej u pracodawcy, staż, praca dorywcza, sezonowa itp. są wskazywane przez nauczycieli wszystkich typów szkół jako dowody potwierdzające tę gotowość. Wykonywanie czynności zawodowych na rzecz pracodawcy, zdaniem badanych, pozwala młodzieży poznać prawa i obowiązki pracownika, zorientować się, jak funkcjonuje rynek pracy, realnie ocenić swoje możliwości, doprecyzować plany oraz samodzielnie się utrzymać. Gotowość potwierdzają przygotowanie merytoryczne i umiejętności praktyczne młodzieży oraz dotychczasowe sukcesy uczniów na polu zawodowym.

PLANY UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH Z PERSPEKTYWY NAUCZYCIELI

Zdaniem nauczycieli uczniowie szkół ponadpodstawowych mają przeważnie tylko plany edukacyjne (niezależnie czy uczniowie uczęszczają do szkół w mieście, czy w powiecie). Na kontynuowanie nauki (bez łączenia jej z pracą zawodową) decydują się przede wszystkim uczniowie liceów i techników. Wysoką motywację, by dostać się na studia kształtują rodzice, którzy są przekonani, że studia dają prestiż.

W opinii nauczycieli uczniowie szkół branżowych (zwłaszcza poznańskich placówek) mają przede wszystkim plany zawodowe. Motywacją podjęcia pracy przez tych uczniów jest chęć zarobienia pieniędzy i usamodzielnienia się:

Plany zawodowe, najlepiej u dużego pracodawcy, stabilna umowa, duże benefity, za duże wynagrodzenie, niedaleko miejsca zamieszkania, z kartą Multisportu i pakietem medycznym oraz rozwojowe, z dużym pakietem socjalnym (1/WW/20052022).

Większość uczniów planuje pracę w swoim zawodzie. Powiedziałabym, że nie potrafią doczekać się funkcjonowania na rynku pracy. Bardzo chcą zarobić już pieniądze, za które będą mogli funkcjonować w życiu społecznym (2/PW/29042022).

W szkołach branżowych są też tacy uczniowie, którzy planują dalej się kształcić, bez zamiaru łączenia edukacji z pracą zawodową. Jednak badani nauczyciele zauważają także, że niektórzy uczniowie z tego typu szkół odkładają na później decyzję o kontynuowaniu nauki:

Uczniowie chcą realizować się zawodowo, ponieważ chcą zarabiać własne pieniądze i nie być na utrzymaniu swoich rodziców. Na daną chwilę mam wrażenie, że uczniowie są zmęczeni nauką i nie planują kontynuować nauki od września. Myślę, że po roku lub dwóch latach istnieje duża szansa, że zdecydują się na wybór prywatnego liceum, aby w przyszłości zdać maturę (1/PW/29042022).

Uzasadnieniem zamiarów dalszego kształcenia przez tę grupę uczniów może być opinia innego nauczyciela ze szkoły branżowej z powiatu, który twierdzi, że średnie wykształcenie jest dobrze widziane przez rodziców:

Podjęcie nauki jest dobrze odbierane przez rodziców, można się spodziewać, że uczniowie ci mają spore szanse by zdobyć średnie wykształcenie (2/HK/17052022).

ZASOBY UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH Z PERSPEKTYWY NAUCZYCIELI

Większość badanych nauczycieli ocenia, że plany uczniów są realne. Głównym determinantem ich realizacji jest wyznaczenie celu, do którego dążą, bowiem formułowanie zamierzeń motywuje do podejmowania adekwatnych działań (np. korepetycje, lekcje z zagadnień specjalistycznych, udział w konkursach). Nauczyciele zwracają uwagę na plany, które są kontynuacją wcześniej podjętych decyzji. Na przykład świadomy wybór zawodu nauczanego w technikum przekłada się na zamiar kontynuowania kształcenia w wybranym zawodzie/pracy zgodnej z wyuczonym zawodem.

Nauczyciele, którzy twierdzą, że plany uczniów są realne, wskazują jednocześnie na rolę czynników obiektywnych takich jak: korzystna sytuacja na rynku pracy, zgodność z potrzebami pracodawców (zawód poszukiwany na rynku pracy, duża liczba zakładów i ofert pracy) lub otwarcie rekrutacji do szkoły branżowej II stopnia.

Nauczyciele zwracają uwagę także na zasoby młodzieży, które pomagają jej w realizacji planów:

- zasoby edukacyjne (poziom przygotowania do egzaminów maturalnych, bardzo dobre wyniki w nauce, wiedza, dobre oceny, wysokie wyniki egzaminów zawodowych, doświadczenie zawodowe, praktyczne umiejętności zawodowe);
- zasoby osobiste (zdolności, przedsiębiorczość, ambicja, pracowitość, pragmatyzm, umiejętność adaptacji do nowych sytuacji i zmieniających się warunków, samodyscyplina, rzetelne i sumienne podejście do nauki oraz praktyk zawodowych, odpowiedzialność za podejmowane decyzje i działania, umiejętność wykorzystywania szans, umiejętność rzeczowej oceny, umiejętność osiągania celów, wytrwałość i dostosowywanie działań do przyjętego celu, znajomość swoich mocnych i słabych stron, świadomość swojego potencjału i realna ocena swoich możliwości);
- zasoby informacyjne (wiedza na temat zapotrzebowania rynku pracy);
- zasoby społeczne (rodzice aprobują kontynuowanie nauki przez uczniów szkół branżowych, studia wyższe są postrzegane przez rodziców jako prestiż).

Nieliczni nauczyciele (14%) wskazują na nierealność planów konstruowanych przez uczniów. W swoich wypowiedziach zwracają uwagę na czynniki zewnętrzne, głównie takie jak zbyt wysokie wymagania rekrutacyjne lub oczekiwania pracodawców wobec kandydatów do pracy. Nauczyciele zwracają uwagę także na deficyt zasobów młodzieży, który może uniemożliwić realizację planów. Ta grupa nauczycieli wskazuje na:

- nieadekwatną ocenę uczniów dotyczącą własnych zasobów osobistych (brak krytycyzmu i przecenianie swoich możliwości, niewystarczający wkład pracy, niewystarczające możliwości intelektualne by zdać maturę i podjąć studia);

- niewystarczające zasoby osobiste młodzieży (niski poziom umiejętności organizacji pracy, planowania, systematyczności, trudności w komunikacji i kontaktach społecznych, słaba kondycja psychiczna i problemy emocjonalne);
- deficyt zasobów finansowych uczniów (w przypadku planowania studiów w innym mieście i konieczności samodzielnego utrzymania się);
- niedobór zasobów edukacyjnych (niezdane egzaminy zawodowe, niski poziom umiejętności zawodowych, niedysponowanie wymaganymi przez pracodawców certyfikatami):

Jeden z uczniów oceniam, że samodzielnym operatorem, póki co nie może zostać. Ma duże braki z zakresu czytania rysunku technicznego, analizy technologicznej wyrobu i programowania (1/JT/25042022).

- ograniczone zasoby informacyjne (uczniowie niewłaściwie oceniają funkcjonowanie rynku pracy).

ROLA NAUCZYCIELA Z PERSPEKTYWY BADANYCH NAUCZYCIELI

ROLA NAUCZYCIELA W ŚWIETLE DANYCH JAKOŚCIOWYCH

W badaniu przyjęto, że rola nauczyciela rozumiana jest jako zespół działań wspierających decyzje edukacyjno-zawodowe uczniów podejmowanych przez wychowawcę klasy oraz nauczycieli przedmiotów ogólnych i zawodowych. Analiza rodzajów działań, których podejmowanie deklarują nauczyciele w zakresie wspierania swoich uczniów w formułowaniu planów na dalszą edukację i pracę, pozwoliły na wyróżnienie czterech głównych ról nauczycielskich: organizatora, realizatora, informatora oraz motywatora.

Badani nauczyciele uważają, że najczęściej przyjmują rolę realizatora (57,7%) i organizatora (55,1%), rzadziej natomiast rolę informatora (23,1%) i motywatora (11,5%). Największa część nauczycieli (ponad połowa respondentów) twierdzi, że pełni jedną rolę. Znacznie mniej nauczycieli wchodzi w dwie role, tylko nieliczni w trzy role.

Poniżej przedstawione są charakterystyki poszczególnych ról nauczycielskich:

1. ORGANIZATOR

- **wewnętrzny**

Nauczyciel:

- zaprasza szkolnych specjalistów (psychologa, pedagoga, doradcę zawodowego) do poprowadzenia zajęć z doradztwa zawodowego podczas lekcji wychowawczych;
- zleca uczniom zadania do wykonania, np. prezentacje o kierunkach studiów na uczelniach wyższych w Polsce i za granicą, o wymarzonym zawodzie:

Na lekcjach wychowawczych każdy z uczniów zaprezentował na forum klasowym swoje plany – jaki zawód, jaka ścieżka kształcenia, wymarzony zawód? Koleżanki/koledzy ustosunkowywali się do tych wyborów – wspierając bądź odradzając ten wybór. Wszyscy chętni uczniowie prezentowali na lekcjach wychowawczych swoje hobby, zainteresowania, co pomogło mi lepiej poznać wychowanków i odpowiedzieć, jak dalej powinni planować edukacyjną przyszłość (1/JT/07042022).

- **zewewnętrzny**

Nauczyciel:

- organizuje wycieczki do uczelni wyższych na lekcje/dni otwarte, na targi edukacyjne, targi BUDMA, salon maturzystów;
- organizuje spotkania z pracownikami Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży, wykładowcami (np. wizyta w Centrum Symulacji Medycznej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu), przedstawicielami różnych zawodów

(np. z aktorem, realizatorem radiowym, sędzią, sławnymi sportowcami lub osobami związanymi z dziedziną ekonomii), pracodawcami, przedstawicielami firm z powiatu poznańskiego (np. Kreisel);

- organizuje warsztaty/szkolenia prowadzone przez trenerów zewnętrznych: zawodoznawcze, informacyjne dotyczące studiowania i przyszłej pracy, artystyczne, rozwoju osobistego (np. wspierające motywację, ukazujące mocne i słabe strony ucznia, rozwijające sprawność komunikację):

Wszechstronny rozwój ich zdolności artystycznych poprzez udział w warsztatach, projektach artystycznych, organizację Szkolnego Świąta Teatru (2/PW/06042022).

- zaprasza na lekcje absolwentów danej szkoły, którzy opowiadają o swojej karierze zawodowej (pracy) i edukacyjnej (uczelniach, kierunkach studiów).

2. REALIZATOR

• rozmówca

Nauczyciel:

- rozmawia z uczniami podczas lekcji wychowawczych (czasami także przedmiotowych) i podejmuje tematykę zawodoznawczą, doradczą edukacyjną. Porusza kwestie związane z wyborem dalszej ścieżki edukacyjnej (planami na przyszłość), systemem szkolnictwa wyższego, rekrutacją na studia. W branżowych szkołach I stopnia rozmowy dotyczą głównie rynku pracy oraz zatrudnienia (np. kwalifikacji, umiejętności i odpowiedzialności na stanowisku pracy):

Indywidualne rozmowy; lekcje tematyczne z przedmiotu WOS realizowane w klasie 3: system edukacji w Polsce, edukacja za granicą, praca w Polsce i zagranicą; lekcje tematyczne na zajęciach wychowawczych: pasja a sukces zawodowy (1/DZ/25042022).

• testująco-szkolący

Nauczyciel:

- przeprowadza testy diagnostyczne (np. test Myers-Briggs, Belbina, preferencji i predyspozycji zawodowych, osobowościowy) umożliwiające uczniom poznanie ich potencjału, prowadzi szkolenia rozwijające umiejętności zawodowe (np. stylistyczne i graficzne) i warsztaty rozwoju osobistego (np. na temat słabych i silnych stron, płci mózgu, predyspozycji zawodowych, przygotowania do rozmowy kwalifikacyjnej):

(...) Szkolenia stylistyczne i graficzne: jak pisać CV, list motywacyjny, język maili oficjalnych, zasady obowiązujące podczas rozmowy kwalifikacyjnej (ćwiczenia/inscenizacje) (1/JT/12042022).

Zajęcia na temat CV, list motywacyjny, języka zawodowego/zachowania wobec przełożonych, jak rozmawiać z przełożonym, jak moje cechy/osobowość wpływają na wybór zawodu (1/WW/29032022).

- **praktyk**

Nauczyciel:

- nadzoruje, wybiera miejsca praktyk zawodowych. Ma stały kontakt z zakładami pracy w celu weryfikacji ich działań (kontakt z szefami zakładów pracy oraz z kierownikiem szkolenia praktycznego).

3. INFORMATOR

- **branżowa szkoła I stopnia**

Nauczyciel:

- dostarcza informacji dotyczących dalszych możliwości kształcenia, rynku pracy, zakładów pracy, zawodów, informuje o sposobach poszukiwania pracy.

- **liceum ogólnokształcące i technikum**

Nauczyciel:

- przegląda i pokazuje uczniom możliwości studiowania, omawia proces rekrutacji, poszczególne kierunki i perspektywy zawodowe; dzieli się własnym doświadczeniem edukacyjno-zawodowym:

(...) Dzielenie się doświadczeniami własnymi (nauczyciela) i z otoczenia co do różnych ścieżek karier zawodowych (obrazowanie rzeczywistości funkcjonowania w danych zawodach wbrew czasami „romantycznej” wizji) (1/KT/04042023).

Pokazywałam uczniom na stronie internetowej UAM i Politechniki Poznańskiej kierunki kształcenia, punktację oraz dawałam dobre rady z życia (skończyłam dwa kierunki dziennie) (1/JT/05042022).

4. MOTYWATOR

Nauczyciel:

- motywuje do nauki (przygotowania do egzaminów), dalszego wysiłku, rozwoju;
- uświadamia uczniów, że są ważni i buduje ich pewność siebie poprzez wskazywanie ich mocnych stron i zachęcanie do rozpoznawania własnego potencjału;
- zachęca uczniów do dodatkowych aktywności (np. uczestnictwo w projekcie „Zwolnieni z Teorii”):

Zachęcanie, motywowanie do doskonalenia zawodowego (...). Budowanie pewności siebie; uświadamianie młodzieży, że są bardzo ważni (1/WW/08042022).

(...) Rozwiązywanie z uczniami egzaminów zawodowych, aby umożliwić zdobycie wyższego wyniku, motywowanie do dalszego wysiłku, przedstawianie możliwości, mocnych stron (1/HK/19052022).

Role nauczyciela są typowe dla rodzaju szkoły. Najbardziej wyróżniającą się rolą pełnioną przez badanych nauczycieli z **branżowych szkół I stopnia** jest realizator. Zdecydowana większość odpowiedzi dotyczy tematyki związanej z pracą (rynkem pracy, zawodami, praktykami zawodowymi, zakładami pracy, pracodawcami). Rolę motywatora w tego typu szkołach można zauważyć w działaniach 5 nauczycieli, a w liceach ogólnokształcących i technikach odpowiednio po 2 nauczycieli pełni taką rolę. Stanowi to 6,4% ogółu badanych nauczycieli (5 z 78 nauczycieli). Wśród czynności nauczycieli ze szkół branżowych pojawia się także aspekt wspierania uczniów w przygotowaniu ich do egzaminów zawodowych.

Badani nauczyciele z **techników** najczęściej podejmują rolę organizatora i realizatora. Kluczowym zagadnieniem jest rynek pracy i edukacji (głównie akademickiej). Respondenci opisując swoje działania, wskazują na ogólne rozmowy z uczniami o ich planach na przyszłość (szkolenia lub warsztaty). Stanowi to 14,1% ogółu badanych nauczycieli (11 z 78 badanych osób).

Badani nauczyciele pracujący w **liceach ogólnokształcących** najczęściej przyjmują rolę organizatora. Nierzadko podejmują współpracę z doradcą zawodowym, psychologiem lub pedagogiem. Współpraca ta jest nakierowana głównie na obszar wyboru przyszłych studiów, aczkolwiek pojawiają się także aspekty związane z pracą (np. spotkania z przedstawicielami różnych zawodów).

W **powiecie poznańskim** istotnie zauważalne jest pełnienie przez wychowawców roli realizatora, której przejawy widnieją w niemal wszystkich odpowiedziach. Nauczyciele rozmawiają z uczniami na temat możliwych ścieżek kształcenia lub zatrudnienia, czasami przeprowadzają testy predyspozycji zawodowych. W przypadku nauczycieli z miejskich placówek wyszczególnienie jednej wiodącej roli jest niemożliwe, gdyż na podstawie wypowiedzi można ustalić, że występuje ich kilka jednocześnie.

Zauważalne jest zróżnicowanie poziomu zaangażowania w sposobie pełnienia roli bądź ról przez badanych nauczycieli. Swoją rolę nauczyciel może pełnić w sposób **mniej zaangażowany**. Pełnienie roli w sposób mniej zaangażowany jest zdefiniowane jako niewielka liczba podejmowanych przez nauczyciela działań, a także ich niejednoznaczna w wyobrażeniu nauczyciela skuteczność we wspieraniu uczniów. Badani opisują pojedyncze działania w krótkich, lakonicznych odpowiedziach, np.: „Rozmowy” (1/AK/01042022); „Spotkania z pedagogiem szkolnym” (1/AK/07042022); „Spotkanie z doradcą zawodowym pracującym w naszej szkole” (1/JT/04042022); „Omówienie i pomoc w wybraniu studiów” (1/UJ/29042022).

Uzasadnieniem dla tak krótkich wypowiedzi może być brak optymalnych warunków (przestrzeni i czasu) podczas wypełniania ankiety lub ogólna niechęć nauczyciela do badań dotyczących jego osoby. Być może nauczyciele nie zawsze postrzegają swoje działania jako wpisujące się w obszar doradztwa zawodowego.

Wypowiedź innego respondenta wskazuje jednak, że nauczyciel nie dostrzega potrzeby większego zaangażowania się we wspieranie uczniów:

W tej grupie nie było konieczne wspomaganie uczniów w wyborach kierunków edukacji – uczniowie są bardzo świadomi swoich możliwości. Jedynie wsparcie, którego potrzebowali to praktyczne informacje na temat warunków i regulaminów rekrutacji na studia (2/WW/22042022).

Swoją rolę nauczyciel może pełnić w sposób **bardziej zaangażowany**, czyli taki, w którym podejmuje różnorodne działania np. współpracuje z wieloma osobami i instytucjami (edukacyjnymi, szkoleniowymi), organizuje wycieczki edukacyjne oraz spotkania z przedstawicielami konkretnych zawodów, pracodawcami lub absolwentami szkół ponadpodstawowych. Ponadto diagnozuje i poszerza predyspozycje zawodowe uczniów poprzez organizowanie (lub przeprowadzanie) warsztatów i szkoleń, realizowanie testów diagnostycznych, a także dzielenie się własnym doświadczeniem:

Spotkania z doradcą zawodowym; wyjścia na uczelnię (Politechnika Poznańska), wyjścia na Targi Edukacyjne; lekcje otwarte (uczestniczenie); udział w Dniach Otwartych Politechniki Poznańskiej; lekcje wychowawcze (analiza kierunków, zasad rekrutacji); wycieczki dydaktyczne (np. budowa trasy tramwajowej Naramowice); Targi BUDMA; analiza profilu firm budowlanych; organizacja spotkań z firmami budowlanymi (np. Kreisel) (1/PW/13042022).

Udział w spotkaniu z pracownikiem Centrum Doradztwa Zawodowego; wizyta na Uniwersytecie Przyrodniczym – zapoznanie z ofertą edukacyjną, udział w warsztatach i laboratoriach; wizyta w Centrum Symulacji Medycznej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu – zapoznanie z możliwościami – udział w warsztatach; wizyta w laboratorium Uniwersytetu Medycznego – udział w warsztatach, zapoznanie z ofertą edukacyjną; spotkania informacyjne z absolwentami naszej szkoły, którzy studiują na poznańskich uczelniach (1/AK/21042022).

Na podstawie analizy wypowiedzi badanych można stwierdzić, że tylko niewielu z nich deklaruje pełnienie swoich ról w sposób bardziej zaangażowany – 16,7% (13) nauczycieli bazujących na własnym doświadczeniu życiowym i pedagogicznym inicjujących wiele kreatywnych przedsięwzięć wspierających decyzje uczniów.

Badani nauczyciele wypowiadają się i formułują swoje wypowiedzi w pierwszej osobie liczby pojedynczej lub w trzeciej osobie liczby mnogiej. Może to wskazywać na bliższy kontakt nauczyciela z uczniami, silniejszą identyfikację z funkcją pedagoga-wychowawcy, a także na

wyższy poziom zaangażowania podczas realizacji roli wspierającej uczniów w podejmowaniu decyzji edukacyjno-zawodowych:

Przeprowadziłam ankiety dotyczące mocnych i słabych stron uczniów, a także wyboru ścieżki zawodowej. (...) Przeprowadziłam lekcje dotyczące najciekawszych uczelni w Polsce, kierunków studiów, specyfiki studiowania i szans na dobrą pracę w przyszłości (1/PW/06042022).

Jako wychowawca podejmuję tematy związane z pracą zawodową, planami na przyszłość. Odpowiadamy na pytania: „co zależy od ciebie?“, „jaka jest sytuacja ekonomiczna, polityczna i społeczna w kraju i na świecie?“. Podejmuję problem odpowiedzialności i konsekwencji ponoszonych za podejmowane decyzje (2/PW/29042022).

Pozostałe odpowiedzi są udzielane bezosobowo lub za pomocą bezkoliczników, co z kolei może obrazować zjawisko dystansowania się z zespołem klasowym lub niepoczucie się nauczycieli do obowiązku wspierania uczniów i niejako przekazywanie tej funkcji innym osobom, np. doradcom zawodowym, pedagogom, psychologom lub rodzicom:

Uczniowie realizowali staż na Politechnice Poznańskiej. Odbywali praktyki zawodowe w czasie nauki zdalnej w formie projektów oraz u pracodawców (kl. II i III) (1/JT/08042022).

Uczniowie spotykali się z pracownikami reprezentującymi różne zawody związane z prawem (1/KT/05042022).

Uczniowie szkół ponadpodstawowych nie zawsze uczęszczają do placówek i klas, które były ich pierwszym wyborem podczas rekrutacji. Trudna sytuacja związana z naborem do szkół ponadpodstawowych w Poznaniu pokazuje, iż kwestie związane z wyborem kierunku dalszego kształcenia i przejście procesu rekrutacji są poważnym problemem dla młodzieży. **Jedna trzecia badanych nauczycieli (26 osób) wskazuje, iż nie wie ilu uczniów klasy, w której są wychowawcami, znalazło się w niej nie z pierwszego wyboru** (inna szkoła, inny profil, inny zawód wyuczany). Prawie co czwarty badany przyznaje, że było to dwóch uczniów, a 11,5% ankietowanych wskazuje sześć osób. 17 respondentów (21,8%) nie odpowiedziało na to pytanie.

Aby realizować swoje pierwotne plany edukacyjno-zawodowe, uczniowie decydują się na zmianę klasy. Część badanej grupy nauczycieli **(29,4%), wskazuje, że zmiany klasy (szkoły, profilu, zawodu wyuczanego) dokonało 3 uczniów**. Rzadko zdarzają się sytuacje, w których 5 lub więcej uczniów decyduje się na taką zmianę. Ten fakt potwierdza 20,5% ankietowanych.

Uczniowie, którzy pierwotnie chcieli uczyć się w innej szkole lub też klasie, mogą być niezadowoleni z aktualnej sytuacji życiowej. Dlatego ważne jest podejmowanie dodatkowych działań wspierających tę grupę młodzieży.

Przed wszystkim rozmowy z uczniami oraz rodzicami na temat nietrafionego kierunku kształcenia; odesłanie uczniów do doradcy zawodowego, który pomógł im odnaleźć zawód dla siebie; pomoc w wyszukaniu nowego miejsca kształcenia (2/JT/25042022).

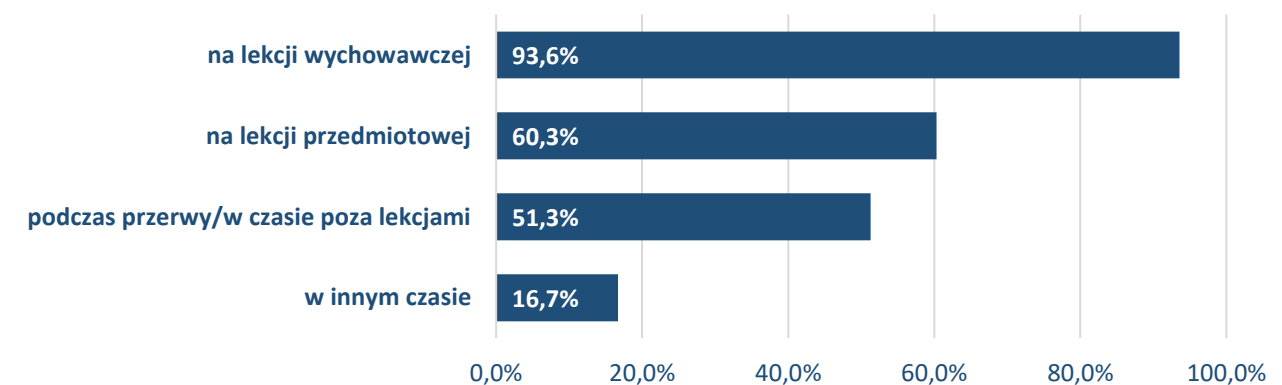
Diagnoza na początku pozwoliła określić poziom. Jako wychowawca starałam się pokazać uczniom plusy profilu, szkoły, w której się znaleźli. Rozmowy indywidualne pozwoliły nam się lepiej poznać, uczniowie doceniali kontakt 1-1. Chciałam poznać powody zmiany szkoły, profilu klasy, by wesprzeć takiego ucznia (1/AK/13042022).

Jednakże badani nauczyciele, którzy wykonują takie czynności, stanowią niewielką grupę ze wszystkich – 17 z 46 osób (37%). Natomiast blisko połowa (47,8%) odpowiada wprost „nie”. Działania te polegają przede wszystkim na wspieraniu uczniów poprzez dawanie im dodatkowego czasu na nadrobienie zaległości z niektórymi przedmiotami wynikających z różnic programowych. Oprócz tego niektórzy nauczyciele rozmawiają z uczniami, zapewniają im wsparcie psychologa, pedagoga, doradcy zawodowego, organizują zajęcia integracyjne, podejmują próby przekonywania uczniów o słuszności wyboru nauki zawodu lub przeprowadzają ankiety potrzeb dla uczniów z określeniem ich pasji i zainteresowań.

ROLA NAUCZYCIELA W ŚWIETLE DANYCH ILOŚCIOWYCH

Nauczyciele zdecydowanie najczęściej deklarują, że wspierają swoich uczniów w planowaniu ścieżki edukacyjno-zawodowej podczas lekcji wychowawczej. Takiego wskazania dokonuje 93,6% respondentów. Nieco rzadziej, bo 60,3% ankietowanych wskazuje na lekcję przedmiotową. Ponad połowa (51,3%) nauczycieli decyduje się na udzielanie pomocy swoim wychowankom podczas przerwy lub w czasie poza lekcjami.

Wykres 31. Momenty, w których nauczyciele wspierają uczniów (wg nauczycieli)

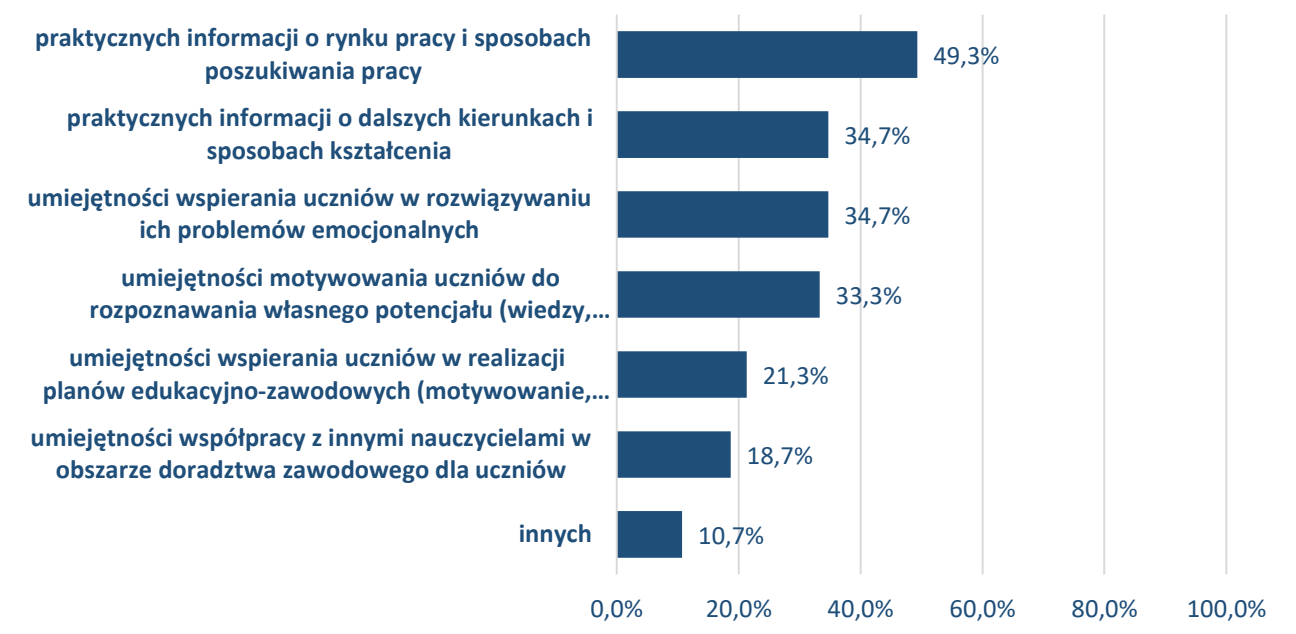
Źródło: Badania własne (n=78).

Nauczyciele płci męskiej (84,2%) nieco rzadziej twierdzą, że wspierają uczniów podczas lekcji wychowawczej w porównaniu do kobiet (96,6%). Preferują oni wspieranie wychowanków w ich wyborach podczas lekcji przedmiotowej. Zauważalna jest również różnica między nauczycielami z poszczególnych typów szkół. Wszyscy badani z liceów ogólnokształcących oraz techników deklarują udzielanie pomocy podczas lekcji wychowawczej. Tego typu aktywność

podejmuje 73,7% pracowników branżowych szkół I stopnia. Nauczyciele z techników w porównaniu do kadry z innych szkół, najrzadziej decydują się na realizowanie tematyki ścieżek edukacyjno-zawodowych w czasie lekcji przedmiotowej.

Nauczyciele otwarcie wskazują na różnorodne kompetencje, których im niestety brakuje, aby skutecznie wspierać uczniów w planowaniu przyszłości. Prawie połowa (49,3%) badanych podkreśla niewystarczającą wiedzę na temat rynku pracy. Z kolei odpowiednio po 34,7% ankietowanych przyznaje, że nie ma rozeznania w zakresie dalszych możliwości kształcenia oraz udzielania wsparcia młodym ludziom w rozwiązywaniu ich trudności emocjonalnych. Ponadto co trzeciemu badanemu brakuje umiejętności motywowania uczniów do poznawania siebie.

Wykres 32. Jakich kompetencji potrzebują nauczyciele

Źródło: Badania własne (n=75).

Można zauważyć, iż ponad połowa (54,4%) nauczycieli płci żeńskiej odczuwa brak znajomości rynku pracy, podczas gdy takiego zdania jest co trzeci mężczyzna biorący udział w badaniu. Z kolei znacznie częściej wskazują oni na niewystarczające zdolności w zakresie motywowania uczniów oraz wspierania ich w rozwiązywaniu problemów emocjonalnych.

Nauczyciele z liceów ogólnokształcących częściej wskazują na nieznaną sobie znajomość rynku pracy (60,5%) i możliwości dalszego kształcenia uczniów (47,4%) w porównaniu z nauczycielami z techników oraz szkół branżowych I stopnia. Ankietowani zatrudnieni w liceach ogólnokształcących (23,7%) częściej dostrzegają swoją nieumiejętność współpracy z innymi nauczycielami w zakresie doradztwa zawodowego. Radzą sobie za to lepiej z udzielaniem wsparcia psychologicznego swoim wychowankom. Interesujący jest również fakt, że ponad połowa osób zatrudnionych w placówkach edukacyjnych położonych w Poznaniu zauważa u siebie potrzebę uzyskania (z zewnątrz) praktycznych informacji o rynku pracy i sposobach

poszukiwania pracy. Nauczyciele z powiatu poznańskiego znacznie częściej (60% badanych) przyznają, że mają trudności w rozwiązywaniu problemów emocjonalnych swoich uczniów.

TYPY POSTAW NAUCZYCIELI ZAOBSERWOWANE W SZKOLNYCH KLASACH

Sposób w jaki swoje role postrzegają i charakteryzują w ankiecie nauczyciele, różni się od tego, w jaki sposób ich zachowania i postawy były widziane przez ankierów w trakcie przeprowadzania badania. Nauczyciele koncentrują się na realizowanych przez siebie działaniach jako funkcjonalnych elementach współpracy z uczniami. Ankieterzy natomiast mieli za zadanie koncentrować się na relacjach obserwowanych w klasach i to, co dostrzegali w nich najczęściej, to aspekty związane z zaangażowaniem oraz porozumieniem. Na podstawie ich opisów można mówić o różnych postawach nauczycieli, charakteryzujących się różnym poziomem zaangażowania w sprawy uczniów, w sytuację badawczą i w samą problematykę badania, a także różnym stopniem porozumienia z uczniami.

Współwystępowanie określonych zachowań nauczycieli i uczniów, jakie odnotowali badacze w arkuszach, pozwala na ustalenie typów postaw przyjmowanych przez nauczycieli. Uporządkowano je w obrębie wskazanych niżej trzech typów, wyszczególnionych ze względu na kluczowy czynnik – poziom zaangażowania: w realizowane badanie, w sprawy zawodowe i szkolne oraz pozaszkolne uczniów, w budowanie porozumienia z uczniami.

1. Nauczyciel nieobecny

Nie wykazuje/nie dąży do porozumienia z uczniami na żadnej płaszczyźnie, nie interesuje się nimi ani ich życiem, albo okazuje zainteresowanie, które z jakichś przyczyn nie spotyka się z aprobatą uczniów. Odnosi się wrażenie, że uczniowie i nauczyciel żyją w różnych światach, mówią różnym językiem. Nierzadko wykazuje się ignorancją wobec przedmiotu i sensu badania np. nauczyciel technikum, który pojawił się pod koniec lekcji, badanie skomentował słowami „Bardzo idealistyczna ta ankieta” (T/25).

Inna sytuacja ma miejsce w liceum: „Pod koniec badania (...) nauczycielka rozdała jakieś arkusze uczniom, którzy skończyli. Nie wiadomo było, kto ma ankietę, a kto już skończył i ma inny kwestionariusz” (LO/19). Badany nauczyciel determinuje podobnie niezaangażowane postawy uczniów lub bunt, który najczęściej objawia się w klasie jako chaos, z rzadka się przekuwa w przejście inicjatywy uczniów liceum i zaangażowanie w temat formułowania planów edukacyjno-zawodowych.

2. Nauczyciel obecny – służbista

Okazuje pewną uwagę uczniom, ale jest tak pochłonięty sprawami formalnymi i innymi sprawami klasy, że nie dostrzega bieżących wątków, jakie interesują uczniów. Nie zajmuje się zbyt tematyką badania, jest mało obecny tu i teraz, nie słucha, co i jak mówią uczniowie, rzadko odpowiada na ich wypowiedzi. Czasami zadaje inne zadanie w trakcie ankiety albo tuż po, co dezorganizuje pracę badaczom i rozprasza uczniów np. „Na początku wrażenie lekkiego chaosu, delikatna nerwowość, pani wychowawczyni

przypomina o załatwianiu formalnych spraw. Trochę spotkanie przebiega na zasadzie »młodzież sobie a wychowawca sobie«, bez komunikacji, za to młodzież jest swobodna, rozluźniona między sobą» (B1S/7). Badany nauczyciel determinuje postawę uczniów zaangażowaną w badanie, szacunek i zrozumienie dla przedmiotu badania lub przynajmniej dla badacza i nauczyciela, ale nie stwarza pola do dyskusji na tematy związane z ankietą – choć kiedy uczniowie pytają, nauczyciel chętnie udziela odpowiedzi, przez co występuje umiarkowane porozumienie nauczyciela i uczniów.

3. Nauczyciel obecny – zaangażowany

Interesuje się żywo sprawami uczniów i większą uwagę przywiązuje do tego, co się dzieje w klasie w trakcie badania niż do spraw formalnych, jakie ma do załatwienia z uczniami „na teraz”. W obecności tego nauczyciela atmosfera przyjaźni, porozumienia, pogody ducha i spokoju jest odczuwalna też dla ankieterów. To często osoba, która stale obserwuje uczniów, interesuje się tymi, którzy są w klasie, a nawet tymi, którzy ze względu na spóźnienie koczują pod klasą – wszystkich zaprasza do udziału w ankiecie, omawia problematykę badania, zwraca się do uczniów wprost po imieniu w sprawie ich planów, które najczęściej są jej znane, a jeśli nie są – potrafi zachęcić do tego, by uczniowie próbowali brać stery we własne ręce np. „Uczniowie w sposób swobodny i otwarty komunikują się z nauczycielem. Nauczyciel zainteresowany sprawami uczniów. Pytania z ankiety dot. wsparcia uczniów doprowadziły do otwartej dyskusji na forum i padły słowa uczniów w stronę nauczyciela: tylko pan nas wspiera, pan jest kochany. [Uczniowie] wypełniali ankiety z zaciekawieniem, wiele pytań prowadziło do dyskusji na forum (pytania o wartości – nauczyciel opowiadał o wartościach, posługując się przykładami z lektur)” (LO/8).

Pośród wszystkich badanych klas zaobserwowano kilkanaście przypadków (10%) dobrych praktyk postępowania nauczycieli, które skutkowały aktywnym włączeniem całych klas w sytuację, dyskusję i myślenie o planach oraz o kwestiach rynku pracy, a także były widoczne relacje oparte na wzajemnym porozumieniu i zaangażowaniu nauczyciela. Nauczyciele ci podejmowali takie działania zachęcające i motywujące uczniów jak: przechadzanie się po sali, przysiadanie w różnych miejscach i podejmowanie rozmowy, wyjaśnianie celu ankiety, wcześniejsze przygotowanie merytoryczne uczniów, czyli pewnie wprowadzenie w problematykę planów edukacyjno-zawodowych, które było zauważalne dla ankieterów, wciąganie badaczy do rozmowy, korzystanie z ich obecności i wsparcia ich wiedzą ekspercką.

Dokonane analizy pozwalają potwierdzić, że świat społeczny młodzieży szkół ponadpodstawowych i świat społeczny nauczycieli funkcjonują w oparciu o inne wzory kulturowe, odrębny system znaczeń i inne wartości, co wynika z wielu różnic: wieku, pokolenia, etapów w życiu, miejsca w systemie (hierarchii) stosunków władzy itp. Choć trudno dostrzec między nimi punkty wspólne, nie jest to jednak niemożliwe. Obserwacje

dokonane w klasach ujawniły, że przejawy wsparcia ze strony nauczyciela, wzajemne porozumienie, podmiotowe traktowanie i szacunek, wpływa na określone podejście wśród uczniów do formułowania planów edukacyjno-zawodowych.

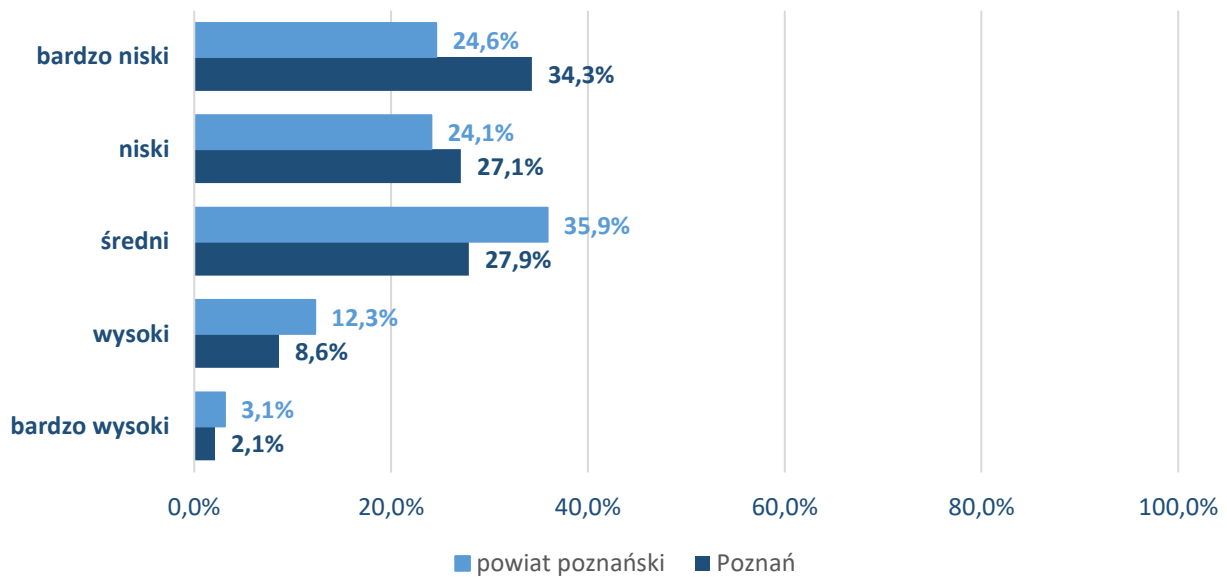
Niektórym nauczycielom stres i nadmierne przejmowanie się tym, jak wypadają w oczach innych, uniemożliwia swobodne realizowanie roli spolegliwego opiekuna. Jedna z nauczycielek opisanych w arkuszu obserwacji, która niedawno objęła wychowawstwo klasy, przenosiła związany z tym stres nowicjuszek na sytuację w klasie: „Pani była załamana swoją ankietą. Wypełniając ankietę jej mowa ciała pokazywała załamanie, rozpacz i ból. Ale widać było, że mimo wszystko stara się sprostać ankiecie” (LO/18).

ROLA SZKOŁY. WYBRANE ASPEKTY FUNKCJONOWANIA UKRYTEGO PROGRAMU W SZKOŁACH PONADPODSTAWOWYCH AGLOMERACJI POZNAŃSKIEJ NA PODSTAWIE ARKUSZY OBSERWACJI

Analizy dotyczące roli otoczenia szkolnego i pozaszkolnego w formułowaniu planów edukacyjno-zawodowych przez uczniów pozwoliły zidentyfikować elementy działania **ukrytego programu szkoły** w badanych placówkach aglomeracji poznańskiej (zob. Bielecka-Prus, 2007, s. 252-265; Janowski, 1995; Pańtak, 2000; Pauluk, 2013). Ukryty program to „to, czego uczy przebywanie w placówce oświatowej oraz czego mimowolnie uczy nauczyciel, a także nieuświadomione oczekiwania nauczycieli wobec dzieci nieujęte w oficjalny program szkoły, jej cele nauczania” (Lenkiewicz, 1994). Innymi słowy są to „wszelkie pozadydaktyczne, lecz wychowawczo ważne konsekwencje uczęszczania do szkoły, które pojawiają się systematycznie, ale nie są zawarte w żadnym zestawie celów i uzasadnieniu działań oświatowych” (Pańtak, 2000, s. 102). Ukryty program „funkcjonuje w tekstach zawartych w podręcznikach, języku, rozkładzie zajęć, systemie ocen, oczekiwaniach nauczycieli, sposobie oceniania czy rytuale szkolnym” (Frydrych, 2020, s. 3-4).

Zastosowanie koncepcji ukrytego programu szkoły daje szansę na dostrzeżenie tego, co organizacja edukacji w aglomeracji poznańskiej reprodukuje ze społeczności lokalnej – w zachowaniach uczestników życia szkolnego ujawniają się jej normy, postawy, zwyczaje, charakter zawiązywanych relacji społecznych itp. W arkuszach obserwacji powtarzały się opisy kameralności i swobody stosunków panujących w szkołach gmin powiatu poznańskiego, dialogi świadczące o „sąsiedzkiej” solidarności i sieci znajomości wśród uczestników życia szkolnego (wspólny język, pewna wspólnota wartości). Na podstawie analizy uzyskanych danych można stwierdzić, że badani uczniowie z gmin powiatu poznańskiego odczuwają wyższy poziom wsparcia nauczycieli niż uczniowie z Poznania. Rzadziej oceniają poziom uzyskiwanego wsparcia jako bardzo niski i niski, częściej natomiast jako średni, wysoki i bardzo wysoki.

Wykres 33. Poziom wsparcia dostrzeganego przez uczniów a lokalizacja szkoły

Źródło: Badania własne (n=1337).

W ankietach uczniów z tych samych szkół danej gminy można zauważyć, że do jednej klasy chodzą dzieci rodziców wykonujących te same zawody. W szkołach z Poznania z kolei spotykano większy formalizm, podejście zdystansowane i indywidualistyczne do uczniów, zróżnicowanie uczniów tych samych szkół i klas pod względem statusu społecznego rodziców. Jednak w arkuszach odnotowywane były przypadki, w których nauczyciele o usposobieniu lideryskim, partnerskim, charyzmatycznym kreowali bardziej przyjazną i mniej formalną atmosferę w klasach zróżnicowanych pod względem społecznego pochodzenia uczniów. Perspektywa ukrytego programu może więc służyć jako narzędzie oglądu sytuacji w szkołach dla decydentów z lokalnych ośrodków, również do obserwacji dobrych praktyk działań nauczycieli z całej aglomeracji oraz potencjalnej aplikacji ich w różnych placówkach edukacyjnych.

Ukryty program przejawia się również w elementach fizycznego otoczenia instytucji szkolnej, tym jak wyglądają sale lekcyjne, jak są wyposażone i z czym się kojarzą. Opisy ankieterów w arkuszach obserwacji najczęściej zawierają takie charakterystyki jak: „klasyczna sala szkolna”, „szpitalny wygląd”, pojawiają się odwołania do temperatury („zimny wystrój”), skojarzenia z przeszłością („klasa jak z lat 80-tych”). Często w salach znajdują się elementy informacyjne dotyczące przedmiotu, który jest w niej nauczany. Dość często pojawiają się jednak elementy ocieplające wygląd sal, np. zdjęcia z różnych stron świata, elementy tożsamościowe danej klasy, która jest przypisana do danej sali, np. zdjęcia, opisy, serca z podziękowaniami za jakieś wspólne działania itp. W arkuszach obserwacji znalazły wyraz pozytywne wrażenia badaczy dotyczące estetyki klas w szkołach przygotowujących do zawodu m.in. nowoczesne i specjalistyczne sprzęty, dbałość o szczegóły, porządek i ciekawy wystrój. Oczywiście na podstawie opisów w arkuszach obserwacji trudno stwierdzić, jakie ma

dokładnie znaczenie wielkość i wygląd sali dla relacji i atmosfery, ale widać, że w mniejszych salach, w mniejszych grupach jest spokojniej i wzajemne kontakty są bardziej bezpośrednie. Dało się zauważyć, że dobra, przyjazna, otwarta atmosfera kreowana była zarówno w nowoczesnych, przestronnych, przyjemnych salach, jak i w klasach kojarzonych przez badaczy z salą szpitalną lub latami 80-tymi (podobnie negatywne odczucia związane z atmosferą nie były w opisie ankietowanych zależne od wyglądu sali). To wokół postaci nauczyciela, jego stosunku do uczniów i relacji z nimi, tego jak kierował swoją narracją i zachowaniem uczniów, koncentrowała się atmosfera spotkania, a także stosunek do roli ankietowanego.

WNIOSKI Z BADAŃ I REKOMENDACJE

Po przeprowadzeniu badań zweryfikowano przyjęte hipotezy badawcze. Poniżej przedstawiono najważniejsze konkluzje wynikające z dokonanych analiz, zestawione z problemami badawczymi, w odpowiedzi na które zostały sformułowane.

PROBLEM 1. Jakie cele edukacyjno-zawodowe stawiają przed sobą uczniowie po ukończeniu szkoły ponadpodstawowej?

HIPOTEZA 1. Celem większości badanych uczniów ze wszystkich typów szkół ponadpodstawowych jest podjęcie pracy, która umożliwia uzyskanie wysokiego wynagrodzenia.

Nie sprawdziły się przewidywania zespołu badawczego, że uczniowie będą formułowali własne cele przede wszystkim w odniesieniu do chęci wykonywania pracy umożliwiającej wysokie zarobki. Z drugiej strony w pytaniu o wartości w karierze zawodowej najwięcej badanych uczniów ze wszystkich typów szkół ponadpodstawowych (57,5%) określiło, że chce, aby praca umożliwiła im przede wszystkim uzyskanie wysokiego wynagrodzenia.

Na podstawie analizy i podsumowania zebranych wypowiedzi uczniów wyodrębniono sześć typów celów edukacyjno-zawodowych. Najwięcej badanych opisuje, że ich głównym celem edukacyjno-zawodowym jest podjęcie aktywności zawodowej (43,3%). Drugim najczęściej artykułowanym celem edukacyjno-zawodowym jest uzyskanie kwalifikacji w zawodzie (18,4%). Trzeci typ celu jaki formułowali osoby biorące udział w badaniu, zaklasyfikowano jako założenie własnej działalności gospodarczej (15%). Część uczniów określa dalszą edukację jako swój cel edukacyjno-zawodowy (14,4%). Ostatnim typem celu edukacyjno-zawodowego jest spełnienie, utożsamiane z osiągnięciem satysfakcjonującej pracy, rozwojem zainteresowań, zdobywaniem doświadczeń (4,7%). Zaledwie 4,2% respondentów odpowiedziało, że nie ma celu, z czego 1,2% uczniów nie udzieliło odpowiedzi na pytanie o cel edukacyjno-zawodowy.

Jeżeli chodzi o szczegółowe charakterystyki planów edukacyjno-zawodowych, uczniowie szkół ponadpodstawowych chcą zrealizować swoje cele głównie w średnio i długoterminowej perspektywie – 37,4% badanych planuje to uczynić w ciągu 3-5 lat, a prawie co czwarty ankietowany (24,8%) powyżej 5 lat. Zdecydowana większość osób badanych (75,7%) chce pracować w przedsiębiorstwach, a ponad jedna trzecia (36,8%) myśli o założeniu własnej działalności gospodarczej. Najmniejsze zainteresowanie wzbudza zatrudnienie w organizacji pozarządowej (5,6%). Najbardziej pożądaną formą zatrudnienia jest umowa o pracę (57,8%). Uwagę zwraca różnica jaką zaobserwowano między uczniami techników oraz szkół branżowych I stopnia w odpowiedziach na pytanie o to, czy chcą wykonywać zawód zgodny ze swoim wykształceniem. Uczniowie techników opowiadają się za tym w większości (60,6%), natomiast młodzież ze szkół branżowych I stopnia chce pracować w wyuczonym zawodzie w mniejszości (44,8%).

Biorąc pod uwagę kwestie migracyjne, zdecydowana większość respondentów (68,9%) planuje pozostać na terenie aglomeracji poznańskiej. Nieco częściej niż kobiety (67,7%) pozostaniem w mieście lub gminach powiatu poznańskiego są zainteresowani mężczyźni (70%). Największą chęć dalszego zamieszkiwania aglomeracji wykazują uczniowie szkół branżowych I stopnia (77,2%) oraz techników (76,4%), a mniejszą uczniowie liceów ogólnokształcących (61,8%).

PROBLEM 2. Podejmowanie jakich działań służących osiągnięciu określonych przez siebie celów edukacyjno-zawodowych deklarują uczniowie szkół ponadpodstawowych?

HIPOTEZA 2. Badani uczniowie ze wszystkich typów szkół ponadpodstawowych twierdzą, że nie podejmują działań służących osiągnięciu określonych przez siebie celów edukacyjno-zawodowych wykraczających poza formalną edukację.

Z analizy danych wynika, że choć edukacja formalna jest przez niektórych uczniów ujmowana jako ich cel edukacyjno-zawodowy (14,4%), to przez większość jest postrzegana jako główny rodzaj działań służących realizacji celów edukacyjno-zawodowych. 74,9% badanych twierdzi, że chce się dalej uczyć. Zaobserwowano również wysokie prawdopodobieństwo zależności statystycznej między chęcią dalszego kształcenia a płcią oraz typem szkoły. Kobiety są wyraźnie bardziej zdecydowane na taki krok (85,6%) niż mężczyźni (65,8%). Kontynuacją nauki zainteresowani są prawie wszyscy uczniowie liceów ogólnokształcących (90,7%), większość osób uczęszczających do techników (63,1%) oraz połowa badanych uczniów szkół branżowych I stopnia (49,4%).

Prawie wszyscy uczniowie techników (94,2%) i szkół branżowych I stopnia (92,9%) chcą przystąpić do egzaminów zawodowych. Mało który uczeń liceum i technikum nie chce zdawać egzaminów maturalnych – zamiar ich zdania wykazało łącznie 98,1% uczniów (99,4% osób uczęszczających do liceów ogólnokształcących i 95,5% uczniów techników).

Wbrew przewidywaniom ankietowani podejmują rozmaite działania wykraczające poza edukację formalną, aby zrealizować swoje zamierzenia. Uczniowie szkół ponadpodstawowych decydują się w znacznej części na korzystanie z korepetycji (45,5%) oraz czytanie książek lub treści zamieszczonych w Internecie (44,3%). Co ciekawe żaden uczeń nie wskazał, że przegląda oferty pracy. Bardzo niskie zainteresowanie respondentów dotyczy również rozwijania własnych kompetencji poprzez uczestnictwo w wolontariacie (2,6%).

Pomimo podejmowanych starań, uczniowie szkół ponadpodstawowych dostrzegają trudności, które pojawiają się na ich drodze do zrealizowania celów. Najbardziej obawiają się niepowodzeń szkolnych i egzaminacyjnych (53% badanych). Niepokój uczniów wzbudza także duża liczba kandydatów na wybrany przez nich kierunek kształcenia (43,6%). Prawie co czwarty badany (24,5%) dostrzega wysoką konkurencyjność na rynku pracy. Warto zauważyć, że badani młodzi ludzie są gotowi do zmiany planów, jeżeli wcześniejsze cele okażą się niemożliwe do osiągnięcia. Taką postawę wykazuje prawie połowa z nich – 46,9%. Z kolei

15,3% deklaruje, że na wypadek zaistnienia takiej sytuacji przewidują realizację alternatywnego celu.

PROBLEM 3. Dysponowanie jakimi zasobami niezbędnymi do realizacji celów edukacyjno-zawodowych (osobistymi, edukacyjnymi, społecznymi, finansowymi, informacyjnymi) deklarują uczniowie szkół ponadpodstawowych?

HIPOTEZA 3. Badani uczniowie ze wszystkich typów szkół ponadpodstawowych wyrażają przekonanie, że dysponują głównie zasobami edukacyjnymi – wiedzą dotyczącą wykształcenia i kwalifikacji niezbędnych do zatrudnienia w wybranym miejscu pracy.

W odniesieniu do zasobów edukacyjnych przeprowadzone badanie umożliwiło potwierdzenie przypuszczenia, że uczniowie ze wszystkich typów szkół są przekonani, iż dysponują wiedzą dotyczącą wykształcenia i kwalifikacji niezbędną do zatrudnienia w wybranym miejscu pracy. Świadczy o tym opinia 61% ankietowanych uczniów.

Dodatkowo z uzyskanych danych wynika, że 69,9% osób badanych postrzega wiedzę i umiejętności nabyte poza szkołą jako pomocne w realizacji celów edukacyjno-zawodowych. Takiego zdania są częściej mężczyźni (72,6%) niż kobiety (66,9%). Okazuje się, że wiedza i umiejętności uzyskane poza szkołą są najistotniejsze dla respondentów z liceów ogólnokształcących (73,3%) oraz branżowych szkół I stopnia (70%), a jako nieco mniej ważne są postrzegane przez osoby uczęszczające do techników (63,6%). Jednocześnie tylko co piąty badany uczeń (20,5%) uznaje za przydatne wiedzę i umiejętności, które uzyskuje w toku szkolnego kształcenia. Takiego zdania najczęściej są uczniowie branżowych szkół I stopnia (24,2%), a rzadziej osoby kształcące się w technikach (21,2%) i liceach ogólnokształcących (18,7%). Kobiety (22,8%) nieco częściej wskazują na ich użyteczność niż mężczyźni (18,7%).

Zasoby osobiste uczniów stanowią m.in. dostrzegane przez nich własne mocne strony. Uczniowie szkół ponadpodstawowych najczęściej uważają, że cechuje ich komunikatywność (59,4%) oraz pracowitość (40,2%). Uczniowie mają trudności ze wskazaniem własnych mocnych stron. Świadczy o tym to, że inne cechy z kafeterii są rzadko wybrane. Żaden respondent nie określa siebie mianem osoby wytrwałej.

Podobnie trudno było badanym uczniom dokonać wyboru wartości, jakie mają dla nich znaczenie w karierze edukacyjno-zawodowej. Badanie zrealizowane we wszystkich typach szkół potwierdza, że najważniejszą wartością dla uczniów jest możliwość uzyskania wysokiego wynagrodzenia w przyszłym miejscu pracy. Takiego zdania jest 57,5% osób ankietowanych. W tym przypadku potwierdzono wysokie prawdopodobieństwo istnienia zależności między wyobrażeniem przyszłej pracy a typem szkoły, do której uczęszczali w chwili badania ankietowani. Okazuje się, że najbardziej nastawieni na uzyskiwanie wysokiego wynagrodzenia są uczniowie techników (63,9%). Mniej istotne jest to dla uczniów branżowych szkół I stopnia (56,2%) i liceów ogólnokształcących (54,4%).

Głównym zasobem społecznym badanych uczniów w realizacji celów edukacyjno-zawodowych jest wsparcie najbliższej rodziny. Uczniowie ze wszystkich typów szkół twierdzą, że najczęściej wspiera ich matka (64,6%) lub ojciec (50,9%). Badani są natomiast zawiedzeni stopniem wsparcia udzielanego im przez nauczycieli szkoły ponadpodstawowej – 59,5% uznało je za niskie lub bardzo niskie. Z kolei prawie co czwarta osoba badana (23,2%) uznaje, że nie jest wspierana w żaden sposób przez swoich nauczycieli.

Jeżeli chodzi o zasoby finansowe, badani uczniowie ze wszystkich typów szkół twierdzą, że w realizacji własnych celów edukacyjno-zawodowych korzystają ze wsparcia finansowego rodziców. Potwierdzają to deklaracje zdecydowanej większości osób ankietowanych (73,6%). Częściej z tego typu wsparcia korzystają kobiety (78,9%) niż mężczyźni (68,8%). Wsparcie finansowe od rodziców/opiekunów jest szczególnie ważne dla uczniów liceów ogólnokształcących (82,2%) i techników (71,2%). Warto zauważyć, że osoby uczęszczające do branżowych szkół I stopnia znacząco rzadziej wskazują wsparcie rodziców w ankiecie (52,9%). Przy czym mniejszość badanych uznaje zasoby finansowe pozostające w ich dyspozycji za wystarczające (38%).

PROBLEM 4. Jakie motywacje uczniowie szkół ponadpodstawowych przypisują własnym wyborom celów edukacyjno-zawodowych?

HIPOTEZA 4. Badani uczniowie ze wszystkich typów szkół ponadpodstawowych twierdzą, że motywacją do realizacji ich celów edukacyjno-zawodowych jest urzeczywistnienie własnych marzeń.

Oprócz powyższych kontekstów, aspekt finansowy jest uznawany przez większość badanych uczniów za istotny, również w przypadku, gdy wskazują oni motywacje, jakimi kierowali się wybierając swój cel edukacyjno-zawodowy. Motywacją dla badanych uczniów ze wszystkich typów szkół jest możliwość zarobienia pieniędzy na swoje potrzeby (81,1%). Co ciekawe, zgodnie z przewidywaniami zespołu badawczego często główną motywacją uczniów jest również chęć realizacji własnych marzeń (73,4%).

PROBLEM 5. Czego oczekują uczniowie szkół ponadpodstawowych od nauczycieli w obszarze planowania dalszej ścieżki edukacyjno-zawodowej?

HIPOTEZA 5. Badani uczniowie ze wszystkich typów szkół ponadpodstawowych oczekują od nauczycieli praktycznych informacji o możliwych kierunkach i sposobach kształcenia.

Przeprowadzone analizy wykazują, że uczniowie mają zróżnicowane oczekiwania względem nauczycieli. Badanie potwierdziło, że uczniowie ze wszystkich typów szkół oczekują od nauczycieli przede wszystkim praktycznych informacji o możliwych kierunkach i sposobach kształcenia (54,9%). Ponadto badani uczniowie chcą być motywowani przez nauczycieli do rozpoznawania własnego potencjału (46,8%), a także liczą na otrzymywanie od nich praktycznych informacji o rynku pracy i sposobach poszukiwania pracy (46,6%). Znaczna ich część (39,6%) oczekuje wsparcia w realizacji planu edukacyjno-zawodowego.

PROBLEM 6. W jakim zakresie wiedza nauczycieli na temat planów edukacyjno-zawodowych uczniów szkół ponadpodstawowych jest zgodna z tym, co zamierza młodzież?

HIPOTEZA 6. Wiedza nauczycieli szkół ponadpodstawowych na temat planów edukacyjno-zawodowych uczniów jest częściowo zgodna z tym, co zamierza młodzież.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że wiedza nauczycieli na temat planów edukacyjno-zawodowych uczniów jest po części zgodna z tym, co zamierza młodzież. Nauczyciele na ogół nie przywołują szczegółów planów edukacyjno-zawodowych swoich wychowanków w ankiecie. Najlepiej znają plany uczniów dotyczące kontynuacji nauki, koncentrują się w swoich wypowiedziach na tym, czy wybrany kierunek jest zgodny z profilem klasy lub zawodem wyuczonym i zainteresowaniami uczniów. Język stosowany w odpowiedziach nauczycieli na pytania otwarte wskazuje, że na ogół dystansują się oni wobec swoich uczniów oraz ich planów. Natomiast arkusze obserwacji dostarczają informacji na temat dostrzeżonego przez ankieterów zainteresowania, jakie nauczyciele okazywali uczniom w trakcie badania, zachęcając wychowanków do dzielenia się swoimi planami, zwłaszcza w szkołach funkcjonujących w mniejszych ośrodkach.

PROBLEM 7. Jaka rola nauczycieli ujawnia się na podstawie ich deklaracji dotyczących działań w obszarze planowania dalszej ścieżki edukacyjno-zawodowej przez uczniów szkół ponadpodstawowych?

HIPOTEZA 7. Z deklaracji nauczycieli szkół ponadpodstawowych aglomeracji poznańskiej dotyczących działań w obszarze planowania dalszej ścieżki edukacyjno-zawodowej ich uczniów wynika, że najczęściej przyjmują oni rolę informatora.

Analizy zgromadzonych danych umożliwiły wyszczególnienie i nazwanie kilku typów ról, jakie nauczyciele badanych szkół pełnią wobec swoich uczniów w obszarze planowania dalszej ścieżki edukacyjno-zawodowej. Na podstawie wypowiedzi nauczycieli dotyczących działań zrealizowanych w tym zakresie stwierdzono, że najczęściej przyjmują oni rolę realizatora (57,7% badanych nauczycieli) i organizatora (55,1%), rzadziej natomiast rolę informatora (23,1%) i motywatora (11,5%). Role nauczyciela są typowe dla rodzaju szkoły. Rolą najczęściej pełnioną przez badanych nauczycieli z branżowych szkół I stopnia jest realizator, nauczyciele z techników najczęściej podejmują role organizatora i realizatora, a nauczyciele liceów rolę organizatora.

Na podstawie wniosków zespół analityków rekomenduje podjęcie następujących działań:

- **Weryfikacja realizacji WSDZ i wyciągnięcie konsekwencji z poczynionych ustaleń.**

Osoby odpowiedzialne: dyrektorzy szkół, koordynatorzy WSDZ.

Uzasadnienie: badani wskazali, że najrzadziej otrzymują wsparcie w zakresie realizacji celów edukacyjno-zawodowych w środowisku szkolnym. Lubianego nauczyciela wskazało zaledwie 3,3% badanych, wychowawcę klasy 1,7%, doradcy zawodowego nie wskazał nikt. Ponad połowa badanych (59,5%) ocenia poziom wsparcia uzyskiwanego od nauczycieli jako niski i bardzo niski. Jako średnie ocenia je 29,1% uczniów. O wysokim i bardzo wysokim poziomie mówi 11,3% badanych. Uzyskiwane wsparcie jest oceniane jako średnie wyraźnie częściej przez chłopców niż przez dziewczęta, przez uczniów technikum oraz branżowych szkół I stopnia częściej niż przez uczniów liceum, a przez uczniów szkół powiatu częściej niż przez osoby uczące się na terenie miasta. Uczniowie szkół ponadpodstawowych oczekują zintensyfikowania pracy doradczej i bezpośrednio wskazują na obszary szczególnie dla siebie istotne w jej programie. Z danych wynika, że 54,9% badanych oczekuje wzmocnienia przekazu wiedzy o dalszych kierunkach i sposobach kształcenia, 46,6% chce otrzymywać więcej praktycznych informacji o rynku pracy i sposobach poszukiwania pracy, 46,8% oczekuje wzmocnienia funkcji motywacyjnej w samopoznaniu, natomiast 39,6% pragnie więcej wsparcia w realizacji planu edukacyjno-zawodowego. Warto rozważyć przeprowadzenie pogłębionego badania przyczyn postrzegania przez uczniów braku wsparcia przez nauczycieli w formułowaniu przez nich planów kariery. Warto pod tym kątem szczegółowo przeanalizować zapisy „Standardów doradztwa zawodowego dla techników i szkół branżowych I stopnia” oraz WSDZ, a także podczas zajęć grupowych zachęcić uczniów do samodzielnego wypełnienia IPK.

- **Zaangażowanie większej liczby nauczycieli we współpracę z koordynatorem Wewnętrzny Szkolnego Systemu Doradztwa Zawodowego (WSDZ) i szkolnymi specjalistami (pedagog, psycholog, doradca zawodowy) w realizację WSDZ. Dostarczenie nauczycielom scenariuszy zajęć w obszarze doradztwa zawodowego oraz informacji dotyczących: możliwości edukacyjnych w Polsce i za granicą, rynku pracy, procesu zatrudnienia, rozmów kwalifikacyjnych itp. Rozwijanie efektywnej współpracy nauczycieli z pracodawcami i specjalistami badającymi potrzeby rynku pracy (w tym przedstawicielami PSZ, uczelni wyższych, instytutów badawczych, firm komercyjnych itp.).**

Osoby odpowiedzialne: organizatorzy pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkołach i realizatorzy WSDZ, doradcy zawodowi z CDZdM.

Uzasadnienie: większość nauczycieli (60,3%) decyduje się na podejmowanie współpracy ze szkolnymi specjalistami w obszarze doradztwa zawodowego. Warto przypomnieć, że w realizację programu profilaktyczno-wychowawczego oraz WSDZ są zaangażowani wszyscy nauczyciele: specjaliści jak i przedmiotowcy. Tymczasem prawie połowa badanych nauczycieli (49,3%) twierdzi, że ma niewystarczającą wiedzę na temat rynku pracy, a 34,7% przyznaje, że nie ma rozeznania w zakresie dalszych możliwości kształcenia. Respondenci wykazują zainteresowanie zwłaszcza dostępem do materiałów edukacyjnych na temat rynku pracy (52%), scenariuszy zajęć w obszarze doradztwa zawodowego (46,7%) oraz pośrednictwem w kontaktach z pracodawcami (49,3%).

- **Budowanie pozytywnej relacji z uczniami, opartej na wzajemnym porozumieniu oraz stosowaniu w komunikacji języka zrozumiałego dla wszystkich, zmniejszanie dystansu (zbliżanie się do uczniów), tworzenie przyjaznej atmosfery i budowanie wzajemnego zaufania podczas wycieczek edukacyjno-integracyjnych, wyjść rekreacyjnych, a także bycie partnerem do rozmowy.**

Osoby odpowiedzialne: wszyscy nauczyciele.

Uzasadnienie: uwaga nauczyciela jest najważniejszym czynnikiem decydującym o dobrym kontakcie z uczniem. Niezależnie od tego jakiego przedmiotu naucza dana osoba, nawiązywanie bezpośredniej relacji z wychowankami i dzielenie się własnymi doświadczeniami życiowymi, okazują się kluczowe, by zaskarbić sympatię i uwagę drugiej strony. W arkuszach obserwacji ankieterzy opisują wprost, że uczniowie szkół ponadpodstawowych szukają kontaktu i stawiają pytania, ale takie zachowanie nie zawsze spotyka z odpowiedzią ze strony nauczyciela (który zbywa, udziela odpowiedzi lakonicznych, koncentruje się na wypełnianiu formalnych wymagań obowiązujących w szkole).

Na podstawie analiz można stwierdzić, że dobre efekty przynosi stosowanie przez nauczyciela języka wzmacniającego i podkreślającego atuty uczniów, ciepłego i zapraszającego do współpracy, języka uwagi, partnerstwa, zrozumienia i wsparcia, eksponującego zainteresowanie życiem osobistym uczniów i nimi jako osobami. Ważne jest również to, aby nauczyciele zwracali się do uczniów, mówili i pisali o nich w pierwszej osobie, np. odwołując się do wspólnych działań z zastosowaniem formy „my zrobiliśmy”, „nasze działania” itp. Wspomaga to budowanie więzi z uczniami i wspólnoty w społeczności szkolnej. Analiza danych z arkuszy obserwacji wykazuje, że opisywanie swoich uczniów jako „oni” zwiększa dystans między nauczycielami a uczniami, utrudnia wypracowanie porozumienia i wspólnego języka.

- **Podejmowanie przez nauczycieli rozmów o tematyce związanej z planami uczniów na przyszłość, poszukiwaniem pracy i dorosłym życiem, szczególnie podczas lekcji wychowawczych. Istotne jest także przygotowanie uczniów, np. poprzez częstsze dzielenie się własnym doświadczeniem, do wejścia na rynek pracy i samodzielnego funkcjonowania w Polsce lub za granicą. Promowanie w szkołach realizacji takiej formy doradztwa zawodowego, w ramach której każdy nauczyciel prowadzi zwyczajne, codzienne, otwarte rozmowy z uczniami na tematy dotyczące rynku pracy na podstawie własnych doświadczeń i przemyśleń.**

Osoby odpowiedzialne: wszyscy nauczyciele, doradcy zawodowi z CDZdM.

Uzasadnienie: niestety wśród badanych są też i tacy nauczyciele, którzy nie znają planów swoich uczniów. Odpowiedzialnością za ten fakt obarczają młodzież. Wypowiedzi ankietowanych sugerują, że przyjęli oni postawę dystansującą wobec problemów swoich wychowanków. Dodatkowo z analiz ankiet uczniów wynika, że nauczyciele nie podejmują z nimi rozmów o planach i celach na przyszłość. Nauczyciele deklarują, że rozmawiają z uczniami, ale być może w za małym stopniu jest to odczuwane przez młodzież.

Na podstawie rozmów prowadzonych w trakcie badania między ankieterami a nauczycielami można wnioskować, że nauczyciele postrzegają doradztwo zawodowe jako profesjonalną działalność, która jest powinnością doradcy zawodowego. Rzadko dostrzegają swoją rolę we wspieraniu uczniów w planowaniu oraz realizacji kolejnych kroków kariery edukacyjno-zawodowej. Mają przekonanie, że brakuje im specjalistycznych kwalifikacji.

Doradztwo kariery w wykonaniu nauczycieli przedmiotowych nie tyle powinno być realizowane dodatkowo, co raczej odbywać się w trakcie codziennych, spontanicznych rozmów przy różnych okazjach. Wówczas każdy nauczyciel może się sprawdzić w roli mentora w takim zakresie, na jaki pozwalają mu jego własne doświadczenia życiowe i zawodowe oraz znane doświadczenia innych osób w kontaktach z rynkiem pracy, instytucjami i pracodawcami. Takie podejście badacze zaobserwowali w niektórych klasach, w których nauczyciele wykorzystywali badanie jako okazję do podjęcia dyskusji o perspektywach edukacyjno-zawodowych, uwarunkowaniach rynku pracy. Angażowali w to również obecnych na miejscu badaczy i prosząc ich o podzielenie się specjalistyczną wiedzą.

- **Uwzględnienie w programie profilaktyczno-wychowawczym zagadnień dotyczących rozwoju: 1) motywacji wewnętrznej pozwalającej na czerpanie satysfakcji i przyjemności z realizowanych przedsięwzięć prowadzących do**

osiągnięcia celu; 2) mocnych stron uczniów takich jak: wytrwałość, zdecydowanie, odwaga.

Osoby odpowiedzialne: wszyscy nauczyciele.

Uzasadnienie: uczniowie szkół ponadpodstawowych sporadycznie określają spełnienie życiowe jako swój cel edukacyjno-zawodowy. Odpowiedzi wskazują, że spełnienie utożsamiają oni z poczuciem satysfakcji z wykonywanej pracy, zdobywaniem doświadczeń i rozwojem. W większości przypadków badani opisują swoje cele w sposób pragmatyczny, odnosząc się głównie do ukończenia kolejnych szczebli kształcenia. Wśród swoich mocnych stron ułatwiających im realizację celów wskazują: komunikatywność (59,4%) oraz pracowitość (40%) i nieco rzadziej na umiejętność rozwiązywania problemów (27,6%). Rzadko opisują siebie jako osoby zdecydowane (12,6%) i odważne (10,9%). Ponadto nikt nie określa siebie mianem osoby wytrwałej.

- **Wzmacnianie u uczniów umiejętności planowania i rozumienia planu edukacyjno-zawodowego jako procesu. Opracowanie projektu WSDZ dla LO.**

Osoby odpowiedzialne: wszyscy nauczyciele, doradcy zawodowi z CDZdM ds. uczniów szkół ponadpodstawowych.

Uzasadnienie: odpowiedzi badanych uczniów wskazują, że młodzież nie postrzega planu edukacyjno-zawodowego w kategoriach całozyciowego procesu. Osoby badane, zwłaszcza licealiści, koncentrują się na kolejnych osiągnięciach edukacyjnych. Wyniki badania świadczą o tym, uczniowie liceum przygotowują się do zdania matury, a sprawę podjęcia pracy i zabezpieczenia własnego bytu materialnego odsuwając na dalszy plan.

- **Zaktywizowanie rodziców w opracowywanie i realizowanie programu wychowawczo-profilaktycznego szkół i WSDZ. Podjęcie efektywnej współpracy z rodzicami, aby za ich pośrednictwem udzielać informacji o możliwościach edukacyjnych i rynku pracy, wskazówek w jaki sposób wybierać cele edukacyjno-zawodowe, w jaki sposób rozmawiać z dziećmi o ich przyszłości bez narzucania im swojej własnej wizji.**

Osoby odpowiedzialne: organizatorzy pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkołach i realizatorzy WSDZ.

Uzasadnienie: uczniowie szkół ponadpodstawowych deklarują, że wspierają ich przede wszystkim rodzice. Grono pedagogiczne borykające się z dużą liczbą zajęć i ograniczonymi zasobami czasowymi, często nie jest w stanie przeprowadzić indywidualnych rozmów doradczych z każdym uczniem.

- **Wzmocnienie elementu zawodoznawczego w programach kształcenia i WSDZ realizowanych we wszystkich typach szkół, zwłaszcza w liceach ogólnokształcących.**

Osoby odpowiedzialne: osoby zarządzające edukacją, koordynatorzy WSDZ, rodzice i opiekunowie prawni uczniów.

Uzasadnienie: najwięcej uczniów (65,9%) deklaruje wiedzę i umiejętności, które należy mieć, aby móc pracować w wybranym miejscu. Nieco mniej uczniów (61%) twierdzi, że zdaje sobie sprawę z niezbędnych kwalifikacji, a jeszcze mniej z przyszłych zadań wykonywanych w wybranym miejscu pracy (45,7%). Z danych wynika, że 17,1% ankietowanych przyznaje natomiast, że nie ma żadnej wiedzy na temat swojego przyszłego miejsca pracy. Uczniowie liceum ogólnokształcącego najczęściej deklarują zupełny brak wiedzy w tym zakresie. Wsparciem mogą być rodzice, którzy jako przedstawiciele różnych zawodów mogą wspomóc młodzież wszystkich typów szkół poprzez prowadzenie spotkań z uczniami na temat wykonywanych przez nich profesji lub przejąć rolę pośrednika w organizowaniu wycieczek zawodoznawczych.

- **Uświadomienie młodzieży oczekiwań pracodawców od kandydatów do pracy oraz motywowanie uczniów do uzyskiwania dodatkowych formalnych potwierdzeń umiejętności zawodowych.**

Osoby odpowiedzialne: wszyscy nauczyciele, a zwłaszcza nauczyciele przedmiotów zawodowych, pracodawcy, u których jest realizowana praktyczna nauka zawodu.

Uzasadnienie: uczniowie szkół ponadpodstawowych deklarują, że mają wiedzę na temat potrzebnych kwalifikacji, a równocześnie nie przywiązują wagi do dodatkowych świadectw, dyplomów, certyfikatów. Tylko 2,8% uczniów wskazuje na świadectwa i dyplomy uzyskane poza szkołą i 6,8% badanych na te, które uzyskują w szkole.

- **Potrzeba uelastyczenia oferty edukacyjnej poprzez wzbogacanie jej treściami dodatkowymi dopasowanymi do deklarowanych potrzeb młodzieży.**

Osoby odpowiedzialne: osoby zarządzające edukacją w mieście i powiecie.

Uzasadnienie: ponad połowa badanych (69,9%) wyraża opinię, że w osiągnięciu założonych celów edukacyjno-zawodowych pomagają im wiedza i umiejętności, które mają możliwość nabyć poza systemem edukacji szkolnej. Z kolei dla 20,5% badanych ważne są kompetencje nabywane w toku edukacji formalnej.

- **Wsparcie uczniów w podejmowanych przez nich działaniach zmierzających do osiągnięcia celów edukacyjno-zawodowych poprzez:**

- zorganizowanie dodatkowych godzin lekcyjnych z przedmiotów, z których uczniowie szkół ponadpodstawowych korzystają z korepetycji (45,5% badanych korzysta z korepetycji);
- przygotowanie zaktualizowanej bazy publikacji tradycyjnych i elektronicznych poświęconych zawodoznawstwu i udostępnianie ich za pośrednictwem wybranych systemów ICT (od szkolnej strony www, przez platformy komunikacji i współpracy zdalnej wykorzystywane w szkole) (44,3% badanych deklaruje, że czyta dodatkowe książki/treści fachowe w Internecie);
- organizowanie spotkań lub wycieczek zawodoznawczych dopasowanych do profilu kształcenia bądź wcześniej zdiagnozowanych potrzeb i zainteresowań uczniów (39,2% badanych uczniów deklaruje, że rozmawia z osobami, które zakończyły edukację w tym obszarze oraz 24,8% badanych deklaruje, że rozmawia z osobami wykonującymi interesujący zawód);
- przygotowanie aktualizowanej bazy publikacji tradycyjnych i elektronicznych poświęconych ofercie edukacyjnej i udostępnianie ich za pośrednictwem wybranych systemów ICT (od szkolnej strony www, przez platformy komunikacji i współpracy zdalnej wykorzystywane w szkole) (29,7% badanych deklaruje, że pozyskuje informacje o ofercie edukacyjnej wybranej placówki). Niektórzy badani uczniowie szkół ponadpodstawowych postrzegają deficyt zasobów informacyjnych jako potencjalną przeszkodę w realizacji planu. Warto, aby nauczyciele podjęli działania wspierające młodzież zainteresowaną kontynuowaniem nauki w pozyskaniu odpowiednich informacji o ofercie edukacyjnej oraz o rynku pracy.

Osoby odpowiedzialne: dyrektorzy szkół, koordynatorzy WSDZ, nauczyciele-wychowawcy, nauczyciele-bibliotekarze.

- **Przygotowanie oferty doradczej dostosowanej do potrzeb uczniów, którzy znaleźli się w klasie nie pierwszego naboru.**

Osoby odpowiedzialne: koordynatorzy WSDZ, nauczyciele-wychowawcy, nauczyciele przedmiotów zawodowych.

Uzasadnienie: jedna trzecia badanych nauczycieli wskazuje, iż nie wie ilu uczniów klasy, w której są wychowawcami, znalazło się w niej nie z pierwszego wyboru (inna szkoła, inny profil, inny zawód wyuczany). Zatem zaleca się nauczycielom skrupulatne diagnozowanie potrzeb uczniów, poznawanie priorytetów i motywacji ich wyborów życiowych oraz ciągłe monitorowanie zmienności celów i planów edukacyjno-zawodowych młodzieży.

- **Dostarczenie zewnętrznych i wewnętrznych szkoleń dla nauczycieli na temat wspierania i motywowania uczniów szkół ponadpodstawowych.**

Osoby odpowiedzialne: dyrektorzy szkół, doradcy zawodowi, koordynatorzy WSDZ.

Uzasadnienie: jedna trzecia nauczycieli (34,7%) twierdzi, że brakuje im umiejętności wspierania uczniów w rozwiązywaniu ich problemów emocjonalnych. Co trzeciemu badanemu brakuje umiejętności motywowania wychowanków do poznawania siebie. Potwierdzeniem są także wyniki analizy jakościowej – stwierdzono, że tylko 11,5% ogółu nauczycieli przyjmuje rolę motywatora.

- **Umożliwienie młodzieży ze szkół branżowych I stopnia podjęcie dalszego kształcenia oraz uzyskanie tytułu technika i zdania matury.**

Osoby odpowiedzialne: władze miasta i powiatu, szkoły branżowe I i II stopnia.

Uzasadnienie: lęk i obawę towarzyszące uczniom w myśleniu o przyszłości przypuszczalnie tłumaczyć można faktem, że część uczniów szkół branżowych I stopnia planuje kontynuację kształcenia. Wyniki badania pokazują, że najpopularniejsze miejsca dalszej nauki to szkoły branżowe II stopnia (52,8%), liceum dla dorosłych (32,8%) oraz KKZ (5,7%). Nieuruchomienie oddziałów w branżowych szkołach II stopnia i kwalifikacyjnych kursów zawodowych z uwagi na zbyt małą liczbę chętnych (do uruchomienia kursów KKZ lub klas w branżowych szkołach II stopnia wymagane jest min. 20 osób) oraz różnice w podstawach programowych pomiędzy absolwentami gimnazjów i szkół podstawowych, powoduje, że potrzeby edukacyjne tej grupy młodzieży nie są zaspokajane i ich plany nie mogą być zrealizowane. Warto, aby szkoły branżowe I stopnia rozważyły przeprowadzenie szczegółowego badania potrzeb uczniów odnośnie kontynuacji nauki w branżowej szkole II stopnia.

- **Uruchomienie programów stypendialnych dla uczniów ponadpodstawowych.**

Osoby odpowiedzialne: władze miasta i powiatu, dyrekcja szkół ponadpodstawowych.

Uzasadnienie: uruchomienie programów stypendialnych dla uczniów umożliwi zmniejszenie wagi doraźnych potrzeb i pozwoli uczniom szkół ponadpodstawowych planować swoją przyszłość. Zarabianie pieniędzy na własne potrzeby jest najczęstszym powodem motywującym wybór celu edukacyjno-zawodowego (81,1% wskazań). Osoby badane różnie oceniają wysokość zasobów finansowych, którymi dysponują: 38% badanych uznaje je za wystarczające, a co piąty respondent jest przeciwnego zdania. Jednocześnie 42,1% uczniów nie jest w stanie ocenić na ile ich zasoby finansowe są odpowiednie, aby możliwa była realizacja ich planów edukacyjno-zawodowych. Ponadto warto zwrócić uwagę, że 18,3% badanych wskazuje niewystarczające środki jako przeszkodę w realizacji

celu: częściej uczniowie ze szkół branżowych (23,6%) niż uczniowie techników (18,4%) i liceum (16,4%).

- **Tworzenie programów wsparcia dla młodych przedsiębiorców-absolwentów szkół ponadpodstawowych.**

Osoby odpowiedzialne: władze miasta i powiatu, dyrekcja szkół ponadpodstawowych.

Uzasadnienie: ponad jedna trzecia uczniów (36,8%) deklaruje zamiar otworzenia własnej działalności gospodarczej. Warto, aby władze miasta zorganizowały programy wsparcia dla absolwentów szkół ponadpodstawowych. Ponadto wydaje się istotne zainteresowanie młodzieży pracą w trzecim sektorze. W organizacji pozarządowej chce pracować tylko 5,6% badanych. Wskazane jest, aby władze miasta przeprowadziły kampanię informacyjną prezentującą organizacje pozarządowe jako pracodawców oraz promowały zakładanie tego typu podmiotów.

- **Realizacja badania jakościowego (np. wywiady) z udziałem wybranych nauczycieli w kategoriach rozpoznania oraz propagowania dobrych praktyk w lokalnej edukacji.**

Osoby odpowiedzialne: zespół Obserwatorium Gospodarki i Rynku Pracy Aglomeracji Poznańskiej (OGiRPAP).

Uzasadnienie: w arkuszach obserwacji opisano wielu nauczycieli wyróżniających się postawami proaktywnymi, empatycznymi, mobilizującymi uczniów do zastanowienia nad własną przyszłością, odważnego zadawania pytań i prowadzenia budującej dyskusji. Warto poznać te osoby bliżej i poprzez szczegółowe opisanie ich działalności zainspirować innych nauczycieli do wcielania dobrych praktyk w życie.

BIBLIOGRAFIA

- Bielecka-Prus, J. (2007). *Basila Bernsteina typologia dyskursów organizacyjnych w instytucjach edukacyjnych: kod kolekcji i integracji*, [w:] K. T. Konecki, P. Chomczyński (red.), *Zarządzanie organizacjami. Organizacja jako proces*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 252-265.
- Bobek, M. (2018). *Plany na przyszłość pracowników młodocianych kończących naukę w rzemieślniczej szkole zawodowej*, „Problemy Profesjologii”, 2, s. 121-133.
- Bulkowski, K., Grygiel, P., Humenny, G., Kłobuszewska, M., Sitek, M., Stasiowski, J., Żółtak, T. (2019). *Absolwenci szkół zawodowych z roku szkolnego 2016/2017. Raport z pierwszej rundy monitoringu losów edukacyjno-zawodowych absolwentów szkół zawodowych*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- Bulkowski, K., Grygiel, P., Humenny, G., Sitek, M., Stasiowski, J., Żółtak, T. (2019). *Monitorowanie Losów Edukacyjno-Zawodowych Absolwentów i Młodych Dorosłych – raport metodologiczny*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- CDZdM (2010). *Plany edukacyjne i zawodowe uczniów III klas poznańskich szkół gimnazjalnych – badania porównawcze*. Poznań: Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży.
- CDZdM (2011). *Plany edukacyjno-zawodowe uczniów III klas poznańskich techników*. Poznań: Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży.
- CDZdM (2020). *Potrzeby kadrowe przedsiębiorców aglomeracji poznańskiej na tle kierunków społeczno-gospodarczego rozwoju regionu – diagnoza, prognoza, monitoring*. Poznań: Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży. Dostępny w: https://www.cdzdm.pl/download_default/D778/potrzeby-kadrowe.html [dostęp: 17.08.2022].
- CDZdM (2021). *Potrzeby kadrowe przedsiębiorców aglomeracji poznańskiej na tle kierunków społeczno-gospodarczego rozwoju regionu. Diagnoza, prognoza, monitoring. Rekomendacje dla instytucji JST opracowane na podstawie analizy danych uzyskanych w trakcie zogniskowanych wywiadów grupowych*. Poznań: Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży. Dostępny w: https://www.cdzdm.pl/download_default/D878/rekomendacje-dla-instytucji-jst-potrzeby-kadrowe.html [dostęp: 27.05.2022].
- Cierieszko, A., Kęsek, N. (2019). *Jak wspierać uczniów ponadpodstawowych szkół zawodowych w projektowaniu rozwoju edukacyjno-zawodowego? Poradnik dla nauczyciela-doradcy zawodowego. Tom 2 – Doradztwo grupowe*. Radom: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB. <https://www.cdzdm.pl/PL-H420/materialy-dla-nauczycieli.html> [dostęp: 11.01.2022].

Dąbkowska, M. (2020). *Psychospołeczne konsekwencje pandemii koronawirusa (COVID-19) u dzieci i młodzieży – przegląd wybranych opracowań*, „Niepełnosprawność – Dyskursy Pedagogiki Specjalnej”, 39, s. 150–160. <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/niepelnosprawnosci/article/view/5738>.

Dąbrowska-Resiak, J. (2018). *Erasmus... i co dalej? Badanie losów edukacyjnych i zawodowych polskich studentów uczestniczących w projektach mobilności w programie Erasmus*. Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji.

Fauci A. S., Lane, H. C., Redfield R. R. (2020). *Covid-19 – Navigating the Uncharted*, *The New England Journal of Medicine*, 382: 1268–1269.

Frąszczak, B., Ksenycz, U., Woźny, R. (2019). *Jak zaplanować własny rozwój edukacyjno-zawodowy? Poradnik dla uczniów techników*. <https://www.cdzdm.pl/PL-H420/materialy-dla-nauczycieli.html> [dostęp: 11.01.2022].

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (2020). *Negatywne doświadczenia młodzieży w trakcie pandemii*. <https://fdds.pl/co-robimy/raporty-z-badan/2020/negatywne-doswiadczenia-mlodziezy-w-trakcie-pandemii-2020.html> [dostęp: 17.08.2022].

Kamieniecka, M. (2015). *Decyzje edukacyjno-zawodowe uczniów szkół gimnazjalnych. Raport podsumowujący*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Kickbusch I., Leung G. M., Bhutta Z. A., Matsoso M. P., Ihekweazu C., Abbasi K. (2020). *Covid-19: how a virus is turning the world upside down*, *British Medical Journal*, 369: 1336.

Kocur, J., Trendak, W. (2016). *Czynniki ryzyka samobójczych uzależnieniach behawioralnych*, „Suicydologia”, t. VIII, s. 51–55.

Komisja Europejska (2021). *Planować*. <http://data.europa.eu/esco/skill/e49f4158-9d4c-425d-bf32-dfe89b19840a> [dostęp: 20.12.2021].

Kucharski, A., Ligocka, M. (2012). *Maturzyści o motywach i źródłach poszukiwania informacji dotyczących studiów*, „Opuscula Sociologica”, 1(1), s. 45-57.

Kukla, D. (2016). *Doradztwo zawodowe jako wsparcie w kreowaniu sytuacji przyszłych absolwentów uczelni na rynku pracy*, [w:] E. Solaczyk-Ambrozik (red.), *Doradztwo zawodowe w perspektywie całościowego uczenia się*, Seria Psychologia i Pedagogika nr 233. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

Lenkiewicz, J. (1994). *Czym są „ukryte programy” szkoły?*, *Edukacja i Dialog*, 6. http://edukacjaidialog.pl/archiwum/1994,24/czerwiec,30/czym_sa_ukryte_programy_szkoly,104.html [dostęp: 31.08.2022].

Ludvigsson, J. F. (2020). *Systematic review of COVID-19 in children shows milder cases and a better prognosis than adults*, *Acta Paediatrica*, 109: 1088–1095.

- Pachocki, M. (2018). *Mobilność kluczem do kariery? Raport z badania losów uczestników zagranicznych staży i praktyk zawodowych*. Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji.
- Paszowska-Rogacz, A., Wojtowicz, E. (2012). *Doradztwo zawodowe w praktyce. Poradnik dla doradców zawodowych pracujących z wykorzystaniem narzędzia TalentGame*. Warszawa. <https://zasobyip2.ore.edu.pl/pl/publications/download/11189> [dostęp: 14.01.2022].
- Pańtak, A. (2000). *Uwarunkowania ukrytego programu szkoły*, „Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne”, 13, s. 101-114. https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Studia_Pedagogiczne_Problemy_Spoleczne_Edukacyjne_i_Artystyczne/Studia_Pedagogiczne_Problemy_Spoleczne_Edukacyjne_i_Artystyczne-r2000-t13/Studia_Pedagogiczne_Problemy_Spoleczne_Edukacyjne_i_Artystyczne-r2000-t13-s101-114/Studia_Pedagogiczne_Problemy_Spoleczne_Edukacyjne_i_Artystyczne-r2000-t13-s101-114.pdf [dostęp: 31.08.2022].
- Pauluk, D. (2013). *Pozaiideologiczne uwikłania. Ukryty program we współczesnej debacie edukacyjnej*, „Kultura i Edukacja”, 2 (95), s. 7-28.
- Pawlak, M., Grzesiuk, K. (2016). *Czynniki wpływające na wybór studiów na przykładzie maturzystów województwa lubelskiego*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie”, t. XV, zeszyt 8, część II, s.93-106.
- Petty, G. (2018). *Nowoczesne nauczanie. Praktyczne wskazówki i techniki dla nauczycieli, wykładowców i szkoleniowców*. Sopot: GWP.
- Piorunek, M. (2004). *Projektowanie przyszłości edukacyjno-zawodowej w okresie adolescencji*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Piorunek, M., Werner, I. (2014). *Praktyczny wymiar kompetencji społecznych w edukacji. Dymensje roli wychowawcy*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie”, t. XV, zeszyt 8, część II, s.11-23.
- Plewka, C. (2015). *Kierowanie własnym rozwojem zawodowym. Studium teoretyczne i egzemplifikacje praktyczne*. Koszalin: Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej.
- Przybysz, M. (2021). *Młodzież w sieci w czasie pandemii. Diagnoza, problemy, wyzwania*. *Media Biznes Kultura*, (2(11), 97–108. <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/MBK/article/view/6642> [dostęp: 31.08.2022].
- Ptaszek, G., Bigaj, M., Dębski, M., Pyżalski, J., Stunża, G. D. (2020). *Zdalna edukacja – gdzie byliśmy, dokąd idziemy? Wstępne wyniki badania naukowego „Zdalne nauczanie a adaptacja do warunków społecznych w czasie epidemii koronawirusa”*. Warszawa.
- Rzecznik Praw Dziecka (2022). *Ogólnopolskie badania jakości życia dzieci i młodzieży w Polsce*. Warszawa. <https://brpd.gov.pl/wp-content/uploads/2022/03/Za%C5%82%C4%85cznik-do->

- informacji-o-dzia%C5%82alno%C5%9Bci-RPD-za-rok-2021-Raport-z-og%C3%B3lnopolskiego-badania-jako%C5%9Bci-%C5%BCycia-dzieci-w-Polsce-PDF-42MB.pdf [dostęp: 31.08.2022].
- Samujło, M. A., Sokołowska-Dzioba, T. (2019). *Zagospodarowanie czasu młodzieży w kontekście środowiska rodzinnego i szkolnego*. „Studia Paedagogica Ignatiana”, 22(2), s. 145-160.
- Sitek, M., Stasiowski, J. (2019). *Losy edukacyjne i zawodowe absolwentów techników i zasadniczych szkół zawodowych*, [w:] U. Sztanderska, E. Drogosz-Zabłocka (red.), *Wykształcenie zawodowe. Perspektywa systemu edukacji i rynku pracy*, t. 9 Serii Naukowej, Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, s.136-166.
- Su, L., Ma, X., Yu, H., Zhang, Z., Bian, P., Han, Y. (2020). *The different clinical characteristics of corona virus disease cases between children and their families in China – the character of children with COVID-19*, *Emerg Microbes Infect*, 9, 707-713.
- Suchodolska, J. (2008). *W poszukiwaniu wyznaczników kondycji psychospołecznej współczesnej młodzieży*, [w:] T. Lewowicki, B. Grabowska, A. Różańska (red.), *Socjalizacja i kształtowanie się tożsamości - problemy i sugestie rozwiązań: praca zbiorowa*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 248-258. https://rebus.us.edu.pl/bitstream/20.500.12128/11788/4/Suchodolska_W_poszukiwaniu_wyznacznikow_kondycji.pdf [dostęp: 31.08.2022].
- Timoszyk-Tomczak, C. (2003). *Strategie konstruowania własnej przyszłości*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- van Manen, M. (1990). *Researching Lived Experience. Human Science for an Action Sensitive Pedagogy*, SUNY Series in the Philosophy of Education, Philip L. Smith (ed.). New York: State University of New York Press.
- Welskop, W. (2013). *Rola nauczyciela-tutora w procesie wspierania rozwoju osobistego uczniów*, [w:] E. Jagiełło, R. Matysiuk, U. Tyluś (red.), *Edukacja – wczoraj, dziś jutro. Nauczyciel wobec wyzwań współczesności*. Siedlce: Wyd. UPH w Siedlcach, dostępny: <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/3620> [dostęp: 31.08.2022].
- Woźniak, M. (2022). *Analiza czynnikowa*, niepublikowany dokument roboczy. Poznań: Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży.

ZAŁĄCZNIKI. NARZĘDZIA BADAWCZE

ZAŁĄCZNIK NR 1 ANKIETA DLA NAUCZYCIELA

WYPEŁNIA ANKIETER

Numer ankiety: _____

Numer ankietera: _____

Data realizacji: _____

KWESTIONARIUSZ ANKIETY PRZEZNACZONY DLA NAUCZYCIELI

Szanowni Nauczyciele,

jako Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży w Poznaniu realizujemy badanie „Plany edukacyjno-zawodowe młodzieży ostatnich klas szkół ponadpodstawowych aglomeracji poznańskiej”. Jego celem jest utworzenie charakterystyki zamierzeń uczniów w obszarze edukacji i pracy, a także poznanie Państwa zdania na temat formułowanych przez nich planów. W związku z tym zwracamy się do Państwa z prośbą o wypełnienie niniejszego kwestionariusza ankiety. Prosimy o uważne zaznajomienie się ze wszystkimi pytaniami, a następnie udzielenie szczyrych i kompletnych odpowiedzi, gdyż od tego zależy wartość przeprowadzonych badań. Prosimy o zaznaczanie jednej wybranej odpowiedzi znakiem **X**, chyba że w pytaniu poproszono o wybór większej liczby odpowiedzi. Ponadto pragniemy podkreślić, iż badanie ma charakter anonimowy.

Serdecznie dziękujemy za czas poświęcony na wypełnienie kwestionariusza ankiety.

Zespół CDZdM

- praktycznych informacji o dalszych kierunkach i sposobach kształcenia
- praktycznych informacji o rynku pracy i sposobach poszukiwania pracy
- umiejętności motywowania uczniów do rozpoznawania własnego potencjału (wiedzy, umiejętności, mocnych stron)
- umiejętności wspierania uczniów w realizacji planów edukacyjno-zawodowych (motywowanie, pomaganie, udzielanie porad)
- umiejętności wspierania uczniów w rozwiązywaniu ich problemów emocjonalnych
- umiejętności współpracy z innymi nauczycielami w obszarze doradztwa zawodowego dla uczniów
- innych (jakich?)

8. Czy współpracuje Pani/Pan z koordynatorem WSDZ/szkolnym doradcą zawodowym?

- tak
- nie

9. W jakim obszarze chciałaby Pani/chciałby Pan rozwinąć współpracę z koordynatorem WSDZ/szkolnym doradcą zawodowym, aby skuteczniej wspierać uczniów w zakresie planowania kariery edukacyjno-zawodowej? (może Pani/Pan wybrać **max. 3** odpowiedzi)

- dostępu do materiałów edukacyjnych nt. rynku pracy
- dostępu do scenariuszy zajęć nt. doradztwa zawodowego
- informowania społeczności szkolnej o inicjatywach dot. doradztwa zawodowego
- pośredniczenia w kontakcie z pracodawcami (np. organizowanie spotkań informacyjnych, wizyt studyjnych)
- wspierania w przygotowaniu merytorycznym do zajęć dot. doradztwa zawodowego (np. szkoleń wewnętrznych, warsztatów)
- innym (jakim?)

BLOK III: METRYCZKA

10. Proszę wskazać swoją płeć biologiczną:

- kobieta
- mężczyzna

11. Proszę podać liczbę lat pracy w zawodzie nauczyciela: _____

12. Czy zanim została Pani nauczycielką/został Pan nauczycielem, pracowała Pani/pracował Pan w innym miejscu pracy niż szkoła?

- tak
- nie

13. Czy obecnie pracuje Pani/Pan także w innym miejscu pracy niż szkoła?

- tak
- nie

ZAŁĄCZNIK NR 2 ANKIETA DLA UCZNIĄ BRANŻOWEJ SZKOŁY I STOPNIA

WYPEŁNIA ANKIETER

Numer ankiety: _____

Numer ankietera: _____

Data realizacji: _____

KWESTIONARIUSZ ANKIETY PRZEZNACZONY DLA UCZNIÓW SZKOŁ BRANŻOWYCH I STOPNIA

Drodzy Uczniowie,

jako Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży w Poznaniu realizujemy badanie „Plany edukacyjno-zawodowe młodzieży ostatnich klas szkół ponadpodstawowych aglomeracji poznańskiej”. Jego celem jest poznanie Waszych planów w zakresie edukacji i pracy.

W związku z tym zwracamy się do Was z prośbą o wypełnienie niniejszego kwestionariusza ankiety. Prosimy o uważne zaznajomienie się ze wszystkimi pytaniami, a następnie udzielenie szczerych i kompletnych odpowiedzi, gdyż od tego zależy wartość przeprowadzonych badań.

Prosimy o zaznaczanie jednej wybranej odpowiedzi znakiem **X**, chyba że w pytaniu poproszono o wybór większej liczby odpowiedzi. Ponadto pragniemy podkreślić, iż badanie ma charakter anonimowy.

Serdecznie dziękujemy za czas poświęcony na wypełnienie kwestionariusza ankiety.

Zespół CDZdM

BLOK I: CELE ZAWODOWE

Cel edukacyjno-zawodowy to odpowiedzi na pytania:

– **jaki zawód chcę wykonywać w przyszłości**, jak chcę wejść na rynek pracy i zacząć na nim funkcjonować, jaką pracę chcę podjąć, na jakim stanowisku, w jakim zawodzie, w jakiej branży, w jakim miejscu pracy, otoczeniu itp.,

– **czy i gdzie chcę się dalej kształcić** – również w odniesieniu do tego, co ostatecznie chcę osiągnąć w tym zakresie (praca, stanowisko, branża).

1. Moim celem edukacyjno-zawodowym jest:

2. Chcę osiągnąć cel edukacyjno-zawodowy po ukończeniu szkoły ponadpodstawowej w ciągu (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- roku
- powyżej roku do 3 lat
- powyżej 3 do 5 lat
- powyżej 5 lat

3. Wybrałem/Wybrałam ten cel edukacyjno-zawodowy, ponieważ (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- chcę kontynuować tradycje rodzinne
- chcę realizować moje marzenia
- chcę zarobić pieniądze na swoje potrzeby
- moja rodzina ma trudności finansowe
- takie cele wybrali moi koledzy i koleżanki
- takie są oczekiwania moich rodziców
- inny powód (jaki?) _____

4. Chcę pracować w sektorze (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- instytucje, organizacje państwowe
- firmy, korporacje
- fundacje, stowarzyszenia

5. Chcę wykonywać zawód (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- zgodny z moim wykształceniem – zawodem wyuczonym
- inny, niezależny od mojego wykształcenia

6. Chcę być zatrudniony/zatrudniona w ramach (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- umowy o pracę
- umowy cywilnoprawnej (umowa o dzieło, umowa zlecenie)
- własnej firmy

7. Po zakończeniu nauki chcę pracować (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- w Poznaniu
- w jednej z gmin powiatu poznańskiego (Buk, Czerwonak, Dopiewo, Kleszczewo, Komorniki, Kostrzyn, Kórnik, Luboń, Mosina, Murowana Goślina, Pobiedziska, Puszczykowo, Rokietnica, Stęszew, Suchy Las, Swarzędz, Tarnowo Podgórne)
- w innym mieście w Polsce (jakim?) _____
- w innym kraju (jakim?) _____

8. Chcę, aby moja praca przede wszystkim (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- była kreatywna i innowacyjna
- była samodzielna i niezależna od innych
- była spokojna, bez stresu
- łączyła się z wykonywaniem funkcji kierowniczych
- służyła dobru innych ludzi
- umożliwiała łączenie obowiązków zawodowych z życiem prywatnym
- umożliwiała realizację kariery i szybkiego awansu zawodowego
- umożliwiała rozwój wiedzy i umiejętności
- umożliwiała uzyskanie wysokiego wynagrodzenia
- wiązała się z ryzykiem i sprawdzeniem siebie
- zapewniała prestiż i wysoką pozycję społeczną

9. Wiem (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- jaką wiedzę/umiejętności muszę mieć, aby pracować w wybranym miejscu pracy
- jakie kwalifikacje/wykształcenie muszę mieć, aby pracować w wybranym miejscu pracy
- jakie zadania będę wykonywać w wybranym miejscu pracy
- żadne z powyższych

BLOK II: ZASOBY DO REALIZACJI CELÓW

10. Moje mocne strony, które najbardziej pomagają mi w realizacji celu edukacyjno-zawodowego, to (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- komunikatywność
- motywacja
- odwaga
- opanowanie
- optymizm
- pewność siebie
- pracowitość
- punktualność
- umiejętność rozwiązywania problemów
- wytrwałość
- zdecydowanie
- zorganizowanie
- inne (jakie?) _____

11. W realizacji celu edukacyjno-zawodowego najbardziej wspiera/wspierają mnie (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- ojciec
- matka
- babcia
- dziadek
- mój przyjaciel / moja przyjaciółka
- mój najbliższy kolega / moja najbliższa koleżanka
- mój chłopak / moja dziewczyna
- lubiany nauczyciel
- wychowawca klasy
- doradca zawodowy
- inne osoby (jakie?) _____
- nikt mnie nie wspiera

12. Moje zasoby finansowe, które pomagają mi w realizacji celu edukacyjno-zawodowego, to (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- stypendium naukowe
- stypendium socjalne
- wsparcie finansowe rodziców / opiekunów prawnych
- zarobki z pracy
- inne zasoby (jakie?) _____
- nie posiadam zasobów finansowych

13. Moje zasoby finansowe potrzebne do realizacji celu edukacyjno-zawodowego określam jako (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- wystarczające
- niewystarczające
- trudno powiedzieć

14. W realizacji celu edukacyjno-zawodowego najbardziej pomagają mi (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- wiedza i umiejętności nabyte w szkole
- wiedza i umiejętności nabyte poza szkołą
- świadectwa i dyplomy uzyskane w szkole
- świadectwa i dyplomy uzyskane poza szkołą

BLOK III: SPOSOBY REALIZACJI CELÓW

15. Aby osiągnąć mój cel edukacyjno-zawodowy, podejmuję przede wszystkim następujące działania (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- korzystam z korepetycji
- czytam dodatkowe książki / treści fachowe w internecie
- biorę udział w konkursach
- pozyskuję informacje o ofercie edukacyjnej uczelni wyższych / szkół / innych placówek edukacyjnych i doskonalenia zawodowego
- rozmawiam z osobami, które ukończyły interesujący kierunek studiów / szkołę / kurs
- biorę udział w szkoleniach (jakich?)

- biorę udział w kursie zawodowym dającym uprawnienia/kwalifikacje (jakie?)

- oszczędzam pieniądze
- pozyskuję informacje o pracodawcach
- przeglądam oferty pracy
- angażuję się w wolontariat
- rozmawiam z osobami wykonującymi dany zawód
- szukam stażu/praktyki
- aplikuję o pracę
- pracuję dorywczo
- inne (jakie?)

-
- nie podejmuję żadnych działań

16. Realizację mojego celu edukacyjno-zawodowego mogą utrudniać przede wszystkim (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- niepowodzenia egzaminacyjne / szkolne
- brak informacji na temat oferty edukacyjnej, gdzie mogę kontynuować naukę
- duża liczba kandydatów na wybrany kierunek studiów / profil klasy / szkoły
- brak informacji o rynku pracy i sposobach poszukiwania pracy
- wysoka konkurencyjność na rynku pracy (mało miejsc pracy w zawodzie)
- trudne do zaakceptowania zasady obowiązujące w danym miejscu pracy
- moje cechy charakteru
- zła kondycja zdrowotna
- obowiązki rodzinne
- brak wsparcia ze strony innych osób
- niewystarczające środki finansowe
- pandemia COVID-19
- wojna w Ukrainie
- inne (jakie?) _____
- nie dostrzegam żadnych przeszkód

17. W przypadku, gdy mój cel edukacyjno-zawodowy nie będzie możliwy do osiągnięcia (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

Opcje do wyboru/uzupełnienia znajdują się także na kolejnej stronie!

- jestem gotowy/gotowa do jego zmiany
- nie zakładam takiej możliwości – wszystko pójdzie dobrze
- nie zakładam takiej możliwości – zmiana celu byłaby dla mnie porażką
- mam już cel alternatywny (jaki?) _____

- _____
- nie wiem, co wtedy zrobię

BLOK IV: EDUKACJA

18. Chcę przystąpić do egzaminów zawodowych (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- tak (podaj rok) _____
- nie (dlaczego?) _____

19. Planuję dalszą naukę po ukończeniu szkoły (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- nie wiem, czy chcę się dalej uczyć (przejdź do pytania 20)
- nie chcę się dalej uczyć (przejdź do pytania 20)
- chcę się dalej uczyć (możesz wybrać **więcej niż 1** odpowiedź):
- kontynuować naukę w branżowej szkole II stopnia
wpisz nazwę zawodu/zawodów: _____
wpisz rok rozpoczęcia: _____
podkreśl lokalizację: w Poznaniu / w innym mieście w Polsce
 - kontynuować naukę w liceum dla dorosłych
wpisz rok rozpoczęcia: _____
podkreśl lokalizację: w Poznaniu / w innym mieście w Polsce
 - podjąć naukę na kwalifikacyjnym kursie zawodowym (KKZ)
wpisz nazwę zawodu/zawodów: _____
wpisz rok rozpoczęcia: _____
podkreśl lokalizację: w Poznaniu / w innym mieście w Polsce
 - podjąć naukę w szkole policealnej
wpisz rok rozpoczęcia: _____
wpisz nazwę zawodu / zawodów: _____
podkreśl lokalizację: w Poznaniu / w innym mieście w Polsce
 - podjąć studia
wpisz rok rozpoczęcia: _____
wpisz nazwę jednej / kilku uczelni: _____

wpisz kierunek / kierunki: _____

podkreśl tryb: stacjonarny/niestacjonarny
podkreśl lokalizację: w Poznaniu / w innym mieście w Polsce / za granicą

BŁOK V: OTOCZENIE SZKOLNE

20. W jakim stopniu nauczyciele (inni niż doradca zawodowy) wspierają Cię w procesie planowania ścieżki edukacyjno-zawodowej? (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź)

- bardzo wysokim
- wysokim
- średnim
- niskim
- bardzo niskim

21. Kiedy nauczyciele (inni niż doradca zawodowy) wspierają Cię w procesie planowania ścieżki edukacyjno-zawodowej? (możesz wybrać **więcej niż 1** odpowiedź)

- na lekcji wychowawczej
- na lekcji przedmiotowej
- podczas przerwy / w czasie po lekcjach
- w innym czasie (kiedy?) _____

22. W jaki sposób nauczyciele (inni niż doradca zawodowy) wspierają Cię podczas planowania ścieżki edukacyjno-zawodowej (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi)?

- udzielają praktycznych informacji o dalszych kierunkach i sposobach kształcenia
- udzielają praktycznych informacji o rynku pracy i sposobach poszukiwania pracy
- motywują mnie do rozpoznawania własnego potencjału (mojej wiedzy, moich umiejętności, mocnych stron)
- wspierają mnie w realizacji mojego planu edukacyjno-zawodowego (motywowanie, pomaganie, udzielanie porad)
- pomagają mi w rozwiązywaniu moich problemów emocjonalnych
- podejmują wspólne działania w obszarze doradztwa zawodowego
- w inny sposób (jaki?) _____

23. Czego oczekujesz od nauczycieli (innych niż doradca zawodowy) w zakresie planowania ścieżki edukacyjno-zawodowej? (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi)

- udzielania praktycznych informacji o dalszych kierunkach i sposobach kształcenia
- udzielania praktycznych informacji o rynku pracy i sposobach poszukiwania pracy
- motywowania mnie do rozpoznawania własnego potencjału (mojej wiedzy, moich umiejętności, mocnych stron)
- wspierania mnie w realizacji mojego planu edukacyjno-zawodowego (motywowanie, pomaganie, udzielanie porad)
- wspierania mnie w rozwiązywaniu moich problemów emocjonalnych
- wspólnych działań nauczycieli w obszarze doradztwa zawodowego
- innych działań (jakich?) _____

BLOK VII: METRYCZKA

27. Wskaż swoją płeć biologiczną:

- kobieta
- mężczyzna

28. Wpisz rok swojego urodzenia: _____

29. Status zawodowy matki / opiekuna prawnego:

- pracujący
miejsce pracy, zawód wykonywany: _____
- właściciel, współwłaściciel firmy
branża: _____
- nie pracuje (bezrobotny, emeryt, rencista, urlop macierzyński / wychowawczy, inne)
- nie dotyczy

30. Status zawodowy ojca / opiekuna prawnego:

- pracujący
miejsce pracy, zawód wykonywany: _____
- właściciel, współwłaściciel firmy
branża: _____
- nie pracuje (bezrobotny, emeryt, rencista, urlop macierzyński / wychowawczy, inne)
- nie dotyczy

31. Podaj swoją narodowość:

- polska
- inna (jaka?) _____
- nie chcę odpowiadać

32. Zamieszkuję w:

- Poznaniu
- jednej z gmin powiatu poznańskiego (Buk, Czerwonak, Dopiewo, Kleszczewo, Komorniki, Kostrzyn, Kórnik, Luboń, Mosina, Murowana Goślina, Pobiedziska, Puszczykowo, Rokietnica, Stęszew, Suchy Las, Swarzędz, Tarnowo Podgórne)
- inna miejscowość (jaka?) _____

ZAŁĄCZNIK NR 3 ANKIETA DLA UCZNIĄ TECHNIKUM

WYPEŁNIA ANKIETER

Numer ankiety: _____

Numer ankietera: _____

Data realizacji: _____

KWESTIONARIUSZ ANKIETY PRZEZNACZONY DLA UCZNIÓW TECHNIKÓW

Drodzy Uczniowie,

jako Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży w Poznaniu realizujemy badanie „Plany edukacyjno-zawodowe młodzieży ostatnich klas szkół ponadpodstawowych aglomeracji poznańskiej”. Jego celem jest poznanie Waszych planów w zakresie edukacji i pracy.

W związku z tym zwracamy się do Was z prośbą o wypełnienie niniejszego kwestionariusza ankiety. Prosimy o uważne zaznajomienie się ze wszystkimi pytaniami, a następnie udzielenie szczerych i kompletnych odpowiedzi, gdyż od tego zależy wartość przeprowadzonych badań.

Prosimy o zaznaczanie jednej wybranej odpowiedzi znakiem **X**, chyba że w pytaniu poproszono o wybór większej liczby odpowiedzi. Ponadto pragniemy podkreślić, iż badanie ma charakter anonimowy.

Serdecznie dziękujemy za czas poświęcony na wypełnienie kwestionariusza ankiety.

Zespół CDZdM

BLOK I: CELE ZAWODOWE

Cel edukacyjno-zawodowy to odpowiedzi na pytania:

– **jaki zawód chcę wykonywać w przyszłości**, jak chcę wejść na rynek pracy i zacząć na nim funkcjonować, jaką pracę chcę podjąć, na jakim stanowisku, w jakim zawodzie, w jakiej branży, w jakim miejscu pracy, otoczeniu itp.,

– **czy i gdzie chcę się dalej kształcić** – również w odniesieniu do tego, co ostatecznie chcę osiągnąć w tym zakresie (praca, stanowisko, branża).

1. Moim celem edukacyjno-zawodowym jest:

2. Chcę osiągnąć cel edukacyjno-zawodowy po ukończeniu szkoły ponadpodstawowej w ciągu (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- roku
- powyżej roku do 3 lat
- powyżej 3 do 5 lat
- powyżej 5 lat

3. Wybrałem/Wybrałam ten cel edukacyjno-zawodowy, ponieważ (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- chcę kontynuować tradycje rodzinne
- chcę realizować moje marzenia
- chcę zarobić pieniądze na swoje potrzeby
- moja rodzina ma trudności finansowe
- takie cele wybrali moi koledzy i koleżanki
- takie są oczekiwania moich rodziców
- inny powód (jaki?) _____

4. Chcę pracować w sektorze (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- instytucje, organizacje państwowe
- firmy, korporacje
- fundacje, stowarzyszenia

5. Chcę wykonywać zawód (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- zgodny z moim wykształceniem – zawodem wycuczonym
- inny, niezależny od mojego wykształcenia

6. Chcę być zatrudniony/zatrudniona w ramach (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- umowy o pracę
- umowy cywilnoprawnej (umowa o dzieło, umowa zlecenie)
- własnej firmy

7. Po zakończeniu nauki chcę pracować (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- w Poznaniu
- w jednej z gmin powiatu poznańskiego (Buk, Czerwonak, Dopiewo, Kleszczewo, Komorniki, Kostrzyn, Kórnik, Luboń, Mosina, Murowana Goślina, Pobiedziska, Puszczykowo, Rokietnica, Stęszew, Suchy Las, Swarzędz, Tarnowo Podgórne)
- w innym mieście w Polsce (jakim?) _____
- w innym kraju (jakim?) _____

8. Chcę, aby moja praca przede wszystkim (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- była kreatywna i innowacyjna
- była samodzielna i niezależna od innych
- była spokojna, bez stresu
- łączyła się z wykonywaniem funkcji kierowniczych
- służyła dobru innych ludzi
- umożliwiała łączenie obowiązków zawodowych z życiem prywatnym
- umożliwiała realizację kariery i szybkiego awansu zawodowego
- umożliwiała rozwój wiedzy i umiejętności
- umożliwiała uzyskanie wysokiego wynagrodzenia
- wiązała się z ryzykiem i sprawdzeniem siebie
- zapewniała prestiż i wysoką pozycję społeczną

9. Wiem (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- jaką wiedzę/umiejętności muszę mieć, aby pracować w wybranym miejscu pracy
- jakie kwalifikacje/wykształcenie muszę mieć, aby pracować w wybranym miejscu pracy
- jakie zadania będę wykonywać w wybranym miejscu pracy
- żadne z powyższych

BLOK II: ZASOBY DO REALIZACJI CELÓW

10. Moje mocne strony, które najbardziej pomagają mi w realizacji celu edukacyjno-zawodowego, to (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- komunikatywność
- motywacja
- odwaga
- opanowanie
- optymizm
- pewność siebie
- pracowitość
- punktualność
- umiejętność rozwiązywania problemów
- wytrwałość
- zdecydowanie
- zorganizowanie
- inne (jakie?) _____

11. W realizacji celu edukacyjno-zawodowego najbardziej wspiera/wspierają mnie (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- ojciec
- matka
- babcia
- dziadek
- mój przyjaciel / moja przyjaciółka
- mój najbliższy kolega / moja najbliższa koleżanka
- mój chłopak / moja dziewczyna
- lubiany nauczyciel
- wychowawca klasy
- doradca zawodowy
- inne osoby (jakie?) _____
- nikt mnie nie wspiera

12. Moje zasoby finansowe, które pomagają mi w realizacji celu edukacyjno-zawodowego, to (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- stypendium naukowe
- stypendium socjalne
- wsparcie finansowe rodziców / opiekunów prawnych
- zarobki z pracy
- inne zasoby (jakie?) _____
- nie posiadam zasobów finansowych

13. Moje zasoby finansowe potrzebne do realizacji celu edukacyjno-zawodowego określam jako (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- wystarczające
- niewystarczające
- trudno powiedzieć

14. W realizacji celu edukacyjno-zawodowego najbardziej pomagają mi (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- wiedza i umiejętności nabyte w szkole
- wiedza i umiejętności nabyte poza szkołą
- świadectwa i dyplomy uzyskane w szkole
- świadectwa i dyplomy uzyskane poza szkołą

BLOK III: SPOSOBY REALIZACJI CELÓW

15. Aby osiągnąć mój cel edukacyjno-zawodowy, podejmuję przede wszystkim następujące działania (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- korzystam z korepetycji
- czytam dodatkowe książki / treści fachowe w internecie
- biorę udział w konkursach
- pozyskuję informacje o ofercie edukacyjnej uczelni wyższych / szkół / innych placówek edukacyjnych i doskonalenia zawodowego
- rozmawiam z osobami, które ukończyły interesujący kierunek studiów / szkołę / kurs
- biorę udział w szkoleniach (jakich?)

- biorę udział w kursie zawodowym dającym uprawnienia/kwalifikacje (jakie?)

- oszczędzam pieniądze
- pozyskuję informacje o pracodawcach
- przeglądam oferty pracy
- angażuję się w wolontariat
- rozmawiam z osobami wykonującymi dany zawód
- szukam stażu/praktyki
- aplikuję o pracę
- pracuję dorywczo
- inne (jakie?)

- nie podejmuję żadnych działań

16. Realizację mojego celu edukacyjno-zawodowego mogą utrudniać przede wszystkim (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- niepowodzenia egzaminacyjne / szkolne
- brak informacji na temat oferty edukacyjnej, gdzie mogę kontynuować naukę
- duża liczba kandydatów na wybrany kierunek studiów / profil klasy / szkoły
- brak informacji o rynku pracy i sposobach poszukiwania pracy
- wysoka konkurencyjność na rynku pracy (mało miejsc pracy w zawodzie)
- trudne do zaakceptowania zasady obowiązujące w danym miejscu pracy
- moje cechy charakteru
- zła kondycja zdrowotna
- obowiązki rodzinne
- brak wsparcia ze strony innych osób
- niewystarczające środki finansowe
- pandemia COVID-19
- wojna w Ukrainie
- inne (jakie?) _____
- nie dostrzegam żadnych przeszkód

17. W przypadku, gdy mój cel edukacyjno-zawodowy nie będzie możliwy do osiągnięcia (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- jestem gotowy/gotowa do jego zmiany
- nie zakładam takiej możliwości – wszystko pójdzie dobrze
- nie zakładam takiej możliwości – zmiana celu byłaby dla mnie porażką
- mam już cel alternatywny (jaki?) _____

- _____
- nie wiem, co wtedy zrobię

BLOK IV: EDUKACJA

18. Chcę przystąpić do egzaminów zawodowych (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- tak (podaj rok) _____
- nie (dlaczego?) _____

19. Chcę przystąpić do egzaminów maturalnych (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- tak (podaj rok) _____
- nie (dlaczego?) _____

20. Planuję dalszą naukę po ukończeniu szkoły (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- nie wiem, czy chcę się dalej uczyć (przejdź do pytania 21)
- nie chcę się dalej uczyć (przejdź do pytania 21)
- chcę się dalej uczyć (możesz wybrać **więcej niż 1** odpowiedź):

- podjąć studia

wpisz rok rozpoczęcia: _____

wpisz nazwę jednej / kilku uczelni: _____

wpisz kierunek / kierunki: _____

podkreśl tryb: stacjonarny/niestacjonarny

podkreśl lokalizację: w Poznaniu / w innym mieście w Polsce / za granicą

- podjąć naukę w szkole policealnej

wpisz rok rozpoczęcia: _____

wpisz nazwę zawodu / zawodów: _____

podkreśl lokalizację: w Poznaniu / w innym mieście w Polsce

- podjąć naukę na kwalifikacyjnym kursie zawodowym (KKZ)

wpisz nazwę zawodu/zawodów: _____

wpisz rok rozpoczęcia: _____

podkreśl lokalizację: w Poznaniu / w innym mieście w Polsce

BLOK V: OTOCZENIE SZKOLNE

21. W jakim stopniu nauczyciele (inni niż doradca zawodowy) wspierają Cię w procesie planowania ścieżki edukacyjno-zawodowej? (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź)

- bardzo wysokim
- wysokim
- średnim
- niskim
- bardzo niskim

22. Kiedy nauczyciele (inni niż doradca zawodowy) wspierają Cię w procesie planowania ścieżki edukacyjno-zawodowej? (możesz wybrać **więcej niż 1** odpowiedź)

- na lekcji wychowawczej
- na lekcji przedmiotowej
- podczas przerwy / w czasie po lekcjach
- w innym czasie (kiedy?) _____

23. W jaki sposób nauczyciele (inni niż doradca zawodowy) wspierają Cię podczas planowania ścieżki edukacyjno-zawodowej (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi)?

- udzielają praktycznych informacji o dalszych kierunkach i sposobach kształcenia
 - udzielają praktycznych informacji o rynku pracy i sposobach poszukiwania pracy
 - motywują mnie do rozpoznawania własnego potencjału (mojej wiedzy, moich umiejętności, mocnych stron)
 - wspierają mnie w realizacji mojego planu edukacyjno-zawodowego (motywowanie, pomaganie, udzielanie porad)
 - pomagają mi w rozwiązywaniu moich problemów emocjonalnych
 - podejmują wspólne działania w obszarze doradztwa zawodowego
 - w inny sposób (jaki?)
-

24. Czego oczekujesz od nauczycieli (innych niż doradca zawodowy) w zakresie planowania ścieżki edukacyjno-zawodowej? (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi)

- udzielania praktycznych informacji o dalszych kierunkach i sposobach kształcenia
 - udzielania praktycznych informacji o rynku pracy i sposobach poszukiwania pracy
 - motywowania mnie do rozpoznawania własnego potencjału (mojej wiedzy, moich umiejętności, mocnych stron)
 - wspierania mnie w realizacji mojego planu edukacyjno-zawodowego (motywowanie, pomaganie, udzielanie porad)
 - wspierania mnie w rozwiązywaniu moich problemów emocjonalnych
 - wspólnych działań nauczycieli w obszarze doradztwa zawodowego
 - innych działań (jakich?)
-

BLOK VII: METRYCZKA

28. Wskaż swoją płeć biologiczną:

- kobieta
- mężczyzna

29. Wpisz rok swojego urodzenia: _____

30. Status zawodowy matki / opiekuna prawnego:

- pracujący
miejsce pracy, zawód wykonywany: _____
- właściciel, współwłaściciel firmy
branża: _____
- nie pracuje (bezrobotny, emeryt, rencista, urlop macierzyński / wychowawczy, inne)
- nie dotyczy

31. Status zawodowy ojca / opiekuna prawnego:

- pracujący
miejsce pracy, zawód wykonywany: _____
- właściciel, współwłaściciel firmy
branża: _____
- nie pracuje (bezrobotny, emeryt, rencista, urlop macierzyński / wychowawczy, inne)
- nie dotyczy

32. Podaj swoją narodowość:

- polska
- inna (jaka?) _____
- nie chcę odpowiadać

33. Zamieszkuję w:

- Poznaniu
- jednej z gmin powiatu poznańskiego (Buk, Czerwonak, Dopiewo, Kleszczewo, Komorniki, Kostrzyn, Kórnik, Luboń, Mosina, Murowana Goślina, Pobiedziska, Puszczykowo, Rokietnica, Stęszew, Suchy Las, Swarzędz, Tarnowo Podgórne)
- inna miejscowość (jaka?) _____

ZAŁĄCZNIK NR 4 ANKIETA DLA UCZNIĄ LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO

WYPEŁNIA ANKIETER

Numer ankiety: _____

Numer ankietera: _____

Data realizacji: _____

KWESTIONARIUSZ ANKIETY PRZEZNACZONY DLA UCZNIÓW LICEÓW OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH

Drodzy Uczniowie,

jako Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży w Poznaniu realizujemy badanie „Plany edukacyjno-zawodowe młodzieży ostatnich klas szkół ponadpodstawowych aglomeracji poznańskiej”. Jego celem jest poznanie Waszych planów w zakresie edukacji i pracy.

W związku z tym zwracamy się do Was z prośbą o wypełnienie niniejszego kwestionariusza ankiety. Prosimy o uważne zaznajomienie się ze wszystkimi pytaniami, a następnie udzielenie szczerych i kompletnych odpowiedzi, gdyż od tego zależy wartość przeprowadzonych badań.

Prosimy o zaznaczanie jednej wybranej odpowiedzi znakiem **X**, chyba że w pytaniu poproszono o wybór większej liczby odpowiedzi. Ponadto pragniemy podkreślić, iż badanie ma charakter anonimowy.

Serdecznie dziękujemy za czas poświęcony na wypełnienie kwestionariusza ankiety.

Zespół CDZdM

BLOK I: CELE ZAWODOWE

Cel edukacyjno-zawodowy to odpowiedzi na pytania:

– **jaki zawód chcę wykonywać w przyszłości**, jak chcę wejść na rynek pracy i zacząć na nim funkcjonować, jaką pracę chcę podjąć, na jakim stanowisku, w jakim zawodzie, w jakiej branży, w jakim miejscu pracy, otoczeniu itp.,

– **czy i gdzie chcę się dalej kształcić** – również w odniesieniu do tego, co ostatecznie chcę osiągnąć w tym zakresie (praca, stanowisko, branża).

1. Moim celem edukacyjno-zawodowym jest:

2. Chcę osiągnąć cel edukacyjno-zawodowy po ukończeniu szkoły ponadpodstawowej w ciągu (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- roku
- powyżej roku do 3 lat
- powyżej 3 do 5 lat
- powyżej 5 lat

3. Wybrałem/Wybrałam ten cel edukacyjno-zawodowy, ponieważ (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- chcę kontynuować tradycje rodzinne
- chcę realizować moje marzenia
- chcę zarobić pieniądze na swoje potrzeby
- moja rodzina ma trudności finansowe
- takie cele wybrali moi koledzy i koleżanki
- takie są oczekiwania moich rodziców
- inny powód (jaki?) _____

4. Chcę pracować w sektorze (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- instytucje, organizacje państwowe
- firmy, korporacje
- fundacje, stowarzyszenia

5. Chcę być zatrudniony/zatrudniona w ramach (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- umowy o pracę
- umowy cywilnoprawnej (umowa o dzieło, umowa zlecenie)
- własnej firmy

6. Po zakończeniu nauki chcę pracować (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- w Poznaniu
- w jednej z gmin powiatu poznańskiego (Buk, Czerwonak, Dopiewo, Kleszczewo, Komorniki, Kostrzyn, Kórnik, Luboń, Mosina, Murowana Goślina, Pobiedziska, Puszczykowo, Rokietnica, Stęszew, Suchy Las, Swarzędz, Tarnowo Podgórne)
- w innym mieście w Polsce (jakim?) _____
- w innym kraju (jakim?) _____

7. Chcę, aby moja praca przede wszystkim (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- była kreatywna i innowacyjna
- była samodzielna i niezależna od innych
- była spokojna, bez stresu
- łączyła się z wykonywaniem funkcji kierowniczych
- służyła dobru innych ludzi
- umożliwiała łączenie obowiązków zawodowych z życiem prywatnym
- umożliwiała realizację kariery i szybkiego awansu zawodowego
- umożliwiała rozwój wiedzy i umiejętności
- umożliwiała uzyskanie wysokiego wynagrodzenia
- wiązała się z ryzykiem i sprawdzeniem siebie
- zapewniała prestiż i wysoką pozycję społeczną

8. Wiem (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- jaką wiedzę/umiejętności muszę mieć, aby pracować w wybranym miejscu pracy
- jakie kwalifikacje/wykształcenie muszę mieć, aby pracować w wybranym miejscu pracy
- jakie zadania będę wykonywać w wybranym miejscu pracy
- żadne z powyższych

BLOK II: ZASOBY DO REALIZACJI CELÓW

9. Moje mocne strony, które najbardziej pomagają mi w realizacji celu edukacyjno-zawodowego, to (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- komunikatywność
- motywacja
- odwaga
- opanowanie
- optymizm
- pewność siebie
- pracowitość
- punktualność
- umiejętność rozwiązywania problemów
- wytrwałość
- zdecydowanie
- zorganizowanie
- inne (jakie?) _____

10. W realizacji celu edukacyjno-zawodowego najbardziej wspiera/wspierają mnie (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- ojciec
- matka
- babcia
- dziadek
- mój przyjaciel / moja przyjaciółka
- mój najbliższy kolega / moja najbliższa koleżanka
- mój chłopak / moja dziewczyna
- lubiany nauczyciel
- wychowawca klasy
- doradca zawodowy
- inne osoby (jakie?) _____
- nikt mnie nie wspiera

11. Moje zasoby finansowe, które pomagają mi w realizacji celu edukacyjno-zawodowego, to (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- stypendium naukowe
- stypendium socjalne
- wsparcie finansowe rodziców / opiekunów prawnych
- zarobki z pracy
- inne zasoby (jakie?) _____
- nie posiadam zasobów finansowych

12. Moje zasoby finansowe potrzebne do realizacji celu edukacyjno-zawodowego określam jako (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- wystarczające
- niewystarczające
- trudno powiedzieć

13. W realizacji celu edukacyjno-zawodowego najbardziej pomagają mi (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- wiedza i umiejętności nabyte w szkole
- wiedza i umiejętności nabyte poza szkołą
- świadectwa i dyplomy uzyskane w szkole
- świadectwa i dyplomy uzyskane poza szkołą

BLOK III: SPOSOBY REALIZACJI CELÓW

14. Aby osiągnąć mój cel edukacyjno-zawodowy, podejmuję przede wszystkim następujące działania (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- korzystam z korepetycji
- czytam dodatkowe książki / treści fachowe w internecie
- biorę udział w konkursach
- pozyskuję informacje o ofercie edukacyjnej uczelni wyższych / szkół / innych placówek edukacyjnych i doskonalenia zawodowego
- rozmawiam z osobami, które ukończyły interesujący kierunek studiów / szkołę / kurs
- biorę udział w szkoleniach (jakich?)

- biorę udział w kursie zawodowym dającym uprawnienia/kwalifikacje (jakie?)

- oszczędzam pieniądze
- pozyskuję informacje o pracodawcach
- przeglądam oferty pracy
- angażuję się w wolontariat
- rozmawiam z osobami wykonującymi dany zawód
- szukam stażu/praktyki
- aplikuję o pracę
- pracuję dorywczo
- inne (jakie?)

-
- nie podejmuję żadnych działań

15. Realizację mojego celu edukacyjno-zawodowego mogą utrudniać przede wszystkim (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi):

- niepowodzenia egzaminacyjne / szkolne
- brak informacji na temat oferty edukacyjnej, gdzie mogę kontynuować naukę
- duża liczba kandydatów na wybrany kierunek studiów / profil klasy / szkoły
- brak informacji o rynku pracy i sposobach poszukiwania pracy
- wysoka konkurencyjność na rynku pracy (mało miejsc pracy w zawodzie)
- trudne do zaakceptowania zasady obowiązujące w danym miejscu pracy
- moje cechy charakteru
- zła kondycja zdrowotna
- obowiązki rodzinne
- brak wsparcia ze strony innych osób
- niewystarczające środki finansowe
- pandemia COVID-19
- wojna w Ukrainie
- inne (jakie?) _____
- nie dostrzegam żadnych przeszkód

16. W przypadku, gdy mój cel edukacyjno-zawodowy nie będzie możliwy do osiągnięcia (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

- jestem gotowy/gotowa do jego zmiany
- nie zakładam takiej możliwości – wszystko pójdzie dobrze
- nie zakładam takiej możliwości – zmiana celu byłaby dla mnie porażką
- mam już cel alternatywny (jaki?) _____
- nie wiem, co wtedy zrobię

BLOK IV: EDUKACJA

17. Chcę przystąpić do egzaminów maturalnych (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

tak (podaj rok) _____

nie (dlaczego?) _____

18. Planuję dalszą naukę po ukończeniu szkoły (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź):

nie wiem, czy chcę się dalej uczyć (przejdź do pytania 19)

nie chcę się dalej uczyć (przejdź do pytania 19)

chcę się dalej uczyć (możesz wybrać **więcej niż 1** odpowiedź):

podjąć studia

wpisz rok rozpoczęcia: _____

wpisz nazwę jednej / kilku uczelni: _____

wpisz kierunek / kierunki: _____

podkreśl tryb: stacjonarny / niestacjonarny

podkreśl lokalizację: w Poznaniu / w innym mieście w Polsce / za granicą

podjąć naukę w szkole policealnej

wpisz rok rozpoczęcia: _____

wpisz nazwę zawodu / zawodów: _____

podkreśl lokalizację: w Poznaniu / w innym mieście w Polsce

podjąć naukę na kwalifikacyjnym kursie zawodowym (KKZ)

wpisz rok rozpoczęcia: _____

wpisz nazwę zawodu / zawodów: _____

podkreśl lokalizację: w Poznaniu / w innym mieście w Polsce

BLOK V: OTOCZENIE SZKOLNE

19. W jakim stopniu nauczyciele (inni niż doradca zawodowy) wspierają Cię w procesie planowania ścieżki edukacyjno-zawodowej? (możesz wybrać **max. 1** odpowiedź)

- bardzo wysokim
- wysokim
- średnim
- niskim
- bardzo niskim

20. Kiedy nauczyciele (inni niż doradca zawodowy) wspierają Cię w procesie planowania ścieżki edukacyjno-zawodowej? (możesz wybrać **więcej niż 1** odpowiedź)

- na lekcji wychowawczej
- na lekcji przedmiotowej
- podczas przerwy / w czasie po lekcjach
- w innym czasie (kiedy?) _____

21. W jaki sposób nauczyciele (inni niż doradca zawodowy) wspierają Cię podczas planowania ścieżki edukacyjno-zawodowej (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi)?

- udzielają praktycznych informacji o dalszych kierunkach i sposobach kształcenia
- udzielają praktycznych informacji o rynku pracy i sposobach poszukiwania pracy
- motywują mnie do rozpoznawania własnego potencjału (mojej wiedzy, moich umiejętności, mocnych stron)
- wspierają mnie w realizacji mojego planu edukacyjno-zawodowego (motywowanie, pomaganie, udzielanie porad)
- pomagają mi w rozwiązywaniu moich problemów emocjonalnych
- podejmują wspólne działania w obszarze doradztwa zawodowego
- w inny sposób (jaki?) _____

22. Czego oczekujesz od nauczycieli (innych niż doradca zawodowy) w zakresie planowania ścieżki edukacyjno-zawodowej? (możesz wybrać **max. 3** odpowiedzi)

- udzielania praktycznych informacji o dalszych kierunkach i sposobach kształcenia
- udzielania praktycznych informacji o rynku pracy i sposobach poszukiwania pracy
- motywowania mnie do rozpoznawania własnego potencjału (mojej wiedzy, moich umiejętności, mocnych stron)
- wspierania mnie w realizacji mojego planu edukacyjno-zawodowego (motywowanie, pomaganie, udzielanie porad)
- wspierania mnie w rozwiązywaniu moich problemów emocjonalnych
- wspólnych działań nauczycieli w obszarze doradztwa zawodowego
- innych działań (jakich?) _____

23. Czy chcesz dodać coś na temat swoich planów edukacyjno-zawodowych i ich uwarunkowań?

BLOK VII: METRYCZKA

26. Wskaż swoją płeć biologiczną:

- kobieta
- mężczyzna

27. Wpisz rok swojego urodzenia: _____

28. Status zawodowy matki / opiekuna prawnego:

- pracujący
miejsce pracy, zawód wykonywany: _____
- właściciel, współwłaściciel firmy
branża: _____
- nie pracuje (bezrobotny, emeryt, rencista, urlop macierzyński / wychowawczy, inne)
- nie dotyczy

29. Status zawodowy ojca / opiekuna prawnego:

- pracujący
miejsce pracy, zawód wykonywany: _____
- właściciel, współwłaściciel firmy
branża: _____
- nie pracuje (bezrobotny, emeryt, rencista, urlop macierzyński / wychowawczy, inne)
- nie dotyczy

30. Podaj swoją narodowość:

- polska
- inna (jaka?) _____
- nie chcę odpowiadać

31. Zamieszkuję w:

- Poznaniu
- jednej z gmin powiatu poznańskiego (Buk, Czerwonak, Dopiewo, Kleszczewo, Komorniki, Kostrzyn, Kórnik, Luboń, Mosina, Murowana Goślina, Pobiedziska, Puszczykowo, Rokietnica, Stęszew, Suchy Las, Swarzędz, Tarnowo Podgórne)
- inna miejscowość (jaka?) _____

ZAŁĄCZNIK NR 5 ARKUSZ OBSERWACJI

ARKUSZ OBSERWACJI

Data:

Szkoła/klasa:

Liczba uczniów biorących udział w badaniu:

Imię i nazwisko ankietera:

Obszar obserwacji	Opis sytuacji z uwzględnieniem czasu / etapu realizacji badania
<p>Wygląd sali np. Czy jest coś szczególnego w wyglądzie sali?</p>	
<p>Atmosfera spotkania np. Jakie są Twoje odczucia dotyczące atmosfery w sali? Czy jest swobodna, napięta czy jakaś inna?</p>	
<p>Stosunek nauczyciela do uczniów i uczniów do nauczyciela – wzajemne relacje np. Jak uczniowie odnoszą się do nauczyciela? Jak nauczyciel odnosi się do uczniów? Jaka jest atmosfera tej relacji? Czy nauczyciel rozmawia swobodnie, życzliwie z uczniami? Czy uczniowie zachowują się swobodnie wobec nauczyciela?</p>	
<p>Zachowanie uczniów np. Czy są skupieni podczas wypełniania ankiety? Czy chętnie wypełniają kwestionariusz?</p>	

Zachowanie nauczyciela np. Czy jest zdezorientowany? Czy jest szczery, wiarygodny?	
Przebieg badania (ogólny komentarz)	
Pytania, wątpliwości i komentarze respondentów	
Utrudnienia występujące w trakcie badania	
Dodatkowe komentarze ankietera	

SPIS TABEL

Tabela 1. Dobór próby z podziałem na warstwy	12
Tabela 2. Dostrzegany stopień wsparcia nauczyciela a zmienne metryczkowe*	45

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Typy szkół badanych uczniów	12
Wykres 2. Narodowość badanych uczniów	13
Wykres 3. Płeć biologiczna badanych uczniów	13
Wykres 4. Miejsce zamieszkania badanych uczniów	13
Wykres 5. Lokalizacja szkół badanych uczniów	13
Wykres 6. Lokalizacja szkół a deklarowane miejsce zamieszkania badanych uczniów	13
Wykres 7. Płeć biologiczna badanych nauczycieli	14
Wykres 8. Typy szkół badanych nauczycieli.....	14
Wykres 9. Lokalizacja szkół badanych nauczycieli.....	14
Wykres 10. Odczucia związane z przyszłością.....	18
Wykres 11. Planowany czas osiągnięcia celów.....	27
Wykres 12. Preferowany sektor zatrudnienia	27
Wykres 13. Działania podejmowane przez uczniów	28
Wykres 14. Powody wyborów celów przez uczniów	28
Wykres 15. Chęć wykonywać zawód zgodny z wykształceniem	29
Wykres 16. Preferowany rodzaj zatrudnienia	29
Wykres 17. Jak uczniowie wyobrażają sobie przyszłą pracę	30
Wykres 18. Wartości ważne w kontekście przyszłości	33
Wykres 19. Mocne strony uczniów	36
Wykres 20. Zasoby edukacyjne najbardziej pomocne w realizacji celów	37
Wykres 21. Co uczniowie wiedzą na temat przyszłego miejsca pracy	38
Wykres 22. Źródła zasobów finansowych uczniów	40
Wykres 23. Ocena wystarczalności posiadanych zasobów	40
Wykres 24. Osoby wspierające uczniów	42
Wykres 25. Liczba osób wspierających w realizacji celów wskazywana przez uczniów	42
Wykres 26. Dostrzegany stopień wsparcia nauczyciela	43
Wykres 27. Momenty, w których nauczyciele wspierają uczniów (wg uczniów).....	44
Wykres 28. Liczba momentów, w których nauczyciele wspierają	44
Wykres 29. Liczba form wsparcia otrzymywana i oczekiwana przez uczniów	45
Wykres 30. Formy wsparcia otrzymywane i oczekiwane przez uczniów (wg malejącej różnicy między wskazaniami).....	46
Wykres 31. Momenty, w których nauczyciele wspierają uczniów (wg nauczycieli)	60
Wykres 32. Jakich kompetencji potrzebują nauczyciele	61
Wykres 33. Poziom wsparcia dostrzeganego przez uczniów a lokalizacja szkoły	67